

Maailman elämän edestä

Kohti ortodoksisen kirkon sosiaalieetosta

I. Johdanto

On aika palvella Herraa

§1 Ortodoksisen kirkon ymmärryksessä ihmispersoona on luotu Jumalan kuvaksi ja kaltaiseksi (1. Moos. 1:26). Koska olemme luodut Hänen kauttaan, Hänessä ja Häntä varten (1. Kol.1:16), meidät on tarkoitettuja olemaan vapaita ja pyrkimään tietoiseen yhteyteen ja ykseyteen Jumalan kanssa Jeesuksessa Kristuksessa. Pyhän Basileios Suuren mukaan kaikista eläimistä juuri ihminen on luotu pystyasentoon, jotta hän saattaisi nostaa katseensa ylös ja nähdä Jumalan, palvoa häntä ja tunnistaa Hänessä kaiken olevaisen alun ja lähteen. Sen sijaan, että ihminen olisi tuomittu ”raahautumaan maan päällä...hänen päänsä on nostettu korkealle, jotta hän voisi katsoa ylös, kohti sitä minkä kaltainen hän on”.¹ Ja koska olemme luodut yhteyteen Jumalan kanssa Jeesuksessa Kristuksessa, kirjoittaa Irenaeos Lyonilainen, että ihminen luotiin ”Kristuksen kuvaksi”² (2. Kor. 4:4). Rukouksen ja tekojen kautta toteutuva palvelutehtävämme nousee rakastavasta ylistyksestä ja kunnioittavasta asenteesta kaikkea elämää, jonka Jumala on antanut Poikansa kautta Hengessä, ja kaikkia hänen lahjojansa, kohtaan. Jumalan palvelemisemme on luonteeltaan ylistävää ja olemukseltaan eukaristista.

§2 Se, että meidät on tehty palvelemaan Jumalaa, tarkoittaa että meidät on luotu rakkauden yhteyteen: Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen valtakunnan kommuunioon. Kolmiyhteisen Jumalan yhteyden kautta ihmiset on myös kutsuttu rakastamaan yhteyteen lähimmäistensä ja koko kosmoksen kanssa. Tekojemme tulisi virrata Kristuksessa ja Kristuksen kautta Jumalasta, joka on rakkaus; Kristuksessa kohtaamme ja kohtelemme veljiämme ja sisariamme kuin heidän elämänsä olisivat omamme.³ Lähimmäisen kasvot ovat yhteys Kristukseen, ja tämä on taustana ensimmäiselle ja mahtavalle käskylle rakastaa Jumala kaikesta sydämestään ja lähimmäistä kuin itseään (Matt. 22:37-39).⁴

§3 Jumalan kuvana ja kaltaisuuksena jokainen ihmispersoona on ainutlaatuinen ja äärettömän arvokas sekä Jumalan rakkauden erityinen kohde. Kuten Kristus opetti: ”Teidän jokainen hiuskarvannekin on laskettu.” (Luuk. 12:7) Jokaista meitä koskettava Jumalan rakkauden valtavuus, luomakuntaan kohdistuvan rakkauden ohella, ylittää inhimillisen ymmärryksen. Tuo rakkaus on annettu meille

¹ Basileios Suuri, Discourse 2, 15: On the Origin of Humanity, *On the Human condition*, Crestwood, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 61.

² Irenaeos Lyonilainen, *On the Apostolic Preaching*, Crestwood, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 1997, 22.

³ *Gerontikon*, Pyhä Antonios Suuri 9, s. 23.

⁴ Basileios Suuri, *Ethics* 3-5. Ks. *On Christian Ethics*, Yonkers, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 2015.

täydellisellä anteliaisuudella, ja sen on antanut Jumala, joka ei pidä lukua synneistämme vaan tahtoo, ettei yksikään tuhoutuisi (2. Piet. 3:9), ja että jokainen pelastuisi ja tulisi tuntemaan totuuden (1. Tim. 2:4). Näin Jumalan rakkaus on rakkautta, joka pyrkii muovaamaan meitä kohti yhä suurempaa yhdenmukaisuutta Jumalan oman hyvyyden kanssa, ja siten Jumala toimii väsymättä kanssamme, jotta pyrkisimme Jumalan oman rakkauden mukaisesti vaalimaan niin ajatuksissa, sanoissa kuin teoissakin, rakkautta lähimmäisiimme ja kaikkia olentoja kohtaan (Matt. 5:43-48). Rakkaus kutsuu meitä yhä syvempään yhteyteen toistemme kanssa, kaikkien niiden kanssa joita elämämme koskettaa sekä koko luomakunnan täyteyden kanssa, ja tätä kautta kaiken Luojan kanssa. Perimmäinen kohtalomme ja kutsumuksemme ei ole mitään vähempää kuin oma *theosiksemme*, jumaloitumisemme, ja Pyhän Hengen aikaansaama muuttumisemme Kristuksen ruumiin jäseniksi eli liittymisemme Pojassa Isään, minkä kautta tulemme todella jumalallisesta luonnosta osallisiksi. Pyhän Athanasiuksen sanoin: ”Jumalan poika tuli ihmiseksi, jotta me voisimme tulla jumalallisiksi.”⁵ Näin ymmärrettynä tuo kohtalo koskee väistämättä myös ruumiillista ja konkreettista olemassaoloamme, sillä vain tulemalla osallisiksi Kristuksen ruumiin yhteisöstä voimme kukin, ainutlaatuisina Jumalan rakastamina yksilöinä, astua täyteen yhteyteen Jumalan kanssa. Hengellinen elämämme ei siten voi olla jotakin irrallista sosiaalisesta elämästämme. Hurskauselämämme muodostaa samalla eetoksemme ja elämäntätömyksemme.

§4 Elämme maailmassa, joka on langennut järjestys, vioittunut ja hämärtynyt, kuoleman ja synnin orjuuttama ja väkivallan ja epäoikeudenmukaisuuden piinaama. Tämä tila ei vastaa Jumalan toiveita luomakuntansa suhteen, vaan on seurausta maailmamme muinaisesta vieraantumisesta Luojustaan. Sellaisenaan tämä todellisuus ei voi missään mielessä sanella eettisten velvollisuuksiemme kehyksiä kanssaluotujamme kohtaan. Meidät on kutsuttu palvelemaan valtakuntaa, joka ei ole tästä maailmasta (Joh. 18:36), sekä palvelemaan rauhaa, jota tämä maailma ei kykene suomaan (Joh. 14:27). Siten meitä ei ole kutsuttu mukautumaan maailman tarjoamiin välttämättömyyksiin, vaan toistuvasti ja ikuisesti kamppailemaan pahaa vastaan, vaikka tuo taistelu näyttäisikin ajoittain voittamattomalta, sekä työskentelemään Jumalan luoduiltaan vaatimien rakkauden ja oikeudenmukaisuuden puolesta, näyttipä tämä työ sitten miten mahdottomalta tahansa. Matkallaan Jumalan yhteyteen ihmiskunnan kutsumuksena ei ole vain yksinkertaisesti hyväksyä tätä maailmaa, vaan pikemminkin siunata, kohottaa ja *kirkastaa* se, jotta sen perimmäinen hyvyys voisi avautua jopa sen langenneisuudessa. Tämä tehtävä on ihmiselämän erityinen päämäärä, rationaalisella vapaudella ja omallatunnolla varustettujen olentojen korkea papillinen kutsumus. Luonnollisesti samalla tiedostamme, että tämä kirkastava työ ei tule milloinkaan valmiiksi tässä elämässä, ja että voimme saavuttaa sen täyttymyksen vain Jumalan valtakunnassa. Tästä huolimatta rakkauden työmme kantaa hedelmää jo tässä elämässä, ja nämä työt ovat välttämättömiä niille, jotka pyrkivät astumaan tulevaan elämään (Matt. 25:31-46). Kirkko myös katsoo, että tämä työ ei ole koskaan turhaa, erityisesti sen vuoksi, että myös Pyhä Henki toimii kaikkien uskovaisten kanssa, tuoden kaiken työn hedelmät kukoistukseen ajallaan (Room. 8:28).

§5 Koska kristillisen rakkauden vaatimuksista ei voida koskaan tinkiä, Kristuksen yhteydessä kulkijoita voidaan pyrkimyksissään kohti Jumalan hyvyyttä joskus kutsua jopa itsensä uhraamiseen Herran antaman mallin mukaisesti. Kosmoksen kirkastamisen työ on samalla työtä ja kamppailua kaikkea sitä vastaan, mikä on vääristynyttä ja mädännyttä, niin sisimmässämme kuin itse kärsivän luomakunnan rakenteissa ja ilmiöissä. Tämä väistämättä merkitsee sitä, että työmme on luonteeltaan askeettista. Meidät on kutsuttu mitä suuremmissa määrin kamppailemaan omien synnillisten taipumuksiemme sinnikästä itsepintaisuutta vastaan ja jatkuvasti vaalimaan itsessämme laupeuden näkökykyä, jolla yksin voimme nähdä Kristuksen kasvot jokaisessa veljessämme ja siseissämme, jokaisessa ”vähäisistä”, jotka meidän tulisi kohdata kuin kohtaisimme itse Kristuksen (Matt. 25:40, 45). Tästä ymmärryksestä nousee apostoli Paavalin käyttämä vertauskuva kristitystä harjoittelevana urheilijana (1. Kor. 9:24-27). Samalla tämä työ tulee ottaa yhteisenä

⁵ Athanasios Suuri, *On the Incarnation* 54.3. PG 25, 192B. Ks. Athanasius, *Contra Gentes and De Incarnatione*, Oxford, UK: Oxford University Press, 1971, 268.

työnä, yksittäisten jäsenten yhteen liittämisen ruumiin pyrkimyksenä, jossa monet jäsenet ravitsevat ja tukevat toinen toistaan jaetun rakkauden ja palveluksen täyttämässä elämässä. Tässä on kyse todellisen rakkauden, ei pelon, työstä. Kyse on Pyhän Hengen muuttaman elämän luonnollisesta ilmauksesta, ilon elämästä, jonka yhteisöllisenä sydämenä on eukaristia, lahja, jossa Jumala antaa avokätisesti itsensä aina uudelleen, jossa Herran ruumis ja veri jaetaan maailman elämän edestä. Antamalla itsensä aina uutena eukaristiassa, Kristus vetää meidät puoleensa ja samalla kiinni toinen toiseemme. Hän suo meille myös esimaun valtakuntansa hääjuhlasta, johon kaikki ihmiset ovat kutsuttuja, jopa ne, jotka ovat tällä hetkellä Kirkon näkyvän yhteyden ulkopuolella. Seurasipa kristittyjen kuuliaisuudesta jumalallista rakkautta kohtaan minkälaisia vaikeuksia tahansa, kannattelee heidän elämäänsä kuitenkin syvempi ja viime kädessä sammumaton ja kukistumaton ilo.

§6 Ortodoksisen sosiaalisen eetoksen jyrkimmät suuntaviivat pohjautuvat ennen muuta Kristuksen opetuksiin. Herran evankeliumissa on tuskin mitään korostuneempaa ja pysyvämpää kuin Kristuksen absoluuttinen huoli ja myötätunto köyhiä ja syrjäytyneitä, hyväksikäytettyjä ja hylättyjä, vangittuja, nälkää näkeviä, väsyneitä ja kuormien uuvuttamia sekä epätoivoisia kohtaan. Hänen antamansa tuomiot varakkaiden yltäkylläisyyttä, sorrettujen ahdinkoa kohtaan osoitettua välinpitämättömyyttä ja syrjittyjen hyväksikäyttöä vastaan ovat luonteeltaan yksiselitteisiä ja vailla kompromisseja. Samaan aikaan hänen hellä rakkautensa ”vähäisempiä” kohtaan on vailla rajoja. Kukaan Kristuksen seuraajaksi pyrkivä ei voi jättää huomiotta ja olla pyrkimättä toistamaan hänen suuttumustaan epäoikeudenmukaisuuden edessä eikä hänen rakkauttaan sorrettuja kohtaan. Tässä mielessä Kristuksen opetukset varmistavat, samalla tehden niistä entistä polttavampia ja kiireellisempiä, Israelin lain ja profeettojen yleisimmät ja kaikkia koskevat moraalivaatimukset: hylättyjen tukemisen, muukalaisista huolehtimisen, väärinkohdelluille oikeuden vaatimisen ja kaikille armollisuuden osoittamisen. Tapaamme loisteliaimman osoituksen kristillisestä yhteisöllisestä moraalista itse asiassa apostolisen kirkon elämästä, joka loi Rooman valtakunnan aikana itsestään uudenlaisen yhteisön, joka astui erilleen vallitsevasta inhimillisestä järjestelmästä ja kaikesta kroonisesta ja akuutista sosiaalisesta ja poliittisesta väkivallasta, jolle sen ajan valtarakenteet perustuivat. Varhaisimmat kristityt olivat yhteisö, joka oli sitoutunut radikaaliin elämään rakkaudessa, jossa kaikki muut sidosryhmät, niin valtio, rotu ja yhteiskuntaluokkakin, korvattiin yksittäisellä uskollisuudella Kristuksen rakkauden laille. Tämä yhteisö perustui tietoon siitä, että Kristuksessa ei ollut juutalaista eikä kreikkalaista, ei orjaa eikä vapaata, eikä miesten ja naisten välillä minkäänlaista eroa heidän arvossaan, sillä kaikki olivat yhtä (Gal. 3:28). Näin kyse oli myös yhteisöstä, joka jakoi kaikki asiat yhteisinä, joka jakoi tarvitseville, samalla tarjoten jotain omistaville tätä kautta mahdollisuuden palauttaa luomakunnasta saamansa takaisin yhteisen hyvän palvelukseen (Ap. t. 2:42-46; 4:32-35). Tuo yhteisö ei tarvinnut lakeja tai muuta toimeenpanovaltaa rakkauden lisäksi. Vaikka ortodoksinen kirkko tiedostaa, että yhteiskunta kokonaisuutena toimii eri periaatteiden pohjalta ja että kristityillä on kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa vain rajattu mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseen, pitää se silti yllä apostolisen kirkon ideaalia puhtaimpana esimerkkinä kristillisestä rakkaudesta yhteiskunnallisen elämän logiikkana ja käytäntönä. Samaten kirkko arvioi kaikkea inhimillistä poliittista ja yhteiskunnallista järjestystä tämä jumalallisen järjestyksen mallin valossa.

§7 Kaikki kansat tuntevat hyvän jossain määrin, ja kaikki ovat jossain määrin kykeneväisiä ymmärtämään oikeudenmukaisuuden ja armon vaatimukset. Vaikka Israelin lapset olivat erityisen siunattuja saadessaan Mooseksen lain, ja vaikka kirkko katsoo saaneensa Kristuksen persoonassa ilmoitettuna erityisen tiedon Jumalan rakkaudesta, ovat syvimmit Jumalan lain moraaliset käskyt kirjoitettuna jokaiseen ihmissydämeen (Room. 2:15) ja ne puhuttelevat ihmisten älyä ja kaikuvat omantunnon kuiskauksina. Tämän vuoksi, kuten Irenaeos kertoo, pelastukseen vaadittavat jumalalliset käskyt ovat istutetut ihmisloukkaan aivan alusta asti⁶; nämä lait, jotka ovat ”luonnollisia, jaloja ja yhteisiä kaikille”, Kristus

⁶ Irenaeos Lyonilainen, *Against the Heresies* 4.15.1. Ks. Sources Chrétiennes 100, Paris: Cerf, 1965, 548-549.

jakoi kirkolleen entistä sitovampina, rikkaampina ja syvennettyinä.⁷ Nämä lait ovat ”mielen lakeja”⁸: ne kuuluvat syvimpiin rationaaliisiin periaatteisiin (*logoi*), jotka ovat luomistyössä istutettu todellisuuteen ja ovat ikuisesti jumalallisessa Pojassa (*Logos*).⁹ Niinpä monissa tapauksissa ”omatunto ja ajattelu riittävät Lain sijasta”.¹⁰ Mutta Kristuksessa olemme saaneet uuden Hengen vuodatuksen ja tulleet uudeksi, pyhäksi ja papilliseksi kansaksi, uuden vapauden liiton alaisiksi – liiton, joka ei hävitä luonnollisia lakeja, vaan pikemminkin laajentaa niiden piiriä ja tekee niiden vaatimuksista absoluuttisia. Tämä tarkoittaa, että kristityille on sallittua, ja itse asiassa välttämätöntä, toimia profeetallisena läsnäolona maailmassa, ja puhua kastettujen rajatun yhteisön lisäksi koko luomakunnalle, kutsuen jokaista ihmistä kaikkialla noudattamaan sääntöjä, jotka ovat kirjoitettu heidän sisimpäänsä, ja liittymään oikeudenmukaisuuden ja armon pyhittävään työhön. Ja otamme tässä asiassa esimerkiksemme Jumalansynnyttäjän, sillä juuri hän on se, joka antamalla suostumuksensa – toimien yhteistyössä (*synergeia*) Jumalan kanssa – tulla Jumalan rakkauden persoonallisen ilmestyksen odotuksen paikaksi, on antanut meille puhtaimman esikuvan aidosta kuuliaisuudesta Jumalan laille. Tämä tarkoittaa itsensä kokonaisvaltaista antamista Jumalan Pojan läsnäololle, tulemista Kristuksen suojaksi ja temppeliksi tässä maailmassa, Jumalan *Logoksen* vastaanottamista samanaikaisesti sekä mitä suurimpana kutsumuksena että oman luontomme suurimpana täyttymyksenä.

II. Kirkko julkisella kentällä

Antakaamme koko elämämme Kristuksen, Jumalan haltuun

§8 Kristillinen toivo ei perustu tämän maailman valtakuntiin, vaan Jumalan valtakuntaan. Kirkko ei pane toivoaan ”maan mahtaviin”, ei ”yhteenkään ihmiseen”, sillä heistä ei ole pelastajiksi (Ps. 146:3), vaan Jumalan poikaan, joka on astunut historiaamme pelastamaan luotunsa kaikesta langennutta maailmaa vaivaavasta synnistä, sorrosta ja väkivallasta, sekä kaikilta tuota maailmaa turmelevilta teoilta ja rakenteilta. Kristityt ovat historian aikana eläneet erilaisten hallintojen alaisina; he ovat eläneet imperiumeissa, totalitaristisissa järjestelmissä, liberaaleissa demokratioissa, valtioissa, joilla on kristilliset juuret ja myös valtioissa, jotka ovat tunnustaneet jotakin toista uskoa sekä myös sekulaareissa valtioissa. Eräät näistä järjestelmistä ovat suhtautuneet kirkkoon instituutiona myötämielisesti, toiset taas vihamielisesti, kun taas jotkin ovat olleet kirkon suhteen välinpitämättömiä. Kristittyjen todellinen koti tässä maailmassa, elivät he millaisessa poliittisessa järjestelmässä tahansa, avautuu pyhän eukaristian viettossa (avoimesti tai salaisesti), jossa he yhdessä ”heittävätkä pois kaikki maalliset huolet” (Pyhän Johannes Krysostomoksen liturgiasta) ja astuvat samanaikaisesti tässä ja nyt Kristuksen ruumiin jäseniksi sekä Jumalan valtakunnan iloon historian tuolle puolen. Uskovaisten yhä uudelleen toimittama ja jakama eukaristia muodostaa aidon kristillisen yhteisön aina uudelleen. Ja tuo yhteisö säteilee maailmassa Jumalan valtakunnan ikonina, kun tuo valtakunta tuodaan näkyville lunastetussa, kirkastetussa ja kohotetussa luomakunnassa. Näin eukaristia toimii myös profeetallisena merkinä, joka kritisoi kaikkia poliittisia järjestelmiä, jotka eivät yllä jumalalliseen rakkauteen, sekä kutsuna kaikille ihmisille etsiä aina ensin Jumalan valtakuntaa ja sen oikeudenmukaisuutta (Matt. 6:33) Maan päällä meillä ei ole pysyvää kaupunkia, vaan katse on nostettava kohti sitä kaupunkia, joka tulee (Hepr. 13:14); kuljemme täällä muukalaisina ja pyhiinvaeltajina (Hepr. 11:13), mutta jo täällä saamme esimakua kaiken yhteiskuntaelämän lopullisesta sovituksista, joka tapahtuu Jumalan valtakunnassa. Meille on uskottu

⁷Irenaeos Lyonilainen, *Against the Heresies* 4.15.1. Ks. Sources Chrétiennes 100, Paris: Cerf, 1965, 571-572.

⁸Johannes Damaskolainen, *The Orthodox Faith*, 4.22. PG 94.1328A. Ks. *St. John of Damascus: Writings, The Fathers of the Church 37*, Washington, DC: Catholic University of America Press, 1958, 389.

⁹Maksimós Tunnustaja, *Ambiguum* 42, PG 91.1329C. Ks. *On Difficulties in the Church Fathers*, Dumbarton Oaks Medieval Library 28, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014, vol. 2, 123-187.

¹⁰Johannes Krysostomos, *Epistle to Romans*, Homily 5. PG 60.429.

merkki kansojen edessä, merkki, jolla kutsumme heitä elämään Jumalan lupauksen suojissa rauhassa ja armeliaisuudessa.

§9 Ortodoksinen kirkko ei voi pitää kaikkia ihmisen hallintojärjestelmiä samanarvoisia siitäkään huolimatta, että itsessään ne kaikki jäävät merkittävästi vajaiksi Jumalan valtakunnasta. Kirkko yksiselitteisesti tuomitsee esimerkiksi kaiken järjestelmällisen korruption ja totalitarismin, sillä kirkon ymmärryksessä ne eivät voi tuottaa muuta kuin massojen kärsimystä ja sortoa. Kirkko ei myöskään vaadi kristittyjä kaikissa mahdollisissa tilanteissa alistumaan tai olemaan tyytyväisiä elinpiirinsä yhteiskunnallisten ja poliittisten järjestelmien edessä. Tiedämme toki, että itse Kristus tunnisti maallisen vallan oikeuden kerätä veroja: ”Antakaa keisarille se mikä keisarille kuuluu” (Matt. 22:21). Ja on totta, että apostoli Paavali kehotti yhdessä erityistilanteessa Rooman kristittyjä tottelemaan kaupungin laillisesti asetettuja viranomaisia ja imperiumia, ja jopa tunnusti niiden laillisen auktoriteetin, jotka ”kantoivat asetta” (*makhairophoroi, lyhytmiekköiden kantajat*) – millä voitiin tarkoittaa sotilaita, sotilaspoliiseja, siviilikaartilaisia tai veronkeräyksen valvojia – ja joiden vastuulla oli yhteiskuntarauhan ylläpitäminen (Room. 13:1-7). Tämä yksittäinen kehoitus ei kuitenkaan muodosta minkäänlaista absoluuttista ohjenuoraa kristityille kaikissa kuviteltavissa olevissa tilanteissa. Tämän taas tiedämme apostoli Pietarin sanoista Jerusalemin neuvostolle, joka oli Juudean asianmukaisesti asetettu lakiauktoriteetti: kun jopa lainmukaisesti asetetun poliittisen valtaelimen käskyt asettuvat ristiriitaan kristittyjen velvollisuuksien kanssa, on meidän ”ennemmin toteltava Jumalaa kuin ihmisiä” (Ap.t. 5:29). Vielä tarkemmin sanottuna, apostoli Paavalin kehotukset roomalaisille kristityille koskivat vain tilannetta, jossa kirkko eli pakanallisen imperiumin vallan alla, ja tämä ei sellaisenaan kerro mitään siitä, miten kristittyjen tulisi järjestää yhteiskuntaoloja ja ajaa yhteiskuntarauhaa silloin kun he itse pitävät valtaa. Ne eivät myöskään sinänsä kerro mitä kristityt voisivat vaatia kansoilta ja hallituksilta, kun kristityt seuraavat profeetallista kutsumustaan julistaa ja todistaa Jumalan oikeudenmukaisuudesta ja armosta maailmaa kohtaan. Kristukseen, puhdistautuaan temppelein rahanvaihtajista ja kauppiaista, ei epäröinyt asettua Juudean temppeleviranomaisia ja roomalaisia valtakunnanlaajuisia yhteiskuntarauhaan liittyviä säädöksiä vastaan. Kirkon tulisi luonnollisesti pyrkiä elämään rauhassa kaikkien kanssa, elettiin millä alueella tahansa. Kirkon tulisi tarjota tuota rauhaa jokaiselle ja useimmiten tämä tarkoittaa kuuliaisuutta kyseisen maan laeille. Tästä huolimatta kirkko pysyy tietystä miehestä aina vieraana elementtinä ihmisrakennelmien keskellä, ja tunnustaa, että Jumalan tuomio tulee koskemaan jossakin määrin myös kaikkea inhimillistä poliittista valtaa. Kristityt voivat, ja usein heidän myös täytyy, osallistua yhteiskuntiansa poliittiseen elämään, mutta näin toimiessaan heidän on aina palveltava Jumalan valtakunnan oikeudenmukaisuutta ja armoa. Tämä päätelmä on peräisin aivan varhaisimmalta kristinuskon ajalta: ”Meitä on nimittäin opetettu hallitusmiehille ja esivallalle, jotka Jumala on asettanut, antamaan heille kuuluva kunnioitus, mikäli siitä ei ole meille vahinkoa.”¹¹ Joskus tämä saattaa pitää sisällään osallistumista yhteiseen elämään, mutta ilman täydellistä kuuliaisuutta, eli osoittamalla korkeampaa kansalaisuuden muotoa kansalaistottelemattomuuden, tai jopa kapinoinnin, muodossa. Kristityn ensimmäinen ja viimeinen kuuliaisuus kuuluu yksin Jumalan valtakunnalle, ja kaikki hänen muut sidonnaisuutensa ovat luonteeltaan korkeintaan tilapäisiä, väliaikaisia, osittaisia ja satunnaisia.

§10 Nykypäivänä monissa maailman maissa yhteiskuntajärjestys, vapaus, ihmisoikeudet ja demokratia ovat todellisuutta, johon kansalaiset voivat luottaa. Samanaikaisesti nämä yhteiskunnat mitä konkreettisimmin suovat ihmisille perustavan arvokkuuden ja oikeuden vapauteen etsiä ja pyrkiä kohti niitä hyviä asioita, joita he arvostavat itsessään, perheissään ja yhteisöissään. Ihmiskunnan historiaa kokonaisuutena tarkasteltaessa tämä on hyvin harvinainen siunaus, ja olisi suorastaan järjenvastaista ja rakkaudetonta, jos kristityt eivät tuntisi aitoa kiitollisuutta modernin demokraattisen hengen ominaislaadusta. Näissä maissa suuria etuja nauttivien ortodoksikristittyjen ei tulisi pitää näitä arvoja

¹¹ Polykarpoksen marttyyriö 10. PG 5. 1037A. *Apostoliset isät*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisu 163. Suom. Heikki Koskenniemi. Jyväskylä 1989, 131.

itsestäänselvyyksinä, vaan sen sijaan heidän tulisi aktiivisesti niitä kannattaa sekä edistää demokraattisten instituutioiden ja tapojen säilymistä ja laajenemista omien yhteiskuntiensa laillisissa, kulttuurisissa ja taloudellisissa kehyksissä. Ortodoksisten kristittyjen keskuudessa ilmenee vaarallista kiusausta alistua lamaannuttavalle ja monilta osin mielikuvitukselliselle nostalgialle jotakin kauan kadonnutta kulta-aikaa kohtaan sekä kuvitelmalle, että tuo mennyt aika muodostaisi ortodoksisen yhteisöllisyyden ainoan ideaalin. Tämä kuvitelma voi muuttua erityisen tuhoisaksi vääräksi hengellisyydeksi, jossa historialliset ortodoksiset poliittiset muodot, kuten Bysantin valtakunta, samaistetaan apostolien kirkon olemuksen kanssa. Saatuaan hyväksytyin aseman imperiumissa kirkko luonnollisesti pystyi luomaan ja kehittelemään omaa eetostaan leimallisesti ortodoksisella poliittisella kentällä, mutta samalla nuo ajat sitoivat kirkon tiettyihin sen sanomaa rampauttaviin rajoituksiin. Aivan liian usein ortodoksinen kirkko on sallinut kansallisen, etnisen ja uskonnollisen identiteetin tärkeyden paisumisen aina siihen pisteeseen saakka, että ulkonaisia muotoja tai tietyn käytetyn kielen korostamista on käytetty välineinä kansallisten tai kulttuuristen intressien edistämiseksi (samalla tyhjentäen ne todellisesta merkityksestään) kristilliseen kirkkoon kuulumisen vaelevuudessa. Tämä on usein estänyt kirkkoa seuraamasta kutsumustaan julistaa evankeliumia kaikille kansoille.

§11 Juuri edellä sanotun vuoksi Konstantinopolin paikallissynodi vuonna 1872 tuomitsi ”etnofyletismän”, joka tarkoittaa ortodoksisen uskon alistamista etnisille identiteeteille ja kansallisille pyrkimyksille. Oman kulttuurin rakastaminen on kunnioitettava tunne, kunhan se on samalla tunne avoimuudesta ja esiintyy yhdistyneenä haluun tunnistaa toisten kulttuurien kauneus ja jalot piirteet sekä toivottaa tervetulleeksi kaikkien kulttuurien keskinäinen ja hedelmällinen kohtaaminen. Samoin isänmaallisuus voi olla hyväntahtoinen ja kokonaisvaltainen tunne, niin kauan kuin sitä ei sekoiteta itseisarvoon tai moraaliseen hyveeseen silloinkin, kun oma kotimaa on toiminut jyrkän epäoikeudenmukaisesti tai tuhoisalla tavalla. Joka tapauksessa kristityille on ehdottomasti kiellettyä muodostaa kulttuurisesta, kansallisesta tai etnisestä identiteetistään epäjumalankuvaa. Ei ole olemassa sellaista kuin ”kristillinen nationalismi” eikä nationalismi kuulu kristillisen omantunnon piirteisiin. Tätä seikkaa on valitettavasti korostettava juuri tässä ajassa, joka on odottamattomasti saanut todistaa kehittyneissä maissa mitä salakavalampien identiteettiin perustuvien ideologioiden uudelleennousua, joihin lukeutuvat sotaisat nationalismien muodot sekä jumalanpilkkään verrattavissa oleva rotuajattelu. Rotujen eroon pohjautuvat rikolliset epäoikeudenmukaisuudet ovat tunnustetusti merkittävä osa läntistä modernia historiaa, esimerkkinään modernin ajan alun rotuun perustuva orjuus, Etelä-Afrikan apartheid-politiikka sekä lakeihin perustuneen rotuerottelun muodot Yhdysvalloissa, joita kaikkia myös ajettiin organisoidun ja satunnaisen väkivallan keinoin. Mutta rasistinen ideologia on itsessään vaarallinen jäännös pseudotieteen taikauskaisista käsityksistä aina 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun asti. Vaikka aito moderni tiede on esimerkiksi molekyylibiologian ja genomiikan kehittymisen myötä paljastanut itse käsitteen rotujen eroavaisuudesta tai eri geneettisistä kehityslinjoista pahantahtoiseksi illuusioksi, jolla ei ole mitään biologista pohjaa, rodun myrkyllinen käsite vaikuttaa yhä jälkimodernin maailman käsitteekuvastossa. Mikään ei voisi olla suuremmassa ristiriidassa evankeliumin kanssa. On vain yksi ihmisrotu, johon kaikki ihmiset kuuluvat ja joka on kutsuttu tulemaan yhdeksi kansaksi Luojassaan. Mitään ihmisyyttä ei ole sen universaalien ihmisyyden lisäksi, jonka Jumalan Poika otti omakseen tullessaan ihmiseksi, ja tämä käsittää kaikki ihmiset ilman erottelua tai jaottelua. Ja silti, surullisesti, uudet poliittiset ja nationalistiset ääri-ilmidiöiden muodot ovat soluttautuneet jopa ortodoksiin yhteisöihin rotuteorioita kannattavien yksilöiden kautta. Ortodoksinen kirkko yksiselitteisesti tuomitsee heidän näkemyksensä ja kutsuu heitä täyteen mielenmuutokseen ja katumuksen kautta sovintoon Kristuksen ruumiin kanssa. Ja tällaisten yksilöiden kohdalla jokaisen ortodoksien yhteisön velvollisuutena, mikäli se ei pysty saamaan heitä luopumaan kannattamastaan pahasta, on erottaa heidät joukostaan, tuoda asia julkiseksi ja kieltää se. Yhteisö, joka ei toimi näin, pettää itse Kristuksen.

§12 Elivätpä ortodoksiset kristityt millaisessa poliittisessa todellisuudessa tahansa, on heidän pyhän eukaristian toimittamiseen jälkeen yhä uudelleen astuttava maailmaan yhä Jumalan ikuisen valtakunnan

todistajina. Kohtaamisissaan niiden kanssa, jotka eivät jaa heidän uskoaan, ortodoksien on muistettava, että kaikki ihmiset ovat eläviä ja korvaamattomia Jumalan ikoneita, jotka sisimmältä olemukseltaan ovat luotuja Jumalalle. Kenenkään ei tule pyrkiä edistämään ortodoksista uskoa poliittisin vallan keinoin tai lainsäädännön kautta pakottamalla. Kiusaus toimia näin on usein ollut, ja jossakin tapauksissa on yhä, erityisen suuri ortodoksien perinteen maissa. Eräs syövyttävistä modernien demokratioiden poliittisista piirteistä on taipumus halveksua ja herjata, jopa demonisoida, niitä, jotka eivät ole samaa mieltä. Poliittinen kenttä on todellakin se paikka, jossa modernin kristityn tulisi väsymättä kamppailla ajalle ominaisia taipumuksia vastaan ja pyrkiä niiden sijaan kuuliaisuuteen rakkauden käskyille. Ortodoksien kristittyjen tulisi kannattaa ihmisoikeuksien kieltä, ei sen vuoksi, että sen kielellä tulisi täydellisesti ilmaista se mitä Jumala luoduilleen on tarkoittanut, vaan sen vuoksi, että se pitää sisällään käsityksen jokaisen ihmisen sisäsyntyisestä ainutlaatuisuudesta sekä inhimillisten hyveiden ensisijaisuudesta kansallisiin intresseihin nähden. Lisäksi ihmisoikeuksien kieli tarjoaa perustavan laillisen ja eettisen kieliopin, jonka pohjalta eri tahot voivat pääsääntöisesti sopia tietyistä peruslähtökohdista. Kyse on kielestä, jonka tarkoituksena on eheyttää poliittisten yhteisöjen jakolinjoja monien erilaisten uskomusten keskellä. Se luo eetoksen, jossa jokaisen persoonan ääretöntä ja luovuttamatonta arvoa (jossa Kirkko luonnollisesti näkee jokaisessa ihmisessä olevan Jumalan kuvan) kunnioitetaan. Ortodoksien kristittyjen on tunnustettava, että yhteistä sosiaalista ääntä, joka pitää esillä inhimillisen arvokkuuden ja vapauden luovuttamatonta roolia, tarvitaan oikeudenmukaisen yhteiskunnan suojelemisessa ja edistämisessä – ja ihmisoikeuksien kielellä on voima artikuloida tämä ihailtavalla selkeydellä. Ortodoksien ei tulisi myöskään pelätä kulttuurisen ja yhteiskunnallisen pluralismin todellisuutta. Sen sijaan heidän tulisi iloita inhimillisten kulttuurien dynaamisesta vuorovaikutuksesta yhtenä modernin aikamme ylväyden aiheena, ja ottaa siunauksena vastaan kaikkien kulttuurien, niiden kaikessa moninaisuudessaan ja kauneudessaan, yhä syvenevä osallistuminen yhteiselle kansalaistoiminnan ja poliittisen toiminnan kentälle. Kirkon tulee itse asiassa tukea niitä hallitusten linjauksia ja lakeja, jotka parhaiten edistävät tällaista pluralismia. Ja vielä enemmän kirkon tulee kiittää Jumalaa maailmaa maailman monista kulttuureista ja niiden keskinäisen rauhallisen yhteiselon armollisesta lahjasta nyky-yhteiskunnissa.

§13 Aikaamme on usein sanottu maallistuneeksi ajaksi. Tämä ei tarkoita, että uskonnot olisivat kuihtuneet yhteiskunnista kokonaan pois. Joissakin paikoissa uskonto itse asiassa on pysynyt samana kulttuurisena voimana kuin ennenkin. Ja jopa läntisissä, kaikkein eniten maallistuneissa ja kirkollisesta vallasta riisutuissa valtioissa, uskonnollinen usko ja käytäntö ovat pysyneet elossa tavalla, joka ei vastaa näkemystä, jossa uskonto oli nähty vain inhimillisen kulttuurin satunnaisena ja väliaikaisena sivutuotteena. Samalla kuitenkin modernien valtioiden perustuslait ovat omaksuneet näyn julkisesta tilasta, joka on oleellisesti uskonnoista vapaa ja näyn poliittisesta järjestyksestä, johon kirkolliset auktoriteetit eivät kuulu – vaikka samanaikaisesti monet valtiot muodollisesti tunnustavatkin alueidensa vakiintuneet kirkot. Monet itse asiassa uskovat, että demokraattinen yhteiskunta on ylipäättään mahdollinen vain silloin kun uskonto kokonaisuudessaan sijoitetaan yksityiselämän alueelle ja kun uskonnoilla ei ole sanavaltaa poliittisessa keskustelussa. Tämä on luonnollisesti kohtuuton vaatimus, ja lakien kautta ajettuna se voi muuttua tyranniaksi. Ihmisten eettiset vakaumukset eivät kehity käsitteellisessä tyhjiössä, ja kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön on erottamaton osa prosessia, jonka avulla hyvin erilaiset yhteisöt ja yksilöt pohtivat yleisen hyvän, moraalisen yhteisön ja yhteiskuntavastuun kysymyksiä. Uskon äänen vaimentaminen julkisesta keskustelusta merkitsee monien yksilöiden omantunnon äänen vaientamista ja heidän eristämistään elämästään kansalaisina. Samanaikaisesti kirkon ja valtion, alttarin ja valtaistuimen, muinaisen liiton rikkominen on merkinnyt myös suurta siunausta kristilliselle kulttuurille. Se on vapauttanut kirkon sen usein orjallisesta ja epäpyhästä alistumisestaan ja rikoskumppanuudestaan maallisen vallan kanssa. On nimenomaisesti kirkon etujen mukaista, että kristinuskon institutionaaliset liitokset valtion kanssa pidetään mahdollisimman ohuina, ei sen vuoksi että kirkko haluaisi vetäytyä yhteiskunnasta kokonaisuutena, vaan koska kirkko on kutsuttu julistamaan evankeliumia maailmalle ja palvelemaan kaikissa asioissa Jumalaa, solmimatta liittolaisuuksia maailmallisten päämäärien kanssa. Ortodoksien tulisi siis olla kiitollinen, että Jumala on sallinut kirkon poliittisen vallan

kaventumisen muinaisilla kristillisillä alueilla, jotta kirkko voisi uskollisemmin toimia ja pitää esillä kaikille kansoille ja ihmisille tarkoitettua tehtäväänsä. Luonnollisesti kirkon on mahdollista elää hyvinkin rauhassa sellaisen poliittisen järjestelmän kanssa, joka ei pakota ihmisiä mukautumaan teologiseen yksinäisyyteen, sillä juuri tällaisessa järjestelmässä kirkon on mahdollista paljon puhtaammin ja välittömämmin vedota jokaisen ihmisen ajatteluun ja omatuntoon.

§14 Missään tapauksessa edellinen ei merkitse sitä, että kirkon tulisi pidättäytyä toimimasta suoraan ja voimakkaasti niiden poliittisen ja yhteiskunnallisten auktoriteettien ja elinten kanssa, jotka edistävät yhteistä hyvää ja harjoittavat anteliaisuutta. Kristinusko syntyi itsekkin uskonnollisena vähemmistöliikkeenä keisarikuntaan, joka suhtautui siihen joko vihamielisesti tai välinpitämättömyydellä. Jo tuolloin vaikeina aikoina, kuten kulkutautien ja nälänhädän iskettyä, kristityt usein erottuivat joukosta epäitsekäällä halullaan palvella lähimmäisiään. Ja kautta uskon ensimmäisten vuosisatojen kirkon epätoivoisille antama apu – joka esimerkiksi kohdistui usein kaikkein heikoimmassa asemassa ja haavoittuvaisimpien ihmisten, antiikin maailmassa leskien ja orpojen, auttamiseen – teki kirkosta läntisen maailman ensimmäisen organisoidun sosiaaliavustusjärjestön. Kun kristinuskosta tuli imperiumin uskonto, suurin muutos ajan yhteiskunnan sosiaalisessa ja laillisessa järjestelmässä oli kirkon filantrooppisten resurssien ja yhteiskuntavastuun valtava kasvu. Kirkon ja valtion suhdetta kristillisen keisarikunnan vaiheissa on mahdotonta vetää yksipuolisesti yhteen tai palauttaa yksiselitteisesti hyvään tai pahaan: tämä liittolaisuus sai aikaan molempia. Mutta ei ole syytä epäillä sen muutoksen suuruutta, joka syntyi kun kristillinen omatunto liitettiin osaksi myöhäisantiikin sosiaalista mielenmaisemaa ja jonka kautta myöhemmin välittyi läntinen käsitys yhteisestä hyvästä. Omana aikanaan tämä valtion ja kirkon yhteistyö yhteisen hyvän nimissä sai hahmonsaa keisari Justinianoksen *Novellae*-lakikokoelmassa¹² esitellyssä *sinfonian* periaatteessa. Sama periaate otettiin käyttöön monien ortodoksisten kansallisvaltioiden perustuslaeissa ottomaanien jälkeisenä aikana. Ja myös tänä päivänä *sinfonian* periaate voi ohjata kirkkoa sen pyrkimyksissä työskennellä hallitusten kanssa yhteisen hyvän nimissä sekä sen epäoikeudenmukaisuutta vastaan käymässä taistelussa. Periaatetta ei kuitenkaan voi käyttää oikeutuksena oikeauskoisuuden yhteiskunnalliselle pakkolevittämiseksi, eikä sen nojalla voi kirkkoa valjastaa poliittiseksi voimatekijäksi. Pikemminkin *sinfonian* periaatteen tulisi muistuttaa kristittyjä, että yhteiseen hyvään sitoutuminen (ei puolueintressit, yhtiöiden valtopyrkimykset tai vain muodollinen yksilönvapauksien turvaaminen) muodostaa aidon demokraattisen poliittisen järjestelmän olemuksen. Ilman yhteisen hyvän kieltä yhteiskunnallisen elämän keskuksena, demokraattinen pluralismi rappeutuu puhtaaksi individualismiksi, vapaaksi ja absoluuttiseksi markkinataloudeksi ja hengellisesti näivettäväksi konsumerismiksi.

III. Ihmiselämän kulku

Pyhitä sielumme ja ruumiimme, ja suo meidän pyhydessä palvella sinua kaikkina elinpäivinäme

§15 Ihmiselämä, mikäli se käy läpi luonnollisen kaarensa, alkaa hedelmöitymisestä kohdussa, kulkee lapsuuden halki aikuisuuteen ja kulminoituu ruumiilliseen kuolonuneen. Itse elämän vaiheet kuitenkin vaihtelevat jokaisen sielun kohdalla, ja jokainen ihmisen kulkema polku, olipa se ihmisen oman valinnan tulosta tai ei, on täynnä mahdollisuuksia joko pyhyteen tai hengelliseen orjuuteen. Samalla jokaisen elämän kohdalla mahdollisuudet askeettiseen itsekieltäytyykseen ja luomakunnan kirkastamiseen ovat omanlaisiaan. Hyvin eletyn elämän otollinen loppu on ”Jumalan näkeminen kasvoista kasvoihin” (1. Kor. 12:12), jumaloituminen: ”Rakkaat ystävät, jo nyt me olemme Jumalan lapsia, mutta vielä ei ole käynyt ilmi, mitä meistä tulee. Sen me tiedämme, että kun se käy ilmi, meistä tulee hänen kaltaisiaan, sillä me

¹² Justinianos, *Novella* 6, 35.27-31. Ks. *The Novels of Justinian: A Complete Annotated English Translation*, vol. 1, Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

saamme nähdä hänet sellaisena kuin hän on.” (1. Joh. 3:2) Tästä huolimatta jokaisen ihmisen elämän matka on myös täynnä kiusauksia, ja erityisenä kiusauksena on seurata vain niitä polkuja, joita seuraamalla pyritään vain oman edun tavoitteluun ja itsensä korostamiseen sen sijaan, että matkasta tuli Jumalaa kohti tunnetun rakkauden ja lähimmäistä kohti osoitettua solidaarisuuden ilmaisuja. Kirkko pyrkii kulkemaan kristityn sielun rinnalla koko elämän ajan, tarjoten sekä neuvoja että välineitä pyhyiden saavuttamisessa. Ja jokaisessa elämänvaiheessa kirkko julistaa, että on olemassa erilaisia tapoja elää Kristuksessa, koko joukko erilaisia kutsumuksia elää kristillistä elämää, jotka kaikki sisältyvät samaan ja mahtavimpaan kutsumukseen etsiä Jumalaa ja hänen valtakuntaansa.

§16 Ortodoksisen kirkon osoittama kunnioitus Jumalan kuvaa kohtaan, jonka se tunnustaa aivan pienimmissäkin ihmisissä, saa ilmaisunsa ei vain lasten kastamisessa, vaan myös heidän välittömässä pääsyssään osallisiksi eukaristiaan. Tämä on suurin mahdollinen sakramentaalinen ilmaus siitä Kristuksen opetuslapsilleen antamasta opetuksesta, jossa hän kehottaa etsimään aidoita mallia Jumalan valtakunnassa elämiselle lasten viattomuudesta (Matt. 19:14; Mark. 10:14-16; Luuk. 18:16-17). Kristus itse tuli maailmaan äitinsä kohdun kautta ja eli pienokaisena ja lapsena, kasvaen iässä ja viisaudessa (Luuk. 2:52). Jumalan ikuisen Pojan omaksuma ihmisluonto on kaikilta puoliltaan pyhitetty ja nostettu kunniaan. Kuitenkin tulemalla hoivaa tarvitsevaksi ja hennoksi lapseksi Poika paljasti Jumalan itsestään virtaavan rakkauden suuruuden pelastustyössä. Lasten viattomuus on siten merkki aivan erityisestä pyhydestä, merkki Jumalan valtakunnan elämästä keskuudessamme, ja tällaisena sen tulee olla kirkon jatkuvan huolenpidon ja tarkkaavaisuuden kohteena. Lasten suojeleminen ja hoiva on minkä tahansa yhteiskunnan perustavin ja oleellisin mittari sen sitoutumisesta hyvyyteen. Kuten Kristus varoitti meitä: ”Jos joku johdattaa lankeemukseen yhdenkin näistä vähäisistä, jotka uskovat minuun, hänelle olisi parempi, että hänen kaulaansa pantaisiin myllynkivi ja hänet upotettaisiin meren syvyyteen.” (Matt. 18:6; ks. Mark. 9:46; Luuk. 17:2) Synnit lasten viattomuutta vastaan ovat synneistä erityisen halveksuttavia. Mikään rikkomus Jumalaa kohtaan ei ole pahempaa eikä kirkon omalletunnolle sietämättömämpää kuin lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Kaikki Kristuksen ruumiin jäsenet on valjastettu suojelemaan lapsia seksuaaliselta väkivallalta, eikä ole kuviteltavissa tilannetta, jossa kirkon jäsen saisi tietää lapsen hyväksikäytöstä eikä välittömästi ilmoittaisi asiasta sekä esivallalle että paikalliselle piispalle. Lisäksi jokaisen uskollisen kristityn on yhtä ehdottomasti paljastettava ne, jotka salaavat vastaavien rikosten julkituloa tai suojelevat tekijää lailliselta rangaistukselta. Yhdenkään papin ei pidä milloinkaan antaa synninpäästöä tällaiselle rikolliselle ennen kuin tämä itse on antautunut viranomaisille. Kirkko on myös kutsuttu suojelemaan lapsia ympäri maailmaa, lapsia, jotka yhä kärsivät – aikamme parantuneista lapsikuolleisuusluvuista ja sairauksien vähenemisestä huolimatta – sodasta, orjuudesta, hylätyksi tulemisesta, lapsityöstä, ja erityisesti nuorten tyttöjen tapauksissa järjestetyistä avioliitoista, usein lapsimorsiamien roolissa. Niin kauan kuin tällaisia olosuhteita on missään maapallolla, kirkko ei voi hellittää työtään niiden lopettamiseksi, vedoten hallituksiin ja viranomaisiin, jakaen avustuksia, edistäen adoptiomahdollisuuksia ja ylipäänsä edustaen näitä pienokaisia. On myös kirkon vastuulla työskennellä lasten olojen parantamiseksi kaikkialla, missä ei ole saatavilla riittävästi puhdasta vettä, asianmukaisia terveyspalveluita, rokotteita ja muita perustavia välttämättömyyksiä. Lisäksi kirkon on aina ja toistuvasti tehtävä jokaiselle lapselle selväksi, että Jumala tuntee heidät ja rakastaa heitä, ja kirkon on aivan välttämättä juhlistettava lapsuuteen kuuluvia poikkeuksellisia armolahjoja: spontaania iloa, uteliaisuutta, mielikuvitusta ja luottamusta. Juuri näissä luonnollisissa, lapsille annetuissa asioissa aikuisten tulisi, kuten Kristus opetti, seurata lasten esimerkkiä: ”Se, joka nöyrtyy tämän lapsen kaltaiseksi, on suurin taivasten valtakunnassa.” (Matt. 18:4)

§17 Nykyään lapset altistuvat, ensimmäistä kertaa historiassa, koko valveillaolonsa ajan joukolle elektronisia laitteita ja joukkoviestinten vaikutukselle, joiden suurin sanoma on edistää loputtomasti jatkuvaa aineellisten tavaroiden hankintaa. Kuten Hänen Pyhyytensä ekumeeninen patriarkka Bartolomeos on todennut vuoden 2016 joulukirjeessään: ”Sähköisen median kuluttamisen aikaansaama muutos lapsen sielussa on vaikutukseltaan suuri, erityisesti television ja internetin sekä muiden radikaalisti muuttuneiden viestimien kohdalla. Suitsimatton talousajattelu muuttaa lapset hyvin nuoresta pitäen

kuluttajiksi ja nautinnontavoittelu saa heidän viattomuutensa nopeasti katoamaan.” Kirkon ja vanhempien tulee aina muistaa, että intohimot luodaan lapsuudessa, ja niiden mukana kasvaa myös ihmisen luonne. Lasten jättäminen ohikiitävien aineellisten viehtymysten ja yhdentekevien aineellisten halujen armoille aina siinä määrin, että he jättävät käyttämättä syvemmät mahdollisuutensa rakkauteen, epätietokkyteen, kunnioitukseen, anteliaisuuteen, pienistä asioista iloitsemiseen ja omistamiensa tavaroiden toissijaisuuteen, on verrattavissa heidän hylkäämiseensä. Kristus kutsui seuraajiaan ottamaan mallia lapsen viattomuudesta, mutta myöhäiskapitalistinen kulttuuri pyrkii riistämään juuri tämän hyveen ja kääntämään heidät sen sijaan persoiksi ja alati jotain kaipaaviksi koneiksi. Lasten suojeleminen joukkoviestimien aikana tältä heidän luodun luontonsa syvältä vääristämislä on yksi tärkeimmistä aikuisten velvollisuuksista. Pyhä Johannes Krysostomos neuvoo vanhempia toimimaan lastensa ”aistien portinvartijoina”¹³. Portinvartija ei ole tyranni, Krysostomos huomauttaa, mutta säätelemällä lapsen yhteyksiä maailmaan, hän kasvattaa lapsen kykyä hallita omia intohimojaan myöhemmässä elämässä. Ja tämä portinvartijan rooli on kenties tärkeämpi tänä päivänä kuin koskaan ennen, kun otamme huomioon miten täydellisesti joukkoviestimien lakkaamaton häly ja niiden tarjoamat spehtaakkelit voivat vallata aistimme.

§18 Suurimmassa osassa esimoderneja yhteiskuntia lapsuusaikaa seurasi välittömästi aikuisuus, ja sen myötä useimmiten elinikäinen työnteko. Enenevässä määrin nykyaikana ajatellaan, että lapsuuden ja aikuisuuden väliin kuuluu siirtymäaika, joka ei välttämättä ole lyhyt. Monet nuoret aikuiset esimerkiksi asuvat hetken lapsuudenkodissaan ennen siirtymistään itsenäiselle polulle oman kutsumuksensa mukaisesti eivätkä välittömästi mene naimisiin, hanki lapsia tai perusta omia perheitään. Kuten kaikkien sosiaalisten muutosten kohdalla, tilanteessa on omat etunsa ja haittansa. Etuna nuoruusvaiheen pidentymisellä voi olla, että suo ihmiselle aikaa tutkia omia lahjojaan ja kutsumustaan sekä vapautumisen tunteesta, että elämä olisi liaksi ennalta määrättyä. Pääasiallisena haittana voisi pitää sitä, että joidenkin kohdalla tämä päätösten ja valintojen aika voi muuttua päättämättömyyden, jopa viivyttelyn, elämänvaiheeksi, josta seuraa nuoren luonnon ja pitkittynyt toisista riippuvaisuuden, kypsytymättömyyden ja epävarmuuden tila. Kirkon olisi oltava valmiina tarjoamaan nuorille aikuisille neuvoja ja rohkaisua: rohkaista heitä etenemään uskon elämässä, mutta myös etenemään elämässä viisaasti ja rukouksellisesti, vakavasti tutkiskelemaan Jumalan juuri heille antamia lahjoja langenneen maailman kirkastamiseksi ja valjastamaan ne Jumalan oikeudenmukaisuuden ja armon palvelukseen toisille ihmisille. Kirkon on oltava kirkkaasti tietoinen, että nuoruus on erityisesti seksuaalisen heräämisen ja seksuaalisen halun muovautumisen aikaa, mikä voi herättää ihmisessä ahdistusta tai jopa hämmennystä. Itsessään tässä ei ole mitään uutta, mutta omana aikanamme myös seksuaalisuudesta on tullut yksi elämän osa-alue, jota määrittää kuluttajuuden logiikka ja markkinoiden dynamiikka. Itse asiassa seksuaalisuudesta on tullut tänä päivänä tullut yhtä paljon monimuotoinen ja viettelevä kulutusstrategian osa tai kulutustuote kuin ihmispersoonan sisäsyntyinen ulottuvuus. Kirkon ja uskovaisten yhteisön on pidettävä nuorille esillä kuvaa seksuaalisuudesta elämää-antavana ja kirkastavana suhteena, ruumiin, mielen ja sielun intiiminä yhteytenä, jonka pyhä avioliitto sinetöi. Ruumis on ”Pyhän Hengen temppeli” (1.Kor. 6:19), ja myös kehon seksuaalinen puoli on kutsuttu paljastamaan Jumalan asuinsijan pyhyys.

§19 Elämme aikana, joka ymmärtää seksuaalisuuden yhä enemmän henkilökohtaisena kohtalona ja jopa yksityisasiana. Lukuisat modernit poliittiset ja yhteiskunnalliset keskustelut koskevat heteroseksuaalien, homoseksuaalien, biseksuaalien ja muiden seksuaalisten ”identiteettien” erityisiä vaatimuksia ja tarpeita. On totta, yksinkertaisena fysiologisena ja psykologisena tosiasiana, että yksilön seksuaaliset taipumukset eivät ole yksioikoisesti tulosta hänen yksityisistä valinnoistaan, vaan monet lihan ja sydämen taipumukset ja kaipuun muodot tulevat maailmaan meidän mukana, ja jo nuorena ne – hyväksynnän tai torjunnan kautta – tulevat ravituiksi tai vaiennetuiksi. On otettava lisäksi huomioon, että jokaisella

¹³ Johannes Krysostomos, *On Vainglory and the Right Way for Parents to Bring Up Their Children* 27. Ks. Sources Chrétiennes 188, Paris: Cerf, 1972, 114.

ihmisellä on perustava oikeus (jota ei voi mikään valtiollinen tai yhteiskunnallinen taho loukata) olla tulematta vainotuksi tai olla joutumatta laillisiin vaikeuksiin seksuaalisen suuntauksensa vuoksi. Samalla kirkko ymmärtää ihmisen identiteetin siten, että se ei tyhjenny ihmisen seksuaalisuuteen, tai mihinkään muuhunkaan yksittäiseen piirteeseen, vaan perustuu Jumalan kuvaan ja kaltaisuuteen meissä.¹⁴ Kaikkia kristittyjä kutsutaan aina etsimään Jumalan kuvaa ja kaltaisuutta toisissa ihmisissä ja vastustamaan kaikkia lähimmäisen syrjinnän muotoja, olipa heidän seksuaalinen suuntautumisensa mikä tahansa. Kristilliseen elämään kuuluu pidättyvyys seksuaalisuudessa, niin avioliitossa kuin sen ulkopuolellakin, ja tämä perustuu juuri seksuaalisen elämän pyhyyteen luodussa maailmassa. Mutta milloinkaan kristittyjen kutsu ei ole kutsu vihaan tai halveksuntaan ihmisiä kohtaan.

§20 Kun ortodoksinen kristitty kasvaa aikuiseksi, hän astuu yhdelle kolmesta mahdollisesta elämäntaipaleesta: avioliittoon, luostarielämään tai elämään yksin. Vaikka nämä kolme polkua voivat erota toisistaan ulkoisten muotojen kohdalla, yhdistää niitä kristilliseen radikaaliin kutsumukseen kuuluvat rakkauden ja omastaan toisille jakamisen periaatteet. Perinteisesti ortodoksisuus on ollut taipuvainen tunnustamaan vain kaksi ensimmäistä elämäntapaa, avioliiton ja luostarielämän, mutta olisi vakava pastoraalinen virhe kirkon taholta, mikäli se ei, vaikka ennen vanhaan yksieläminen olikin hyvin harvinainen ilmiö, tiedostaisi yksinelämisen olevan aikamme kulttuuristen ja yhteiskunnallisten muutoksen seurauksena paljon yleisempää. Eräät ihmiset voivat kulkea oman elämänsä aikana useammalla polulla; esimerkiksi leskeksi jäänyt mies tai nainen voi astua luostarielämään. Useimmat kuitenkin seuraavat yhtä polkua, ja tuo polku on tie, jossa häntä kutsutaan palvelemaan Jumalan valtakuntaa ja etsimään Jumalan yhteyttä. Varhaiskirkossa neitseellisen elämän, jonka ajatukselle myöhempi luostarilaitos rakentui, ajateltiin olevan kutsumuksista korkein. Ajan myötä kirkko kuitenkin ryhtyi pitämään avioliittoa sakramenttina, ja jopa tuomitsi avioliittoa kohtaan esitetyn vihamielisyyden.¹⁵ Kirkon historiassa on ollut monia ajanjaksoja, joina avioelämä ja luostarielämä ovat olleet jännitteisessä suhteessa, ainakin niiden hengellisiä ansioita pohdittaessa. Suurelta osin tämä jännite oli kuitenkin perua esikristillisestä suhtautumisesta avioliittoon; mutta samalla jännite oli seurausta siitä valitettavasta tosiseikasta, että itäisen kristillisyyden näitä asioita koskevat hengelliset opetukset olivat peräisin, aina nykyaikamme alkuun asti, selibaatissa eläviltä miehiltä, joilla ei ollut kokemusta avioelämästä. On aika asettaa nämä haitalliset ennakkoluulot syrjään, ja tunnustaa avioliitto jonakin paljon suurempana kuin vain kulttuurisena instituutiona tai vain tapana varmistaa ja edistää ihmissuvun jatkuminen. Jos avioliitto olisi vain tällaisia asioita, Raamattu tuskin käyttäisi avioliittokuvastoa pääasiallisena keinonaan kuvata Kristuksen ja hänen kirkkonsa sakramentaalista ja eskatologista liittoa. Raamatun mukaan Kristus antoi ensimmäisen todistuksensa jumalallisuudestaan ja palvelutehtävästään Kaanaan häätjuhlassa. Tätä vastoin selibaatilla vaikuttaisi Uudessa Testamentissa olevan enemmän käytännöllinen luonne. Avioliitto on rakkauden sakramentti, tai toisin ilmaistuna ilmaus ihmisrakkaudesta, joka on kohotettu sakramentaalisuuteen. Se on ainoa sakramentti, jossa on osallisena kaksi persoonaa, kaksi vapaata ja toisiinsa samanarvoisesti Jumalan sitomaa ihmistä. Mies ja nainen, aviomies ja vaimo, tulevat mystisesti yhdeksi, kuten avioliittotoimituksen kaavassa sanotaan: ”Yhdistä heidät yksimielisyydessä, kruunaa heidät yhdeksi”. Kirkko otti omakseen avioliiton, joka aiemmin oli ymmärretty pääosin lakitermien kautta tai pelkäksi omistussuhteeksi, jossa aviosuhteessa oli periaatteessa kyse osasta perheen ja kodin taloutta, ja kirkkasti sen rikkomattomaksi persoonien väliseksi suhteeksi, joka mystisesti kuvasti Kristuksen kirkkooan kohti tuntemaa rakkautta. Aviopuolisojen välinen side on yksi tavoista saattaa ihmisluonto hedelmälliseen täyttymykseensä yhteisessä ja jaetussa elämässä. Vaikka Jumalan kuva meissä jokaisessa on täydellisenä läsnä, ”ihmisyyden kuva” tulee meissä ilmi miehinä ja naisina. Kyse on myös siteestä, joka yhdistää aiemmin erilliset hengelliset pyrkimykset yhdeksi kutsumukseksi kirkastaa langennutta todellisuutta ja kulkea kohti jumaloitumista Kristuksessa. Tässä elämässä tekemämme rakkauden teot eivät tietenkään

¹⁴ Ks. Saksan ortodoksinen piispankokous, *Saksan ortodoksisen kirkon piispojen kirje nuorille rakkaudesta, seksuaalisuudesta ja avioliitosta*, 2017.

¹⁵ Ennen muuta Gangran (nyk. Çankırı) konsiilissa vuonna 340. PL 67.55D.

tapahdu eristyksissä toisista, vaan jokaiseen niistä kuuluu kääntyminen pois itsestämme ja kohti lähimmäistämme. Mutta avioliiton kontekstissa käsite ”lähimmäinen” saa uuden merkityksen, sillä avioelämä käsittää kaksi persoonaa, jotka yhdessä astuvat askeettisen elämän polulle, polulle, jolla heidän on uhrattava itsensä toiselle jokapäiväisessä elämässä ja alistuttava toinen toiselleen (Ef. 5:21). Eräässä mielessä aviomiehestä ja vaimosta tulee yksi yhteinen olento, kuten 1. Mooseksen kirjassa kuvataan (2:24) ja josta Kristuskin opetti: ”Sen tähden mies jättää isänsä ja äitinsä ja liittyy vaimoonsa, niin että nämä kaksi tulevat yhdeksi lihaksi” ja ”He eivät enää ole kaksi, he ovat yksi.” (Matt. 19:5-6; Mark. 10:7-8)

§21 Nykyisin on enenevässä määrin niin, että toinen ortodoksisten avioliittojen puolisoista ei ole ortodoksi. Nämä liitot voivat pitää sisällään hyvin erilaisia haasteita kuin kahden ortodoksin välinen avioliitto, mutta myös ne tulee ymmärtää jaettuna pyrkimyksenä kohti maailman kirkastamista ja Jumalan yhteyttä. Koska ortodoksinen kirkko on lisääntyvässä määrin levittäytynyt monikulttuurisille alueille, tarvitaan kirkolta aivan erityistä pastoraalista huolenpitoa moniuskontoisista avioliitoista, kuten pyhän ja suuren synodin asiakirjassa ”avioliiton sakramentti ja sen esteet” todetaan: ”Kirkolliset lieventävät (*oikonomia*) periaatteet on laadittava kunkin autokefalisen paikalliskirkon pyhässä synodissa kanoneihin pohjautuen pastoraalista arvostelukykyä käyttäen ja ihmisen pelastusta palvellen”.¹⁶ Vaikka meidän ja apostoli Paavalin välissä onkin 20 vuosisataa, tilanteemme ei kenties ole kovin erilainen kuin Korintin kristillisessä yhteisössä, jolle apostoli lähetti ohjeita juuri tähän asiaan liittyen: ”Mies, joka ei usko, on uskovan vaimonsa pyhittäjä, ja vaimo, joka ei usko, on uskovan miehensä pyhittäjä.” (1. Kor. 7:14)

§22 Kaikki avioliitot, olivatpa aviopuolisot ortodokseja tai ei-ortodokseja, ovat synnin vaikutuksen haavoittamia. Samalla perheet, valtavan vastuun, emotionaalisen kiintymyksen ja intiimien suhteiden paikkoina ovat juuri niitä paikkoja, joissa mitä murskaavimmat henkiset, fyysiset ja seksuaaliset rikkomukset ovat mahdollisia. Ortodoksinen kirkko katsoo, että ongelmaisessa perheessä aikuisten pääasiallinen moraalinen velvollisuus on huolehtia perheen haavoittuvaisimmista jäsenistä. Samoin kirkko tunnustaa, että monissa tapauksissa avioliiton päättyminen on ainoa tapa, jolla kaikkien fyysinen turvallisuus ja hengellinen terveys voidaan varmistaa. Vioittuneen maailmamme yksi valitettavista tosiasioista on, että avioelämä voi joskus rikkoutua niin pahoin, ettei toivoa sen eheytymisestä ole. Avioero on hyvin todellisella tavalla enemmänkin kuin vain seurausta omasta rikkoutuneisuudestamme langenneina olentoina – se on elävä ilmaus itse langenneisuuden tilasta. Avioero ei estä osapuolten parantumisen mahdollisuutta eikä ole esteenä jumaloitumiselle. Siten kirkko sallii myös uudelleenavioitumisen, vaikkakin ilmentäen toisen avioliiton toimituksellaan, että kyseessä on järjestely ideaalin sijaan. Kuudes ekumeeninen kirkolliskokous ohjeisti jopa seitsemän vuoden katumusaikaa ja ehtoollisesta pidättäytymistä eronneille ja uudelleenavioituville (kanoni 37), vaikkakin Trullon konsiili lisäsi kehotukseen ohjeen, jonka mukaan katumusaika ei koske puolisonsa hylkäämäksi tullutta osapuolta (kanoni 87). Näillä perusteilla, pyrkien isällisesti ja pastoraalisesti huolehtimaan laumojaan päimentavasta papistostaan, Ekumeeninen patriarkaatti on hiljattain pohtinut syvemmin poikkeuksia niihin kanoneihin, jotka koskevat eronneiden papiston jäsenten uudelleenavioitumista. Yleisesti on otettava huomioon, että yhtäkään rangaistusta, joka estää kirkon yhteyden väliaikaisesti, ei ole koskaan sovellettu yleisenä ohjeena. Koska jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja jokainen avioliitto ainutkertainen, kirkon on tarjottava eronneille myötätuntoista tukeaan, kullekin tilanteen vaatimalla tavalla.

§23 Avioliittotoimitus pitää sisällään monia pyyntöjä lasten saamiseksi, mukaan lukien psalmien kirjoittajan rukouksen, jossa toivotaan vastaviihittyjen elävän nähdäkseen ”lastensa lapset”. Uuteen perheeseen tulevat lapset voivat syntyä puolisoiden seksuaalisen yhteydestä, kun taas toiset ovat adoptoituja tai tulevat perheisiin kasvateiksi. Kaikki ovat tervetulleita perheen pyhäkköön ja kirkkoruumiin. Vanhemmuus on aivan erityinen ja etuoikeutettu merkki rakkauden kirkastavasta voimasta sekä Jumalan rakkaudesta luotujaan kohtaan. Lisäksi lasten siunaus tuo mukanaan koko

¹⁶ Kohta II, 5, b. Suomennosta hieman muutettu.

perheelle kutsumuksen tulla uudenlaiseksi yhteisöksi, mikrokosmukseksi, joka ilmentää lunastettua luomakuntaa, ja siten myös vieraanvaraisuuden paikaksi niille jotka eivät kuulu sen välittömään piiriin. Vaikka aito rakkaus on aina hedelmällistä, tämä hedelmällisyys ei aina kuitenkaan tule ilmaistuksi vain lastensaamisen kautta; se voi saada ilmaisunsa myös Hengen moninaisten lahjojen kautta, kuten vieraanvaraisuuden, toisten palvelemisen ja lukemattomien yhteisten luovien pyrkimysten muodossa. Mikään näistä ei ole kuitenkaan saavutettavissa helposti. Lapset ovat loisteliaa siunausta, mutta langenneessa maailmassa jokaista siunausta varjostaa Adamin ja Eevan kirous. Myös vanhemmuus on askeettisen kilvoittelun kenttä, ei vain siksi että vanhempien on uhrattava omat intressinsä lasten edestä (mikä voi olla mitä suurimman ilon lähde), vaan myös siksi, että vanhempien on myös kanssakärsittävä lastensa ahdistukset, pelot ja surut tai tunnustettava omat ajoittaiset riittämättömyytensä lasten kasvattamisessa. Joskus vanhempien on Jumalansynnyttäjän tapaan kestettävä oman poikansa tai tyttärensä menetys – tuska, jota suurempaa elämässä ei ole ja joka lävistää sydämen kuin miekka (Luuk. 2:32). Parhaassa tapauksessa molemmat vanhemmat ovat läsnä ohjaamassa lapsiaan, mutta joskus kuoleman, avioeron tai muiden onnettomuuksien takia tämä tehtävä jää vain yhdelle vanhemmalle. Näissä tilanteissa kirkolla, ja Kristuksen ruumiin perheellä, on erityinen vastuu lohduttaa ja tukea ihmisiä niin aineellisesti, emotionaalisesti kuin hengellisestikin. Lisäksi kirkon on tarjottava kasteen sakramenttia kaikille lapsille, huolimatta siitä miten heidät on synnytetty tai adoptoitu.

§24 Avioliiton sakramentissa yhdeksi lihaksi tulevat mies ja nainen eivät tule yhdeksi vain saamalla lapsia, vaikka historiallisesti juuri tätä puolta luomiskertomuksen tulkinnassa onkin painotettu. Hyvin varhaisista ajoista alkaen ortodoksinen traditio on julistanut jokaisen kirkon siunaaman avioliiton sakramentaalista täyteyttä, myös niiden, jotka eivät saa jälkikasvua. Kuten pyhä Johannes Krysostomos huomautti: ”Mutta kuvitelkaa, että lapsia ei tule. Pysyvätkö mies ja vaimo kahtena, eikä yhtenä? Ei; heidän yhteiselämänsä saa heidän kehonsa liittymään yhteen, ja heistä tulee yksi niin kuin tuoksua sekoitetaan öljyyn.”¹⁷ Kirkko odottaa luonnollisesti, että suurimmassa osaa avioliitoista ollaan avoimia lasten hankkimisen mahdollisuudelle, mutta kirkko myös ymmärtää, että on olemassa tilanteita, joissa hengelliset, fyysiset, psykologiset tai taloudelliset esteet voivat toimia perusteina lasten hankkimisen lykkäämiselle tai siitä luopumiselle. Ortodoksisella kirkolla ei ole opillista perustetta vastustaa tiettyjä moderneja ja yhä kehittyviä hedelmöitysmuotoja niille, jotka aidosti haluavat lapsia ja tarvitsevat siihen apua. Mutta kirkko ei voi hyväksyä metodeja, joiden tuloksena ”ylimääräiset” hedelmöityneet munasolut tuhotaan. Arvioitaessa minkä tahansa lisääntymiseen liittyvän teknologian sopivuutta, mittatikkuna tulee olla jokaisen ihmiselämän loukkaamaton arvokkuus ja mittaamaton arvo. Lääketieteen kehittyessä tällä alalla ortodoksisten kristittyjen, niin papiston kuin maallikoidenkin, on tukeuduttava tähän kriteeriin aina kun lapsettomuudesta kärsiville tarjotaan uutta hoitomenetelmää, ja myös aina punnittava, kunnioittaako käytetty menetelmä kahden puolison välistä pyhää suhdetta.

§25 Marian ilmestysjuhlaan ortodoksinen kirkko juhlistaa Kristuksen sikiämistä hänen äitinsä kohdussa ja Elisabetin ja Marian kohtaamisen muistona puolestaan Johannes Kastajan hypähtämistä ilosta äitinsä kohdussa kuullessaan raskaana olevan Marian äänen. Jo kohdussa jokainen meistä on hengellinen olento, Jumalan kuvaksi ja kaltaisuudeksi sekä Jumalan läsnäolosta iloitemiseen luotu persoona. Siten kirkko on aivan varhaisista ajoista asti torjunut abortin lapsenmurhana. Kuten jo *Didache*sta, ensimmäisen kristillisen vuosisadan käytäntöjä ja sääntöjä sisältävästä dokumentista, käy ilmi, abortin vastustaminen oli uuden uskon yksi eksplisiittistä periaatteista¹⁸, kuolemanrangaistuksen ja vastasyntyneen hylkäämisen torjumisen rinnalla, ja se osoitti kristillistä vakaumusta, että on väärin riistää ihmishenki jopa niissä tapauksissa, joissa pakanallinen kulttuuri katsoi sen sopivaksi tai jopa välttämättömäksi. Ihmisolento on

¹⁷ Johannes Krysostomos, *Homily 12 on Colossians* 4:18. PG 62.388C. Ks. *On Marriage and Family Life*, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 2003, 76.

¹⁸ Kahdentoista apostolin opetus, 2. *Apostoliset isät*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisu 163. Suom. Heikki Koskenniemi. Jyväskylä 1989, 147.

enemmän kuin vain asteittain kehittyvän fyysisen prosessin tulos; elämä alkaa hedelmöityksen hetkestä. Tästä ensihetkestä alkaen meidän lapsen kohdistuva moraalinen velvollisuus on absoluuttinen, ja kristityille on kiellettyä viattoman veren vuodattaminen missään elämän vaiheessa. Kirkko luonnollisesti tunnustaa, että raskaudet voivat keskeytyä köyhyyden, epätoivon, pakon tai hyväksikäytön seurauksena, ja kirkko antaa tukea sovituksien ja eheytykseen niille, joita nämä hirvittävät tapahtumat ovat kohdanneet. Kuitenkin, koska jokainen abortti on objektiiviselta kannalta tragedia, jossa viaton ihmiselämä riistetään, on tämän sovituksen on pidettävä sisällään ymmärrys edellä mainitusta totuudesta, jotta täydellinen katumus, sovitus ja parantuminen olisivat mahdollisia. Jos kirkko haluaa aidosti tunnustaa jokaisen elämän hyvyyden, on sen oltava aina valmiina tulemaan naisten avuksi epätoivottujen raskauksien kohdalla, olivatpa nämä seurausta raiskauksesta tai molemminpuoliseen suostumukseen perustuneesta seksistä. Kirkon on myös kiiruhdettava auttamaan odottavia äitejä, jotka kärsivät kurjuudesta, hyväksikäytöstä tai muista vaikeuksista, tarjoamalla heille aineellista ja henkistä tukea, hengellistä apua ja muistutusta Jumalan rakkaudesta niin raskauden aikana kuin sen jälkeenkin.

§26 Ortodoksisessa avioliittopalveluksessa kirkko rukoilee vihittävälle parille iloa ”poikiensa ja tyttäriensä näkemisestä”. Tätä iloa ei rajoita mikään: se ei synny vain niistä lapsista, jotka täyttävät tietyt terveyden tai kuntoisuuden kriteerit. Jumala tuntee ja rakastaa kaikkia lapsia, kaikki ovat hänen kuvansa ja kaltaisuutensa kantajia, ja kaikille kuuluu sama arvostus, kunnioitus ja hoiva. Kirkon silmissä jokainen on syntynyt ”jotta Jumalan teot tulisivat hänessä julki.” (Joh. 9:3) Siten ortodoksinen kirkko ei tunnusta uuden ihmiselämän eugeneettistä tuhoamista ja toivottaa tervetulleeksi kaikki lääketieteelliset edistysaskeleet, joiden avulla lasten elämää voidaan suojella ja parantaa sairauksista ja vammoista. Kuitenkin kirkko ottaa huomioon, että joidenkin raskauksien kohdalla ilmenee traagisia ja ratkaisemattomia lääketieteellisiä ongelmia, joiden vuoksi lasta ei voi synnyttää tai synnytyksestä ei voida pitkittää äidin vakavan hengenvaaran vuoksi, ja että ainoa mahdollinen lääke saattaa aiheuttaa tai nopeuttaa kaikkien vanhempien toivomusten vastaisesti syntymättömän lapsen kuolemaa. Näissä tilanteissa kirkko ei voi teeskennellä olevansa pätevä kaikissa tapauksissa arvioimaan parasta menettelytapaa, ja sen tulee luovuttaa asia vanhempien rukoukselliseen pohdintaan ja heidän lääkäreidensä arvioitavaksi. Kirkko voi kuitenkin tarjota apuaan sekä rukouksia kaikkien osallisten pelastuksen ja parantumisen puolesta. Lisäksi kirkko suree jokaista elämänmenetystä keskenmenoissa tai kuolleena syntyneiden lasten kohdalla. Kirkko ymmärtää, että nämä kokemukset ovat perheille erityisen raskaita, ja sen on tarkistettava perinteensä rukouksia, joiden sanoissa vihjataan päinvastaisesta, sekä noustava sille rakkauden ja herkkyyden pastoraaliselle tasolle, jota raskauden keskeytyminen vaatii.

§27 Kristityn maailman halki kulkevista elämänpoluista toisena mainitaan luostarielämä. Aivan kirkon varhaisista vuosista alkaen, miehet ja naiset ovat kokoontuneet elämään rukouksen elämää erilaisilla tavoilla, eräät yhteisössä eläen, toiset taas eristyksen valiten. Siirtämällä itsensä syrjään, joko osittain tai kokonaan, yhteiskunnasta, he muistuttavat itseään ja toisia siitä, että Jumalan valtakunta ei ole tästä maailmasta. Aivan kuten jokaisen kristityn tulisi tehdä, he profeetallisesti pitävät alati mielessään ja muistuttavat meitä odottamaan ”sitä kaupunkia, joka tulee” (Hepr. 13:14) ja ”tulevan maailman elämää” (*Nikealais-konstantinopolilainen uskonnollinen*), mutta luostarielämän valinneilla kyse on tämän odotuksen erityisestä armolahjasta ja ehdottomuudesta. Heidän vetäytymisensä normaalista sosiaalisesta kanssakäymisestä voi ajoittain näyttäytyä ristiriitaiselta käskyn ”rakasta lähimmäistäsi” kanssa, mutta jokainen Jumalan armoon verhoutunut muutos ihmisessä, jopa sydämen salaisessa sopukassa, hyödyttää koko maailmankaikkeutta. Pyhä Siluan Athosvuorelainen sanoi, että ”toisten puolesta rukoilu on veren vuodattamista”.¹⁹ Luostarit myös palvelevat muuta maailmaa vaalimalla paikkaa, joka on vapaa maailmallisista huolista, ja johon sulkeutuneet voivat ottaa vastaan kansaa antaakseen heille hengellistä ohjausta ja hetkellisen turvapaikan tavallisen elämän huolista ja kiusauksista. Kyse on paljon enemmän kuin vain fyysisestä vieraanvaraisuudesta; Maria Skobtsovan sanoi: ”Jos joku kääntyy hengellisessä

¹⁹ Arkkimandriitta Sofroni Saharov, *St. Siluan the Athonite*, Stavropegic Monastery of St. John the Baptist: Essex, 1991,240.

maailmassaan toisen persoonan hengellisen maailman puoleen, kohtaa hän innoittavan ja ihmeellisen mysteerin...hän saa yhteyden todelliseen Jumalan kuvaan ihmisessä, lihaksitulleen Jumalan todelliseen ikoniin, jossa heijastuu Jumalan inkarnaation ja jumalallisen ihmisyyden mysteeri.”²⁰ Luostarielämään kuuluva selibaatti ei myöskään merkitse avioelämään kuuluvan seksuaalisen yhteyden vähättelyä. Sen sijaan se koostuu erityisestä rakkauten ja anteeksiannon harjoittamisesta. Luostarielämä on aina kiitoksen ilmausta, ja näin sen keskuksena on säännöllinen eukaristian viettäminen. Kyse on myös yhteisöllisen anteliaisuuden, jaetun rukouksen ja vastavuoroisen anteeksiannon sävyttämästä ruumiillisesta kurista. Tällä tavoin luostarielämä heijastaa Jumalan valtakuntaa, ei kenties sen todellisemmin kuin kristillisen perheen elämä, mutta omalla tavallaan, aivan erityisen ja pyhän yhteisen itsekieltämyksen muodossa. Luostarielämää ei voi typistää vain itseään palvelevaksi sisäänpäinkääntyneisyydeksi tai itsekeskeiseksi eristäytymiseksi. Vaikka munkki tai nunna ei ole sakramentaalisesti tai hengellisesti liitossa toisen ihmisen kanssa aviossa elävien tapaan, hän kokee ja ilmaisee mitä suurimmassa määrin persoonallista rakkautta toisia ihmisiä ja Jumalaa kohtaan. Pyhän Johannes Klimakoksen mukaan aito munkki itkee jokaisen veljensä ja sisarensa syntien tähden, ja iloitsee heidän edistymisestään.²¹

§28 Kolmas elämänpolku, jossa ihminen ei mene naimisiin tai luostariin, on joskus tietoisesti yksilön erilaisista vaikuttimista valittu. Toisinaan taas kyse on vain olosuhteista. Tietyt ihmiset eivät tunne kutsumusta luostarielämään, ja puolison löytäminen ei ole joko mahdollista tai edes toiveena. Nämä ihmiset eivät kuitenkaan ole millään tavoin vähemmän Kristuksen ruumiin perheen jäseniä, eivätkä vähemmän kyvykkäitä osallistumaan maailman pyhittämiseen. Päinvastoin heillä on toisinaan erityisen tarkkanäköisyyden, henkilökohtaisen kurin tai hengellisen näkemyksen lahja, joita perhe-elämän arjessa ei pääse usein kehittämään. Joka tapauksessa kaikki kansa on kutsuttu samaan laupeuden elämään, ja kaikki nauttivat Jumalan lasten arvokkuutta. Kirkon on tunnistettava miten vaikea yksinelämisen kutsumus kuitenkin voi olla. Avioliitossa eläjä voi usein turvautua puolisoonsa ja luostariasukas puolestaan kanssakilvoittelijoihinsa. Yksinelävillä maallikoilla ei usein vastaavissa määrin ole ketään kenen puoleen kääntyä. Pyhä ystävyys on monien yksinelävien hengellisen huojennuksen ja voiman lähde, mutta se ei aina välttämättä riitä helpottamaan yksinäisyyttä. Tässä suhteessa ortodoksinen traditio tarjoaa avuksi vain hajanaisia pastoraalisia huomiota, mutta kirkon on kehitettävä pastoraalisen kohtaamisen tapojaan, jotta myös kasvava yksinelävien joukko ja heidän tarpeensa tulisivat kirkossa kuulluiksi.

§29 Kaikki aikuisuuden polut ovat yhtä lailla kaikille yksilöille avoimia, ja jokaisen kohdalla ortodoksinen kirkko tunnustaa jokaisen Jumalan kuvaksi ja kaltaisuuteen luodun persoonan täydellisen samanarvoisuuden ja arvokkuuden. Vaikka kirkko tiedostaa, että kokemus elämästä miehillä ja naisilla on erilainen ja että jokainen henkilöi ihmisluontoa omalla tavallaan, on kirkon hylättävä kaikenlainen ajattelu sukupuolten hengellisestä eriarvoisuudesta. Kuten Basileios Suuri kirjoitti naisista ja miehistä: ”heidän luontonsa jakavat saman kunnian, heidän hyveensä ovat samanarvoisia, kamppailunsa samanarvoisia kuin myös heidän tuomionsakin.”²² Ja kuten Gregorios Teologi opetti: ”Sama Luoja loi sekä miehen että naisen, sillä molemmat ovat samasta maan tomusta, loi heidät samaksi kuvaksi, saman lain alaisuuteen, saman kuolemaan ja ylösnousemukseen.”²³ Tämän jälkeen on todettava, että eräs langenneen todellisuutemme traagisista piirteistä on miesten ja naisten eriarvoisuus miltei millä tahansa elämän osalla. Todellisuudessa, vaikka ortodoksinen kirkko onkin pitänyt aina opillisella ja teologisella tasolla kiinni naisten ja miesten persoonallisesta tasa-arvosta, kirkko ei aina ole pysynyt tunnollisesti uskollisena tälle ideaalilleen. Kirkko on esimerkiksi aivan liian pitkään pitänyt kiinni muinaisiin ja olemukseltaan taikauskoihin ennakkoluuloihin perustuvista rukouksista ja ehtoolliskäytännöistä, jotka koskevat naisen

²⁰ Maria Skobtsova, ”The Second Gospel Commandment”, *Mother Maria Skobtsova: Essential Writings*, Maryknoll, NY: Orbis Books, 2002, 57.

²¹ Johannes Siinalainen, *Ladder of Divine Ascent*, 4.47. PG 88.705A.

²² Basileios Suuri, Discourse 1, 18: On the Origin of Humanity, *On the Human Condition*, Crestwood, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 45.

²³ Gregorios Teologi, *Discourse* 37.6. PG 36.289C.

kehon puhtautta tai epäpuhtautta, ja on jopa sallinut rituaalisen epäpuhtauden ajatuksen tulla liitetyksi lapsen synnyttämiseen. Yhdenkään ehtoolliselle rukouksien ja paaston kautta valmistautuneen naisen ei tulisi epäröidä lähestyä ehtoollismaljaa. Kirkon on myös aina huomioitava Hengen vaikutus naisten palvelutehtävissä, erityisesti tänä päivänä, jona naiset toimivat yhä enemmän kirkollisen elämän tärkeimmissä tehtävissä (teologeina, seminaarien opettajina, kanonisen lain asiantuntijoina, lukijoina, kuoronjohtajina ja monenlaisina yhteisöään hyödyttävinä asiantuntijoina). Kirkon on myös jatkettava pohdintaa, miten naiset voisivat parhaiten osallistua Kristuksen ruumiin rakentamiseen, ja tähän pohdintaan kuuluu myös kysymys naisdiakonaatin palauttamisesta nykyaikana.

§30 Kaikki elämänpolut käyvät läpi tietyt erilliset vaiheensa, mutta kaikki polut, jos eivät katkea ennenaikaisesti, päättyvät vanhuuteen ja kuolemaan. Ikääntyneet ansaitsevat uskovaisten yhteisön erityisen kunnioituksen heidän keräämänsä viisautensa ja kestäväksi osoittautuneen uskonsa tähden. Kuitenkin ihmisten ikääntyessä tulee heistä yhä alttiimpia sairauksille ja vammoille. Jopa nämä haasteet voivat tarjota mahdollisuuden nöyryyden ja uskon syventämiseen, niin itse ikääntyneille kuin heitä hoitavillekin, mutta vanhustenhoidossa kyse on myös koko kirkkoruumiin velvollisuudesta. Tämä aiheuttaa nyky maailman eri yhteisössä monenlaisia ongelmia. Modernilla yhteiskunnalla vaikuttaa olevan yhä vähemmän ja vähemmän aikaa ikäihmisille, ja se on yhä enemmän taipuvainen sijoittamaan heitä pois silmistä ja mielestä laitoksiin. Myöhäiskapitalistisessa maailmassa vanhuus, jota joskus kunnioitettiin, nähdään usein nolostuttavana ja itse vanhukset puolestaan taakkoina tai maanvaivoina. Ortodoksinen kirkko opettaa, että ihmisen persoonan sisäsyntyisellä arvolla ei ole mitään rajoja, eikä se katso sitä, miten vuosien vieriminen saattaa vaikuttaa ihmisen sekä mieleen että kehoon. Kirkon on vaadittava miltä tahansa oikeudenmukaiselta yhteiskunnalta, että se hoitaa vanhuksensa asiallisesti ja varmistaa, että heitä ei jätetä huomiotta, kohdella kaltoin tai kokonaan hylätä. Sama vaatimus myös koskee uskovaisten yhteisöä, jotta se toimisi kaikin tavoin vanhimpien jäseniensä hoitamiseksi ja myös heiltä oppimiseksi.

§31 Kaikki ihmiselämän tiet kohtaavat ennemmin tai myöhemmin loppunsa. Pyhän Johannes Krysostomoksen liturgiassa kirkko määrittelee elämämme hyvän ”kristillisen lopun” ”kivuttomana, kunniallisena ja rauhallisena” ja rukoilee, että jokainen kristitty saisi kokea tällaisen kuoleman. Muissa rukouksissaan kirkko ilmaisee toivonsa, että kuolevat jättäisivät tämän elämän tietäen olevansa turvattuja, sillä edes varpuset eivät putoa maahan Jumalan sallimatta (Matt. 10:29). Itsessään kuolema on kauhistuttava näköala, vihollinen, jonka Jumala on Kristuksessa voittanut, mutta joka tästä huolimatta tulee kerran tässä maailmassa meidät pysäyttämään. Ajoittain sen lähestyminen saattaa herättää epätoivoa. Toisinaan eräät meistä pakenevat kuoleman syliin paetakseen vielä suurempaa epätoivoa. Itsemurha on aina ymmärretty ortodoksisessa kirkossa tragediana ja vakavana hyökkäyksenä ihmispersoonan arvokkuutta kohtaan. Mutta aikojen saatossa on ymmärryksemme mielen sairauksista ja tunne-elämän hauraudesta kasvanut, ja kirkko on yhä enemmän ryhtynyt tunnustamaan itsemurhan tyypillisesti sisältävän ”hengellisiä ja/tai fysiologisia tekijöitä, jotka merkittävästi vaarantavat ihmisen rationaalisen käytöksen ja vapauden.”²⁴ Näin ollen kristillinen rakkaus määrää, että kirkollista hautausta ja hautauspalvelusta oman henkensä ottaneelta ei tule ennalta kieltää eikä uskovaisten tule arvostella itsemurhan tehnyttä ihmisenä, joka on omasta tahdostaan ja tietoisesti hylännyt Jumalan. Tässä asiassa jumalallinen ekonomian ja myötätunnon tulisi ohjata sakramentaalista ja pastoraalista ekonomiaa. Tässä kohden tradition muinaiset ennakkoluulot tulisi korvata paremmilla, nykyaikaiseen diagnosointiin ja terapeutiseen hoitoon perustuvilla menetelmillä. Tästä huolimatta itsemurhasta ei voi tulla koskaan sallittavaa ratkaisua maailmassa kohdattaville kärsimyksille. Edes vakavista sairauksista kärsivien ei tulisi kiirehtiä kohti kuolemaa, vaikka joskus vaikuttaisikin armolliselta tehdä niin: Jumalan kuva pysyy vahingoittumattomana aina viimeiseen hengenvetoon asti. Eutanasia on kristilliselle elämännäylle vieras näkökulma. On kuitenkin sanottava, että on täysin sallittua kieltäytyä poikkeuksellisista hoidoista tai teknologioista, jotka keinotekoisesti jatkavat ruumiintoimintoja yli kehon luonnollisen elinkaaren.

²⁴ Amerikkojen ortodoksisten kanonisten piispojen kokous, *Pastoral Letter on Suicide*, 2007.

Kristityn ei ole välttämätöntä jatkaa ruumiin kärsimyksiä väistämättömän edessä tai tarrautua kohtuuttomasti tähän maailmaan. Kuolemaa Jumalan armossa ei tarvitse pelätä. Ortodoksinen kirkko lohduttaa niitä, jotka surevat edesmenneitä, mutta vielä tärkeämmin ortodoksiset kristityt odottavat ”kuolleiden ylösnousemusta ja tulevan maailman elämää” (*Nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus*). Odotamme aikaa, jolloin tässä maailmassa suorittamamme askeettiset kamppailut kantavat lopullista ja todellista hedelmää seuraavassa elämässä, kun kaikki pyrkimyksemme maailman kirkastamiseksi saavat täyttymyksensä uudistetussa luomakunnassa, ja kun jumaloitumisen tiemme jatkuu ikuisuuteen, ”kirkkaudesta kirkkauteen” (2. Kor. 3:18).²⁵

IV Köyhyys, varallisuus, ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus

Muista, Herra, niitä, jotka muistavat köyhiä

§32 Kun Jumalan ikuinen Poika tuli ihmiseksi, luopuen itse jumalallisesta kunniastaan ja muuttaen Jumalan ”muotonsa” ”orjan muodoksi” (Fil. 2:6-7), valitsi hän samalla samaistuvansa oman aikansa pahiten syrjäytyneisiin, poliittisesti voimattomiin ja sosiaalisesti näköalattomiin ihmisiin. Hän syntyi alamaiseen kansaan, jolla ei ollut laillisia oikeuksia heitä hallitsevan imperiumin siirtomaavallan edessä, hän kasvoi vaatimattomassa käsityöläiskodissa ja aloitti tehtävänsä Galilean syrjäseuduilla, ja omisti palvelutehtävänsä pääasiassa kansansa toivottomille ja viheliäisimmille hylkiöille. Näin hän otti jatkaakseen Israelin profeettojen tehtävän, ilmentäen lain ja profeettojen moraalisen sanoman syvintä ydintä. Tehtävänsä alkuvaiheessa hän otti myös omakseen profeetta Jesajan julistuksen: ”Herran henki on minun ylläni, sillä hän on voidellut minut. Hän on lähettänyt minut ilmoittamaan köyhille hyvän sanoman, julistamaan vangituille vapautusta ja sokeille näkönsä saamista, päästämään sorretut vapauteen ja julistamaan Herran riemuvuotta.” (Luuk. 4:18-19). Tämä aivan erityinen omistautuminen epätoivoisten ja osattomien palvelemiseen ei suinkaan ollut Kristuksen Israelin lapsia koskevan tehtävän satunnainen piirre, vaan itse sen ydin. Mikään ei ollut kiivaampaa tai ehdottomampaa kuin hänen varoituksensa ja tuomionsa niitä kohtaan, jotka hyötyivät heikoppiensa hyväksikäytöstä (Luuk. 20:46-47) tai jättivät köyhien ahdingon huomiotta (Luuk. 6:24-25; 16:25). Hän vaati seuraajiltaan ehdotonta hyvää tahtoa ja omastaan jakamista kun kyseessä olivat muiden hylkäämät ja heidän tarpeensa. Hän käski heitä antamaan ilman ehtoja *kaikille*, jotka heiltä pyysivät (Matt. 5:42), ja antamaan niin sulavalla runsaskätisyydellä, että toinen käsi ei tuntisi toisen anteliaisuutta (Matt. 6:3) sekä kielsi heitä keräämästä itselleen omaisuutta maallisina aarteina (Matt. 6:19-20). Kristus ei ainoastaan neuvonut nuorta ja rikasta ylimystä myymään kaiken omaisuutensa ja jakamaan sitä köyhille (Matt. 19:16-30; Mark. 10: 17-31; Luuk. 18:18-30), vaan hän myös vaati samaa kaikilta, jotka halusivat liittyä häneen (Luuk. 12:33), ja ei hyväksynyt opetuslapsukseen yhtäkään, joka ei antanut kaikkeaan tarvitseville (Luuk. 14:33). Kristus ei todella jättänyt epäselväksi mitä Jumalan valtakuntaan haluavilta vaaditaan: ”Tulkaa tänne, te Isäni siunaamat. Te saatte nyt periä valtakunnan, joka on ollut valmiina teitä varten maailman luomisesta asti. Minun oli nälkä, ja te annoitte minulle ruokaa. Minun oli jano, ja te annoitte minulle juotavaa. Minä oli koditon, ja te otitte minut luoksenne. Minä olin alasti, ja te vaatetitte minut. Minä olin sairas, ja te kävitte minua katsomassa. Minä olin vankilassa, ja te tulitte minun luokseni.” (Matt. 25:34-36) Seuraten Isänsä kutsua hän itse koki kodittomuuden ja ihmisten järjestelmällisen torjunnan: ”Ihmisen Pojalla ei ole mihin päänsä kallistaisi” (Matt. 8:20; Luuk. 9:58) ja ”He ryntäsivät paikaltaan, ajoivat Jeesuksen ulos kaupungista ja veivät hänet jyrkänteelle syöstäkseen hänet sieltä alas; kaupunki näet oli rakennettu vuorelle.” (Luuk. 4:29) Ja Kristuksen maanpäällinen tehtävä päättyi vieraan valloittajan, jonka edessä hänelle ei ollut minkäänlaisia laillisia oikeuksia, tuomioon ja hän kuoli mitä alhaisimman rikollisen kuoleman teloittamalla, joka suoritettiin aikansa eniten tuskaa ja nöyryytystä tuottavimmalla tavalla.

²⁵ Ks. Gregorios Nyssalainen, *On Perfection*. PG 46.285C.

§33 Näin ollen kirkon on mahdotonta aidosti seurata Kristusta tai tehdä häntä läsnäolevaksi maailmassa, mikäli kirkko ei aseta moraalisen, uskonnollisen ja hengellisen elämänsä ehdottomaan keskiöön köyhimmistä ja heikoimmista huolehtimista. Kirkko, avustamalla köyhiä ja tarjoamalla kodittomille suojaa, heikoille suojelua, toivottamalla ei-toivottuja tervetulleiksi ja avustamalla toimintakyvyttömiä, pyrkii kohti yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa, mutta tämä ei merkitse vain suositeltavaa eetosta rauhallisen omantunnon vaalimiseksi, vaan muodostaa välttämättömän väylän itse pelastukselle, korvaamattoman tien kohti Jumalan yhteyttä Kristuksessa. Näiden velvollisuuksien laiminlyönti merkitsee Jumalan tuomion päälle kutsumista hänen valtaistuimensa edessä (Matt. 25:41-45). Tämän vuoksi apostolisen ajan varhaisimmat kristilliset yhteisöt omaksuivat valtakulttuurista radikaalisti eroavan elämäntavan, pitäen kaikkea omaisuutta yhteisenä ja antamalla yksityisomaisuutensa koko yhteisön käyttöön, jotta jokaisen Kristuksen ruumiin jäsenen tarpeet tulisivat täytetyiksi (Ap.t. 2:44-45; 4:32-37). Tuohon aikaan kirkolla ei ollut voimavaroja muokata koko yhteiskuntaelämää uudenlaiseksi, eikä se voinut vallitsevan imperiumin rautaisen järjestelmän puitteissa muotoilla minkäänlaista abstraktia poliittista ideologiaa, jonka avulla se olisi voinut korjata ja kohentaa aikansa epäkohtia. Tästä huolimatta kristityt kykenivät omassa piirissään huolehtimaan köyhistä ja erityisesti auttamaan aikansa kaikkein turvattomimpia ryhmiä, eli orpoja ja leskiä, sekä luomaan keskuuteensa rakkauden yhteisön, jossa yhtäkään ei jätetty oman onnensa nojaan. Lisäksi tämä radikaaliin solidaarisuuteen perustuva elämänymmärrys vaikutti aikanaan myös poliittisesti järjestäytyneemmän kirkon elämään – ja vaikka alkuperäistä näkyä ei valitettavasti täydellisesti pystyttykään säilyttämään, sen vaikutukset olivat yhtä kaikki todellisia. Merkittävimpänä konkreettisena, evankeliumin aikaansaamana yhteiskunnallisen muutoksen ilmauksena keisari Konstantinoksen kääntymyksen jälkeen imperiumin politiikassa oli sen merkittävästi laajentunut köyhäinhoito valtion tuella.

§34 Kaikki suurimmat 300- ja 400-lukujen kirkkoisät kaunopuheisesti jatkoivat todistusta siitä syvän intuitiivisesta kristillisestä vakaumuksesta, että elämän Kristuksessa tulee koostua kaikkien köyhyyttä luovien olosuhteiden militantista vastustuksesta sekä sankarillisesta omistautumisesta filantropiaan ja anteliaisuuteen. Pyhä Basileios Suuri puhui aikansa yhteiskunnan varallisuuden epätasaista jakautumista vastaan ja satti rikkaita, jotka kuvittelivat heillä olevan oikeus pidättää omaisuuttaan toisilta pelkästään laillisin perustein. Basileios korosti kaikkien siunausten tulevan Jumalalta ja luomakunnan hyvyyksien kuuluvan koko ihmiskunnalle.²⁶ Jokainen, joka käyttää köyhiä hyväkseen oman vaurastumisensa takia, kerää itselleen tuomiota.²⁷ Jokainen, joka ei jaa rahojaan nälkäisten kanssa, ei syyllisty vain yleisen velvollisuuden laiminlyömiseen, vaan murhaan.²⁸ Pyhä Johannes Krysostomos sanoi samaa kaikista, jotka kartuttavat omaisuuttaan epäoikeudenmukaisin keinoin ja syöksevät näin köyhät yhä suurempaan kurjuuteen.²⁹ Krysostomoksen mukaan rikas mies, joka ei jaa omastaan tarvitseville, on varas³⁰, sillä luomakunnan yltäkylläisyys on peräisin Jumalalta ja kuuluu jokaisen persoonan synnyinoikeuksiin.³¹ Kaikki rikkaan omistama on uskottu hänelle yleisen hyvän nimissä³², ja kaikki hänellä oleva kuuluu kaikille.³³ Tätä mieltä oli myös pyhä Ambrosius Milanolainen.³⁴ Tämä ajanjakso merkitsi kristityille teologeille ensimmäistä mahdollisuutta – ja velvollisuutta – pohtia, miten apostolisen kirkon radikaali keskinäinen solidaarisuus ja yhteisöllinen rakkaus voitaisiin tuoda osaksi leimallisesti kristillisen kulttuurin yhteiskunnallista elämää. Yksikään kirkkoisista ei näyttänyt ajattelevan, että kristillisen elämän etiikan voisi jakaa yksityiselämää ja yhteisöelämää koskeviksi erillisiksi osa-alueiksi, tai että uskovaisten omatuntoja

²⁶ Basileios Suuri, *Homily On "I Will Pull Down My Bams."* Alkaa PG 31.261A.

²⁷ Basileios Suuri, *Hexaemeron* 7.3. PG 29.152C.

²⁸ Basileios Suuri, *Homily on Times of Famine and Drought* 2. PG 31.305B.

²⁹ Johannes Krysostomos, *On Apostle's Words "Having the Same Spirit"*. PG 51.299.

³⁰ Johannes Krysostomos, *On Lazarus and Dives*. 2.4. PG 48.986D.

³¹ Johannes Krysostomos, *Homily to the People of Antioch*" 2.6. PG 49.41D.

³² Johannes Krysostomos, *Homilies on Matthew* 5.9. PG 57.

³³ Johannes Krysostomos, *Homilies on 1 Corinthians* 10.3. PG 61.83A. *Homilies on 1 Timothy* 11.2. PG 62.555B.

³⁴ Ambrosius Milanolainen, *Hexaemeron* 6. Alkaa PL 14.257A. *Exposition of Luke's Gospel*, Book 7. Alkaa PL 15.1699A.

sitovat evankeliumin asettamat vaatimukset eivät koskisi kristillistä yhteiskuntaa kokonaisuudessaan. Kaikki isät olivat hyvin tietoisia, että kristillisen kulttuurin on puututtava rakenteelliseen pahuuteen, joka ajaa niin monet köyhyyteen ja suo valtavan omaisuuden hyvin harvoille. Kuten pyhä Basileios totesi, ihmiset ovat luonnostaan poliittisia ja sosiaalisia eläimiä, joille on välttämätöntä jakaa omaisuuttaan toisten kanssa köyhyyden poistamiseksi, ja näin hän korosti, että kristillisessä yhteiskunnassa on perustettava yhteinen varanto, josta kaikkien perustarpeet olisi mahdollista tyydyttää ja luomakunnan yltäkyläiset lahjat tulisivat oikeudenmukaisesti jaetuiksi.³⁵ Eikä näitä menetelmiä tulisi pitää kristittyjen kohdalla mitenkään erikoisina tai valinnaisina hyveinä. Pyhän Ambrosiuksen mukaan kristillinen näkökulma varallisuuden uudelleenjakoon ei merkitse muuta kuin rikkaiden koko ihmiskunnan varoista omistaman osan sovittamista köyhille.³⁶ Ortodoksiselle kirkolle onkin väistämätön ja valtava haaste tulkita ja etsiä mahdollisuuksia näiden yhteistä hyvää koskevien raamatullisten ja patrististen opetusten ja perinteiden panemiseksi täytäntöön nykypäivänä, ja tämä haaste vaatii sekä selkeää näkemystä että kärsivällisyyttä. Se vaatii lisäksi horjumatonta uskollisuutta Kristuksen persoonalle sekä apostolien ja pyhien esimerkille. Tämä tarkoittaa, että kirkkoa kutsutaan tuomitsemaan sellaiset yhteiskunnalliset olot, jotka tuomion ansaitsevat, antamaan kiitosta siellä missä olosuhteet ovat kiitettäviä, ja rohkaisemaan muutosta hyvään kaikkialla, missä se voisi osoittautua hedelmälliseksi. Ennen muuta kirkko ei voi olla keskittämättä Kristuksen tapaan huomiotaan köyhien ja puolustuskyvyttömien ahdinkoa kohtaan, eikä kirkko voi epäröidä puhua heidän puolestaan silloin kun he eivät itse saa ääntään kuuluville.

§35 Yksi kaikkia ihmisyhteisöjä koskettavista ja yleisimmistä pahuuden muodoista on kohtuuton varallisuuden epätasainen jakaantuminen, mikä usein johtuu taantumuksellisesta veropolitiikasta ja oikeudenmukaisen palkkatason riittämättömästä valvonnasta, mikä suosii erityisesti niitä ihmisiä, jotka ovat niin rikkaita, että pystyvät vaikuttamaan lainsäädäntöön ja turvaamaan omaisuuttaan yleisen hyvän vaatimuksia vastaan – olkoonkin, että modernissa ja kehittyneissä yhteiskunnassa kaikki tämä tapahtuu usein ennenkuulumattoman hienovaraisesti ja vaivihkaa. Vaikka on totta, että työpaikkoja luoviin yksityisiin tahoihin kohdistuva harkitsematon verotus voi jossain olosuhteissa vähentää työllisyyttä ja vaikuttaa köyhien tilanteen huonontumiseen, kyseessä on kuitenkin vaara, joka jää teollistuneissa maissa hyvin usein huomaamatta. Paljon useammin on todellisuutta, että kaikkein rikkaimmat sijoitusvarallisuuden omistajat ovat suojassa verotaakalta, ainakin suhteessa niihin etuihin, joita heidän yhteiskunnallinen asemansa heille tuo, kun taas yrityksiin sallitaan luoda markkinatilanteita, jotka johtavat halpatyövoiman kysynnän kasvuun työntekijöiden hyvinvoinnin kustannuksella. Tuloksena on usein sekä keskiluokan palkkatuloihin kohdistuva kasvava rasitus että riittämätön julkinen köyhille suunnattu tuki ja apu. Ortodoksisen kirkon on luonnollisesti vaadittava yhteiskuntia ottamaan tasapuolisuuden ja myötätunnon periaatteet veropolitiikkansa pohjaksi, vaadittava suuntaviivojen luomista oikeudenmukaisen palkkatason turvaamiseksi sekä muistutettava rikkaiden heidän moraalista velvollisuudestaan luovuttaa omastaan niin paljon kuin voivat koko yhteiskunnan hyvinvoinnin rakentamiseksi. Yhteiskuntia on muistutettava yhteisvastuusta, jotta rikkaat eivät hyödy edellä mainituista rakenteista eriarvoistavien lakien suojissa tai väistä velvollisuuksiaan. Kirkkoisien näkemykset korostavat luomakunnan rikkauksien olevan kaikkien Jumalan kuvaksi luotujen yhteistä perintöosaa, ja sen vuoksi meistä kaikkein varakkaimmilla on vastuuna ja velvollisuutena jakaa omaisuuttaan köyhien kanssa. Nämä näkemykset voivat olla ristiriidassa yksityisomaisuuden idean, yhden modernin maailman rakkaimman lempilapsen, kanssa, mutta samalla nämä näkemykset ovat absoluuttisen oleellisia kristilliselle näylle maailmasta Jumalan armollisena lahjana, ja ne ilmaisevat vastuullisuutta, joka kirkon näkökulmasta velvoittaa kaikkia oikeudenmukaisia yhteiskuntia.

§36 Toisena varakkaiden omaisuuden suojelemiseksi suunniteltujen lakien seurauksena on luonnollisesti työvoiman tyypistyminen hyödykkeeksi ja työntekijöiden alistaminen oloihin, jotka lähenevät

³⁵ Basileios Suuri, *Homilies on the Psalms* 14.1.6. PG 21.219D.

³⁶ Ambrosius Milanolainen, *On Naboth the Israelite* 3.11-15. PL 14.769B.

”palkkaorjuutta”. Tämä pätee erityisesti teollistuneiden maiden lainsäädäntöön, joka tekee suurille työnantajille äärettömän helpoksi kasvattaa voitonäkymiään työntekijöidensä kustannuksella pidättämällä heiltä etuja, ollen maksamatta heille elämiseen riittävää palkkaa, järjestelemällä työntunteja siten, että työntekijällä ei ole mahdollisuutta nauttia kokoaikaisen työpaikan eduista, ja ennen muuta tekemällä halpatyövoimasta eräänlaisen luonnonvaran, jota voi käyttää hyväksi – erityisesti niillä alueilla, joilla työvoima ei nauti lainkaan työntekijöiden perusoikeuksia ja -turvaa. Liian usein tämäntyyppisissä talousratkaisuja sallitaan vapaakauppasäädösten perusteella, vaikka niiden yhteys laajempaan kansainvälisen vapaakaupan talousjärjestelmään on hyvin hatara. Globaalit suuryritykset pystyvät usein leikkaamaan kulujaan ja lisäämään voittojaan siirtämällä toimintaansa maailmanosiin, joissa työvoima on halpaa juuri sen vuoksi, että työntekijät ovat epätoivoisia ja paikalliset hallitukset ovat kiinnostuneempia ulkomaisista sijoituksista kuin ajamaan inhimillistä työvoimapolitiikkaa tai edes turvaamaan työntekijöiden perusturvaa. Kahtalaisena seurauksena on, että kehittyneiden maiden palkkataso laskee ja kehittyvien maiden köyhyys lisääntyy. Lisäksi kaikkialla työmarkkinoiden reunamilla on ihmisiä, jotka eivät nauti minkäänlaista lainsuojaa ja ovat siten alttiita hyväksikäytölle, jota vastaan he eivät voi käydä eikä saada oikeutta – esimerkiksi paperittomat työläiset, joiden on hyväksyttävä paljon minimipalkkaa alempi korvaus usein kaikkein raskaimmasta työstä, tai kehitysmaiden naispuoliset siirtotyöläiset, jotka kirjaimellisesti orjuutettuina pakotetaan seksityöhön ja kaikkeen hyväksikäyttöön, vaaroihin ja nöyryyksiin mitä se pitää sisällään. Tietyistä ”populistisista” puheenvuoroista huolimatta, jähmeät maahanmuuttolait ja suljetut rajat ainoastaan voimistavat näitä pahuuksia. Työnantajien, jota toimivat ilman periaatteita, intresseissä on mitä suurimmassa määrin, että erilaiset kansalliset työmarkkinat pysyvät mahdollisimman erillisinä, sillä tämä mahdollistaa sekä harmaan työvoiman syntymisen ja käyttämisen tietyn valtion sisässä ilman asianmukaista dokumentaatiota että työläisten alistetun aseman vahvistamisen tuon valtion rajojen ulkopuolella. Kansainvälinen työn vapaa liikkuvuus, ja työntekijöiden kyky järjestäytyä kansainvälisellä tasolla ja siten mahdollisuus vaatia perustavia työolojen standardeja kaikilta työmarkkinoilta, tekisi vastaavan hyväksikäytön miltei mahdottomaksi. Tämän vuoksi ylikansallisten yhtiöiden intressit sulautuvat monien valtioiden pyrkimykseen tehdä vapaa työn liikkuvuus mahdottomaksi, ja tätä epäpyhää liittoa ajetaan mitä ankarimmin keinoin.

§37 Tällaisia käytäntöjä vastaan ortodoksinen kirkko vaatii kaikenlaisen työn korkean arvon ja jokaisen persoonan loukkaamattoman pyhyiden tunnustamista, sillä ”työmies on palkkansa ansainnut.” (1. Tim. 5:18) Lisäksi kenenkään ei pidä tehdä työtä ilman lepoa: kirkko katsoo, että oikeudenmukainen yritys tai talousjärjestelmä on sellainen, jossa varmistetaan kohtuullinen tuottavuus ja työntekijöille kuuluva kunniallinen korvaus, mutta samalla myös työntekijöiden riittävä lepo työstä eli riittävä vapaa-aika sielun ja ruumiin virkistäytymiseksi perheidensä, ystäviensä ja yhteisöjensä parissa. Kirkon on vaadittava jokaista siihen kykenevää yhteiskuntaa suojelemaan työtätekeviään, niin laillisia kuin paperittomiakin työläisiään, väärinkäytöksiltä, nöyryykseltä, laiminlyönneiltä ja kyyniseltä hyväksikäytöltä. Kirkon on anottava hallituksia ajamaan lakeja, jotka mahdollistavat työnantajat luomaan työpaikkoja, mutta ei kohtelemaan työvoimaa vain hyödykkeenä tai liikekuluna ilman suurempaa moraalista arvoa. Mikäli kehittyneet taloudet, joissa toimii luotettava oikeusjärjestelmä ja vakaat rahoituslaitokset ja joissa toteutuvat perustavat kansalaisvapaudet, haluavat toimia oikeudenmukaisesti, on niiden omaksuttava sellaiset lait ja toimintatavat, että noissa valtioissa toimivat yritykset, osana valtion kanssa tekemäänsä yhteiskuntasopimusta, noudattavat lakeja ja käytänteitä, jotka tarjoavat työntekijöille inhimilliset olosuhteet ja elämiseen riittävät palkat. Lisäksi näiden valtioiden on kieltäydyttävä toimimasta toisten maiden korruptoituneen ja rakenteellisen köyhyiden kanssa. Tämä vaatimus pitää sisällään kaikki sellaiset lait, jotka varmistavat, että myös rakentuvissa kehitysmaissa toimiessaan näitä yrityksiä koskevat työvoiman suhteen samat standardit kuin kehittyneissä maissakin. Yritysten mahdollisuus tuottaa, markkinoida ja vaihtaa tuotteita, tai muutoin osallistua kansainvälisille markkinoille, täytyy tehdä riippuvaiseksi oikeudenmukaisesta työläisten kohtelusta. Kirkon on myös vaadittava sellaisten lakien säätämistä, jotka eivät aseta esteitä tai rangaistuksia paperittomien työläisten pyrkimyksille hyvityksen saamiseksi heitä riistäneiltä työntantajilta. Samalla kirkon tulisi rohkaista yrityksiä inhimilliseen investointiin

maailman riistetyissä kolkissa ja yrittää tarjota mahdollisuuksia siellä missä niitä ei ole. Kirkko pyytää vain, että myös yrityksiltä olisi vaadittava sellaisia toimintastandardeja, jotka kunnioittavat jokaisen ihmispersonan sisäistä arvokkuutta, ja kirkko kehottaa yhtiöitä sijoittamaan varojaan kehittyviin maihin köyhien asemaa kohentavalla tavalla heidän köyhyydellään tehtävän voiton sijaan.

§38 Ennen muuta, pyhän Basileioksen, pyhän Ambrosiuksen ja muiden isien tapaan, ortodoksisen kirkon on vedottava yhteiskuntavastuuseen luoda suojaverkko, joka aidosti suojelee köyhiä ja voimattomia totaaliselta köyhyydeltä, aliarvioinnilta, kodittomuudelta, murheelta ja epätoivolta. Kaikki on kutsuttu Jumalan valmistamiin pitoihin, ja kaikkien kutsuttujen olisi kutsuttava mukanaan ”köyhät ja raajarikot, rammatt ja sokeat” (Luuk. 14:13). Tätä kutsua ei pidä ymmärtää vain henkilökohtaisen laupeuden, vaan julkisen ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vaatimukseksi. Tämä merkitsee myös sitä, että kirkko ei voi pysyä vaiti silloin kun lain turvaamat edut osoittautuvat riittämättömiksi tai kun ne epäonnistuvat kohdentamaan näitä etuja tasavertaisesti niin yhteiskunnallisesti kuin kansainvälisestikin. Kirkon on erityisesti syytä tuomita valtiot, jotka ohjaavat osan yhteisistä varoista hankkeisiin, jotka hyödyttävät ja imartelevat vain hyväosaisia eivätkä muuten saa aikaan paljoakaan. Erityisen törkeitä esimerkkejä yhteiskunnallisesta välinpitämättömyydestä ovat valtiot, jotka ohjaavat julkisia varoja pois sosiaalityöstä valtaviin ja tarpeettomiin asevarusteluohjelmiin, joiden ainoa todellinen tarkoitus on voimistaa ”teollisotilaallista kompleksia” ja rikastuttaa niitä, joiden työnä on valmistaa yhä hienostuneempia ja tuhoisampia tappamisen, sodankäynnin ja siviiliväestön terrorin välineitä. Valtio, joka jatkuvasti epäonnistuu aivan perustavan yleisen terveydenhuollon järjestämisessä köyhyudessa eläville kansalaisilleen, ja sietää alueellaan varattomien kodittomuutta, mutta joka samanaikaisesti kuluttaa suhteettoman osan julkisista tuloistaan joka vuosi sotilaalliseen laajentumiseen, on yhteiskunta, jonka toimia vastaan aidon ja tiedostavan kristillisen omantunnon tulisi kapinoida. Ja vaikka se ei aina olisikaan poliittisesti viisasta, kirkon olisi oltava valmis tuomitsemaan yhteiskunnan yhteisen omaisuuden käytön moraalittomat puolet siellä missä se niitä ikinä havaitseekaan.

§39 On myös pantava merkille, että missään yhteiskunnassa ei ole olemassa tärkeämpää aineellista mekanismia hahmottaa ihmisten rikkautta tai köyhyyttä kuin kohtuuttoman velan käsite – etenkin kun tämä teema kulkee yhtenä johtoajatuksena läpi Kristuksen koko opetuksen. On mahdollista havaita, että historiassa syvin sosiaalinen jakolinja on kulkenut velkojien ja velallisten välillä. Koronkiskonnan mahdollistama heikommassa asemassa olevien orjuuttamisen moraalittomuus on esillä jo Mooseksen laissa. Tämän vuoksi laki puhuu ehdottomista kielloista, joilla kaikki koronkiskonnan muodot kielletään Israelin lasten yhteisössä (2. Moos. 22:25; 3. Moos. 25:36-37, 5. Moos. 23:19-20). Tästä juontuu myös muinainen juutalainen kielto ottaa lainasta korkoa (Ps. 15:5; Hes. 18:17). Tämä huoli laajeni ja kirjattiin lakiin, jotta voitaisiin varmistaa, että israelilaiset *tai heidän naapurikansansa* eivät ajautuisi absoluuttiseen köyhyyteen (2. Moos. 12:49; 22:21-22; 3. Moos. 19:9-10; 23:22; 25:35-38; 5. Moos. 15:1-11). Lisäksi laki ei vain kieltänyt korkoa lainoista, vaan julisti joka seitsemännen vuoden sapattivuodeksi (*shmita*), ”hiljaiseksi vuodeksi”, jolloin israelilaisten väliset lainat mitätöitiin. Ja israelilaiset menivät vieläkin pidemmälle asettamalla riemuvuoden, sapattivuosien sapatin, jolloin kaikki velat annettiin anteeksi. Tällä tavoin velkojien ja velallisten välinen ero pyyhittiin hetkellisesti pois ja kohtuullinen alkutilanne saatiin palautetuksi. Ja Israelin profeettojen julistuksen kantava teema oli väsymätön kritiikki niitä kohtaan, jotka käyttivät köyhiä hyväkseen tai laiminlöivät heidän ahdinkoan (Jes. 3:13-15; 5:8; 10:1-2; Jer. 5:27-28; Am. 4:1 jne.). Ei ole sattumaa, että Kristuksen käyttämät vertaukset ja käskyt ammensivat oman aikansa köyhien murskaavan velkataakan todellisuudesta – eikä nykyajan kristittyjen tulisi tulkita hänen puhettaan ylettömän hengellisessä mielessä piilottaakseen Kristuksen viittaamat todelliset sosiaaliset realiteetit näkyvistä. Juuri sellainen velka, jota armottomasti kasataan niiden päälle jotka eivät kykene vähentämään sen huikeita korkoja, on se mitä Kristus nimittää ”vääräksi rikkaudeksi” (Luuk. 16:9, KR92) ja jonka sekä juutalainen että kristillinen perinne tuomitsee koronkiskontana. Kun Kristus puhui aikansa oikeusistuimissa (kuten Luuk. 12:58-59), hän puhui vääristyneestä lakimekanismista, jonka nojalla velkojat saattoivat riistää kaiken velallisen omaisuuden luomalla velka-ansoja, joista ihmiset eivät voineet enää

selviytyä. Juuri tällaiset velkojat tuomitaan Jaakobin kirjeessä (2:6), ja on hyvin todennäköistä, että omassa asiayhteydessään Herran rukouksessa mainitut ja pyydetty vapautukset puhuvat näistä veloista, samoin kuin pyynnöt ettei Jumala johdattaisi tällaisiin vaikeuksiin ja että hän päästäisi meidät ”pahasta”, eli pahasta velkojasta (Matt. 6:9-13). Tänä päivänä on niin, että jopa kehittyneimmissä maissa lainanottoa ja velkaa kontrolloidaan julkisesti vain harvoin rationaalisella ja humaani tavalla. Useimpien maiden köyhät ovat moraalittomien luotonantoyhtiöiden armoilla, ja heillä ei säännönmukaisesti ole mahdollisuuksia suojautua velkojiltaan, jotka käyttävät heidän tarvettaan hyväkseen sitoen heidät ikuisen velkakierteeseen. Jos kirkko todella haluaa tukea Jumalan rakkautta, armoa ja oikeudenmukaisuutta, sellaisina kuin ne Kristuksessa ilmoitettiin, heijastelevia yhteiskuntarakenteita, sen on oltava valmis protestoimaan sellaisia lakeja vastaan, jotka eivät suojele hädänalaisia ihmisiä ahneilta ja häikäilemättömiltä velkojilta tai ohjaavat puutteenalaisia ja varoja elämiseensä tarvitsevia yksityisten luotonantajien käsiin, joita säädellään vain vähän tai ei lainkaan. Lisäksi kirkon on muistutettava, että velkaantuminen koskee yksilöiden lisäksi myös kansakuntaa, ja velkojien asemassa olevien valtioiden raaka joustamattomuus aiheuttaa usein valtavaa inhimillistä kärsimystä ja tukahduttaa altavastajiksi joutuneilta näkymät taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Kristus määräsi seuraajiaan antamaan anteeksi velallisilleen, ja Kristuksen kirkko ei voi muuta kuin väsymättä kamppailla, jotta rikkaammat maat voisivat antaa anteeksi kansainvälistä velkaa.

§40 Kirkon tehtävään kuuluu erityisesti muistuttaa, että nälänhätää lukuun ottamatta julmuudessa mikään asia ei vedä vertaa sille, että köyhillä ympäri maailmaa ei ole pääsyä asianmukaisen terveydenhuollon piiriin. Jälleen on toistettava, että Kristus ei tuonut hyvää sanomaansa vain syrjityille, vaan kaikille raajarikoille, sokeille, vammaisille, sairaille – aivan kaikille kärsiville. Kristuksen palvelutehtävässä mikään ei säteile niin Jumalan vapauttavaa rakkautta kuin hänen kykynsä parantaa, jota hän tarjosi kaikille, jotka etsivät helpotusta fyysisiin tai hengellisiin vaikeuksiinsa. Kristus todella luki sairaiden luona vierailun yhdeksi välttämättömäksi pelastuksen edellytykseksi (Matt. 25:31-46). Kirkon, joka pyrki julistamaan samaa rakkautta kaikille kansoille ja vaatimaan samaa oikeudenmukaisuutta valtioilta kuin mitä Jumala vaatii jokaiselta olennotta, on myös vaadittava jokaista hallitusta käyttämään hallussaan olevia resurssejaan ja voimiaan ajamaan yleistä ja mahdollisimman laadukasta terveydenhuoltoa kaikille kansalaisilleen. On vaadittava sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, jonka turvin valtion varoilla taataan pääsy hoitoon niille, jotka eivät pysty sitä itse kustantamaan – eikä asiaa saa jättää vakuutusyhtiöiden armoille, jotka perivät suuria vakuutusmaksuja ja tarjoavat tilalle vain vähän etuja. Köyhien ei tulisi köyhtyä entisestään ja joutua käymään vaihtokauppaa elämisen ehtojen ja sellaisen hyvän elämän välillä, jota toisetkin saavat elää. Tämä on absoluuttinen *minimi*, jota kirkko voi odottaa kehittyneen talouden mailta. Varakkaammat valtiot ovat kristilliseltä kannalta moraalisesti velvoitettuja kohentamaan terveydenhuoltoa kaikkialla siinä määrin kuin pystyvät. Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa kohtuuhintaisten lääkkeiden tarjoamista maihin, joissa ihmiset eivät kykene maksamaan vakavien tautien hoitoja ja uusia lääkkeitä. Tähän liittyy usein myös lääkäreiden ja muiden alan ammattilaisten muodossa välitetty apu. Mitä tahansa se vaatiikaan, ortodoksisen kirkon on pidettävä esillä ja osallistuttava jatkuvasti kaikkien kansojen lääkitsemiseen Kristuksen, sielujen ja ruumiiden parantajan, nimissä.

§41 Köyhät ovat lähes aina ja kaikkialla kärsijöistä ensimmäisiä, olivatpa vaikeudet luonteeltaan luonnollisia, sosiaalisia, taloudellisia tai poliittisia. Ja monissa paikoin köyhyys on seurausta yhtä paljon rotu- tai luokkaerottelusta kuin yksilön mahdollisesti kokemasta epäonnesta. Esimerkiksi nykyinen ympäristökrisi – ihmisen synnyttämä ilmastonmuutos, vesivarantojen ja maaperän myrkyttyminen ympäri maailmaa, koko ekosysteemiä ankarasti rasittavat mikromuovit ja muut jätteet, aavikoituminen, maaperän eroosio, biologisen monimuotoisuuden supistuminen ja niin edelleen – muodostaa sanoinkuvaamattoman, koko planeettaa ja kaikkea sen elämää uhkaavan katastrofin. Lähes poikkeuksetta katastrofin aiheuttamat välittömät muutokset osuvat maailman taloudellisesti kehittymättömämpiin osiin, joissa hallitukset eivät kykene – tai eivät halua kyetä – paljookaan suojellakseen köyhiä teollisen jätteen saasteilta ja yleiseltä ekologiselta tuholta. Lisäksi juuri köyhät ovat niitä, jotka joutuvat pakenemaan

ympäristönsä tuhoa, ja sitä kautta he köyhtyvät entisestään. Jopa kehittyneissä maissa on tavanmukaista, että eniten ympäristön rappeutumisen vaikutuksille altistuvat ne köyhät kansalaiset, joilla ei ole mahdollisuuksia parantaa tilannettaan. Niin kauan kuin maailmassa varallisuus on äärettömän epätasaisesti jakaantunut, niin valtioiden kuin yksilöidenkin välillä, yhteiskunnallinen ja poliittinen valta pysyy pääasiassa rikkaiden käsissä siinä määrin kuin aineelliset edellytykset pystyvät takaamaan suhteellisen suojan ihmistoiminnan aiheuttamalta kurjuudelta, korruptiolta tai luonnonilmiöiltä. Samalla juuri rikkailla on esteettömin pääsy poliittisen vallan instituutioihin; heillä on myös esimerkiksi parhaimmat koulutusmahdollisuudet, ammatillisen etenemisen mahdollisuudet, parhain terveydenhuolto, parhain lakiturva, parhaimmat taloudelliset mahdollisuudet ja niin edelleen. Suuri taloudellinen epätasa-arvo merkitsee väistämättä samalla yhteiskunnallista epätasa-arvoa; Kristuksen opetuksen mukaan tämä merkitsee iljetystä Jumalan silmissä. Tätä epätasa-arvoista tilaa nousi 1900-luvulla puolustamaan kokonaisia taloustieteen koulukuntia, joissa tilanne nähtiin välttämättömäksi osaksi mitä tahansa toimivaa talousjärjestelmää. Näiden koulukuntien argumentit ovat poikkeuksetta parhaimmillaankin tautologioita ja todisteita siitä, miten ihmisen köyhtynyt moraalinen mielikuvitus voi alistua ideologian palvelukseen. Kirkon on sen sijaan luotettava Kristuksen vakuutuksiin, että niille, jotka etsivät Jumalan valtakuntaa ja sen oikeudenmukaisuutta, Jumala antaa kaiken tarpeellisen. Kirkon on aina, profeettojen tehtävän ja lihaksitulleen Jumalan evankeliumin perillisenä, oltava ensimmäisenä köyhien äänenä, joka nostetaan kuuluviin tarvittaessa rikkaita ja mahtavia vastaan sekä niitä hallituksia vastaan, jotka jättävät heikommat heitteille tai käyttävät heitä hyväkseen palvellakseen voimakkaiden intressejä. Ja kirkon on jokaisen sukupolvensa kohdalla, pitäen mielessään apostolisen kirkon esimerkin, kysyttävä kaikilta yhteiskunnilta eikö olisi löydettävissä tehokkaita keinoja – tai kenties uusia talousmalleja – joiden avulla olisi mahdollista jakaa vaurautta oikeudenmukaisemmin ja sitä kautta vaadittava radikaalia sitoutumista yhteiseen hyvään, yhteiskuntaan ja vastuuseen yhteisestä planeetastamme. Pyhälle äiti Maria Pariisilaiselle (Maria Skobtsova) tämä tehtävä oli mandaatti kaikille, jotka pyrkivät nousemaan maasta kohti taivasta; heille, jotka saavat iloita enkelten kanssa aina kun yhdellekin ihmiselle tarjotaan muki vettä Herran nimessä: ”Ihmisen tulisi kiinnittää enemmän huomiota veljensä lihaa kohtaan kuin omaansa. Kristillinen rakkaus opettaa meitä antamaan veljellemme ei vain aineellisia, vaan myös hengellisiä lahjoja. Meidän on annettava hänelle viimeinen paitamme ja viimeinen leivänmurumme. Tässä henkilökohtainen laupeus on yhtä välttämätöntä ja oikeutettua kuin laajinkaan sosiaalityö. Eikä tässä mielessä ole tarpeen erikseen pohtia onko kristitty kutsuttu osallistumaan yhteiskunnalliseen työhön. Häntä kutsutaan järjestämään parempia työoloja työläisille, auttamaan vanhuksia, rakentamaan sairaaloita, hoitamaan lapsia, taistelemaan riistoa, epäoikeudenmukaisuutta, puutetta, laittomuutta vastaan.”³⁷

V. Sota, rauha ja väkivalta

Koko maailman rauhan puolesta...

§42 Luomakunnan kauneus ja hyvyys ilmoittaa itsensä yltäkylläisesti luonnonjärjestyksessä, mutta samalla maailmamme on myös langennut, kuoleman orjuuttama ja kaikkialla väkivallan, julmuuden, välinpitämättömyyden ja kamppailun vääristämä maailma. Luonnossa esiintyvä väkivalta on jo itsessään merkki Jumalasta vieraantumisesta seuranneesta turmeltumisesta, mutta rationaalisten ihmisolentojen tarkoituksellisesti synnyttämä väkivalta, etenkin organisoituna ja kansojen tai valtioiden välisenä sotana, on kaikkein kauhein merkki synnin ja kuoleman vallasta. Mikään ei voi olla enempää vastakkaista Jumalan tarkoitukselle kuin väkivalta hänen kuvakseen ja kaltaisuuteensa luomansa olentojen välillä eikä mikään muodosta suurempaa jumalanpilkkua kuin vastaavat organisoidut joukkosurmat. Kaikki inhimillinen väkivalta on jossakin määrin kapinaa Jumalaa ja luomakunnan jumalallista järjestystä vastaan. Kuten

³⁷ Maria Skobtsova, ”The Second Gospel Commandment”, *Mother Maria Skobtsova: Essential Writings*, Maryknoll, NY: Orbis Books, 2002, 54.

Gideon julisti: ”Herra on rauha” (Tuom. 6:24). Pyhä Siluan Athosvuorelainen vahvisti saman asian toteamalla: ”veljemme on elämämme.”³⁸ Siten kirkko julistaa yhdessä psalmikirjoittajan kanssa: ”Miten hyvä ja kaunis onkaan veljesten yhteinen, sopuisa elämä!” (Ps. 133:1) Luomiskertomuksen alkuluvut kertovat meille luomakunnan harmoniasta, rauhasta, yhteydestä ja yltäkylläisyydestä, luomakunnan todellisesta ”kieliopista” sellaisena kuin Jumala on sen puhunut olemiseen ikuisessa Sanassaan. Ja silti aggression laki säätelee, suorasti tai epäsuorasti, kaikkia kansoja. Ja vaikka sota on ollut pysyvä kokemus läpi inhimillisen historian, on moderni kansallisvaltioiden ja myöhempi tuhovälineiden teknologinen kehitys, jollaista ei olisi aiemmin edes kyetty kuvittelemaan, muuttanut aiemmin yhden sinällään traagisen ihmiselämän pysyvän piirteen koko ihmislaajin kohtaloksi uhkaavaksi kriisiksi.

§43 Väkivalta on fyysisen, psykologisen, taloudellisen tai yhteiskunnallisen voiman tarkoituksellista käyttöä toisia tai itseään vastaan, josta aiheutuu vahinkoa, murhetta ja kuolemaa. Väkivallan muodot ja esiintymät ovat liian monilukuisia lueteltaviksi. Näihin kuuluvat fyysiset hyökkäykset, seksuaalinen väkivalta, perheväkivalta, abortti, viharikokset, terroriteot, sota, itsensä silpomiset, itsemurhat ja niin edelleen. Kaikki nämä johtavat kaikkien osapuolten vahingoittumiseen: ne merkitsevät uhreilleen fyysistä, henkistä ja hengellistä vahinkoa, mutta eivät ole vaikuttamatta myös tekijöihinsä. Itse asiassa tutkimus on osoittanut, että väkivallan vaikutukset miltei poikkeuksetta leviävät välittömiä osapuolia laajemmalle ja näin aiheutunut vahinko koskettaa, vaikka vähänkin, koko ihmiskuntaa ja koko luomakuntaa. Väkivallan vaikutukset leviävät kulkutaudin tapaan ”koko Adamin” ja koko maailman lävitse, tehden usein rakkauden vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi turmelemalla ihmisten mielikuvituksen ja katkaisemalla yhteisöissä ihmisiä toisiinsa yhdistävät haurot rakkauden ja luottamuksen siteet. Jokainen väkivallanteko toista ihmistä kohtaan on todellisuudessa väkivaltaa oman perheensä jäsentä kohtaan, ja toisen ihmisen tappaminen, jopa silloin kuin se on joskus välttämätöntä, on oman veljensä tai sisarensa tappamista. Olemme tavallaan osallisia Kainin syntiin aina kun väkivalta jossakin määrin suojelee, vaalii tai rikastaa elämäämme, vaikka kyse olisikin valtion meidän puolestamme ajamasta väkivallasta ilman, että sitä edes aktiivisesti tiedostamme. On kohtuullista ajatella, että väkivalta on lopulta synty *par excellence*. Se on täydellinen vastakohta luodulle olemukselle ja sen ylikuonnolliselle kutsumukselle etsiä rakastavaa yhteyttä Jumalan ja lähimmäisiemme kanssa. Väkivalta on maailman jumalallisen järjestyksen, sen rakkauden, yhteyden ja laupeuden, kieltämistä. Se on jokaiseen sieluun sisältyvän jumalallisen arvokkuuden torjumista ja tukahduttamista, ja hyökkäys jokaisessa meissä olevaa Jumalan kuvaa vastaan.

§44 Ortodoksinen kirkko ei luonnollisesti voi hyväksyä väkivaltaa, ei päämääränä itsessään eikä myöskään välineenä, esiintyvä tuo väkivalta sitten fyysisessä, seksuaalisessa tai vallan väärinkäytön muodossa. Jokaisessa eukaristiapalveluksessa kirkko rukoilee suurella ekteniassaan: ”rukoilkaamme Herralta koko maailmalle rauhaa”. Kirkolle rauha ei merkitse vain keveästi sommiteltua aselepoa luonnostaan väkivaltaisessa maailmassa. Rauha on pikemminkin luomakunnan aitoa ilmestystä sellaisena, jollaiseksi Jumala sen tarkoitti ja jollaiseksi Jumalan sen loi ikuisen viisautensa turvin. Rauha on luomakunnan palauttamista, edes pieneltä osaltaan, sen todelliseen tilaansa. Aito rauha on itse Jumalan läsnäolo keskuudessamme. Suuri joukko kirkon pyhiä, kuten pyhä Mooses Etiopialainen ja pyhä Serafim Sarovilainen, valitsivat vapaaehtoisesti kärsivänsä väkivallasta ilman kosta tai hyvityksen etsimistä. Pyhän tradition mukaan pyhät Kiovan Boris ja Gleb luovuttivat mielummin ruhtinaskuntansa ja elämänsä pois kuin olisivat nostaneet kätensä väkivaltaisesti toisia vastaan itseään tai omaisuuttaan suojellakseen. Kirkko kunnioittaa kaikkia rauhan marttyyreja todistajina rakkauden voimasta, luomakunnan hyvydestä sen alkuperäisessä ja lopullisessa muodossaan ja näkee heissä ihmistoiminnan ideaalin, jonka itse Kristus asetti maanpäällisen toimintansa aikana.

§45 Samalla kirkko ymmärtää, että se ei voi ennalta tuntea jokaista olosuhdetta joihin ihmiset tai kansat joutuvat eri aikoina, ja että langenneessa ja rikkonaisessa maailmassa on aikoja, jolloin rauhan vaaliminen

³⁸ *St Silouan the Athonite*, 47.

kaikkien kohdalla ei ole mahdollista täydellisen rauhanomaisin keinoin. Vaikka kirkko tuomitsee ehtoitta kaikki väkivallan muodot, tunnistaa se yksilöiden ja valtioiden traagisen välttämättömyyden puolustaa voimakeinoin itseään ja muita välittömältä väkivallan uhalta. Näin lapsen, joka elää perheessä väkivaltaisen henkilön kanssa, naisen, joka elää väkivaltaisessa suhteessa, lainkuuliaisen kansalaisen, joka kohtaa väkivaltaisen hyökkääjän, sivullisen, joka todistaa päällekkarkausta, ja yhteisön tai valtion, jota vastaan julmasti hyökätään, on kenties valittava puolustavansa, uskonsa ja rakkautensa pohjalta, itseään tai lähimmäisiään väkivallantekijöiltä. Itsepuolustus ilman vihaa voi olla hyväksyttävää, ja sorrettujen puolustaminen sortajia vastaan voi usein olla suorastaan moraalinen velvollisuus, mutta toisinaan valitettavasti kumpaan ei voida ryhtyä ilman harkittua voimankäyttöä. Näissä tapauksissa tarvitaan rukousta ja harkintakykyä sen arvioimisessa, onko yritys vilpittön ja onko sen tavoitteena sovinto, anteeksianto ja parannus. Ortodoksinen kirkko lisäksi tunnustaa ja vahvistaa laillisten hallitusten vastuun suojella heikkoja, estää ja rajoittaa väkivaltaa ja edistää rakkautta ihmisten ja kansojen välillä. Tämän vuoksi kirkko rukoilee lujasti jumalanpalveluksiansa litanioissa ”koko esivallan edestä”, pyytäen: ”anna heille rauha hallita”. Kaikkien hallintojen yksi päätehtävistä on suojella alueellaan asuvien henkeä ja hyvinvointia. Mutta parhaiten tähän tavoitteeseen hallitus pääsee työskentelemällä väkivallan vähentämiseksi ja rohkaisemalla ihmisiä rauhalliseen yhteiselämään, pyrkimällä nimenomaisesti asettamaan myötätuntoisia lakeja ja suomaan kaikille hallitsemilleen yhteisöille, mukaan lukien uskonnolliset ja etniset vähemmistöt, tasa-arvoisen suojelun ja vapauden. Jokaisen oikeudenmukaisen hallinnon tulee turvautua voimakeinoin vasta aivan viimeisenä vaihtoehtonaan ja voimankäytön ei tule koskaan olla liiallista.

§46 Ortodoksinen kirkko ei ole historiallisesti vaatinut tiukan pasifistista suhtautumista sotaan, väkivaltaan ja sortoon, eikä kirkko ole kieltänyt uskovaisiltaan armeijassa tai poliisivoimissa palvelemista. Kirkon sotilaspyhät, usein marttyyrit, ovat tästä esimerkkeinä. Samanaikaisesti on huomattava, että ortodoksinen kirkko ei ole koskaan kehittänyt minkäänlaista ”oikeutetun sodan” teoriaa, joka pyrki ennalta ja abstraktein perustein, tiettyjen periaatteiden täytyttyä, oikeuttamaan tai moraalisesti hyväksymään valtion väkivallan. Kirkko ei voi milloinkaan viitata sotaan ”pyhänä” tai ”oikeana”. Sen sijaan kirkko tunnustaa, että synnin myötä on traagista todellisuutta, että joskus sydäntä särkevästi on tehtävä valinta väkivallan jatkumisen ja sen voimakeinoin lopettamisen välillä, vaikkakin samalla kirkko ei koskaan lakkaa rukoilemasta rauhan puolesta ja vaikka voimankäyttö onkin aina moraalisesti epätäydellinen ratkaisu mihin tahansa tilanteeseen. Tästä huolimatta ketään, ei edes armeijassa palvelevaa, ihmistä ei voida pakottaa osallistumaan toimiin, joiden hän tietää olevan vastakkaisia oikeudenmukaisuudelle ja evankeliumin säädöksille. Kristillisen omantunnon on aina saatava ensimmäinen sija suhteessa kansallisten intressien vaatimuksiin. Ennen kaikkea kristityn on aina pidettävä mielessä, että esimerkiksi sellaiset poliittisten tarkoituksien edistämiseksi tehdyt viattomien tappamiseen johtaneet teot, jotka yksilöiden tai järjestäytyneiden liikkeiden tekeminä tulkittaisiin terroriteoiksi, eivät muutu eettisesti hyväksyttäviksi, kun niitä tekevät tunnustetut valtiot tai kun tappaminen tapahtuu kehittyneen sotilasteknologian keinoin. Modernin sodankäynnin eräänä keskeisenä piirteenä onkin taistelustrategioiden tehokas sekoittaminen siviiliväestön tarkoitukselliseen terrorisointiin.

§47 Kirkon opetusten, jotka aina tähtäävät pelastukseemme ja kukoistukseemme Kristuksessa, ja rukousten, joissa pyydetään ”hyvyyttä ja menestystä sieluillemme ja rauhaa maailmalle”, tulisi muistuttaa meitä sodan ja väkivallan hengellisistä vaikutuksista ja vaaroista, jopa niiden kohdalla, joilla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin puolustaa itseään ja lähimmäisiään väkivallalla. Kuten Kristus opettaa: ”Suurempaa rakkautta ei kukaan voi osoittaa, kuin että antaa henkensä ystäviensä puolesta.” (Joh. 15:13) Tämä on julistus, joka suuntaa katseemme ensin Kristuksen ristiin, joka oli ennen muuta merkinä väkivallalle antautumisesta ja kostosta kieltäytymisestä. Risti itsessään ei ole minkäänlainen oikeutus väkivallalle, jota käytetään itsensä tai toisten puolustamiseen. Kuitenkin risti muistuttaa meitä, että kun on asetettava puolustamaan viattomia ryöstönhimoisia ihmisiä vastaan, on ainoa kristillisen motiivi tällaiselle rakkaus. Kirkko torjuu väkivallan kaikissa muodoissaan, myös sellaisen puolustukseen tähtäävän väkivallan, jota

ajaa viha, rasismi, kosto, itsekkyyden, taloudellinen hyöty, nationalismi tai henkilökohtainen kunniantavoittelu. Nämä liian usein ”oikeutettujen sotien” taustalla tai piilossa vaikuttavat motiivit eivät koskaan saa kirkon siunausta. Lisäksi jopa niissä harvinaisissa tilanteissa, joissa voimankäyttöä ei absoluuttisesti kielletä, ortodoksinen kirkko näkee kuitenkin kaikkien osallisten tarvitsevan henkistä ja hengellistä lääkitsemistä. Kun ihminen mistä tahansa syystä kärsii väkivallasta tai aiheuttaa sitä, vahingoittuu hänen koko persoonansa, ja tämä vahinko on erityisen haitallista ihmisen suhteelle Jumalaan, lähimmäiseen ja luomakuntaan. Tämä vuoksi pyhä Basileios kehottaa puolustussodassa tappanutta sotilasta, joka ei itsessään ole tarkoituksellisesti murhannut, joka tapauksessa pidättäytymään ehtoollisesta tietyn ajan ja omaksumaan katumusharjoituksia, ”sillä hänen kätensä eivät ole puhtaat”.³⁹ Monet hyökkäyksien uhrin, mutta myös monet sotilaat, poliisit ja väkivallantekijät, kokevat tapahtuneen väkivallan hengellisesti murskaavana ja saattavat kokea kykynsä uskoon, toivoon ja rakkauteen syvästi vioittuneen. Kirkko kärsii kaikkien tällaisten ihmisten kanssa, rukoillen kaikkien ”sairaiden, kärsivien ja vankeudessa olevien puolesta” (pyhän Johannes Krysostomoksen liturgia) heidän pelastukseksi ja parannukseksi. Kaikissa tapauksissa ortodoksinen kirkko on hellittämättä palveltava hengellisenä parantajana niille, jotka ovat kohdanneet väkivaltaa tai sitä käyttäneet, tarjoten kaikille vastaanottavaisille Jumalan armoa ja rakkautta. Kristuksen oma kärsimys, ristiinnaulitseminen ja ylösnousemus opettavat meille, että Jumalan rakkaus voi astua täytenä synnin ja kuoleman alhoon ja voittaa ne, muuttaen jopa kaikkein pahimman kuviteltavissa olevan ja pelkoa herättävän väkivaltaisen kidutusmuodon, ristin, ”rauhan aseeksi” ja ”elämää kantavaksi puuksi” (Ristin ylentämisen juhlan teksteistä).

§48 Ortodoksinen kirkko torjuu kuolemanrangaistuksen ja tekee niin uskollisuudestaan evankeliumille ja apostolisen kirkon esimerkille. Kirkko kannattaa anteeksiannon ja sovituksen perustuvia lakeja kristillisen kulttuurin pääohjenuorina, ja muistuttaa aina mahdollisuudesta ja lupauksesta muutoksesta Kristuksessa. Kirkko vaatii kaikkia hallituksia kaikin mahdollisin keinoin rajoittamaan väkivaltaa. Siinä määrin kuin kuolemanrangaistus rankaisee pahaa pahalla, sitä ei voida pitää hyveellisenä tai edes suvaittavana käytäntönä. Vaikka kuolemanrangaistusta voidaan rangaistuksellisesti perustella oikeudenmukaisena rikoksen vakavuuteen nähden, kristityt eivät voi omaksua tämän ajattelun logiikkaa. Evankeliumeissa Kristus toistuvasti hylkää itse verrannollisten suhteiden periaatteen. Hän vaatii seuraajiltaan anteeksiannon lakia, joka ei ainoastaan ylitä ”luonnollisen” oikeudenmukaisuuden vaatimukset, vaan asettaa lain vihan sivuun syvemmän armon logiikan tieltä (kuten aviorikokseen syyllistyneen naisen tapauksessa). Ja Uusi Testamentti kokonaisuudessaan johdonmukaisesti vaatii kristityiltä rajoittamattoman anteeksiannon harjoittamista. Kuolemanrangaistuksen perusteeksi lainataan toisinaan apostoli Paavalin sanoja Roomalaiskirjeestä 13:1-7 (jossa hän viittaa ”lyhytmiekankantajiin”, *makbairophoroi*, poliisin valtuuksia käyttävinä miehinä), mutta ei ole syytä olettaa Paavalin tässä kohden ajatelleen kuolemanrangaistusta. Vaikka hän olisikin tarkoittanut sitä, nuo jakeet eivät anna minkäänlaisia ohjeita kristityille siitä miten oikeudenmukainen hallinto tulisi järjestää, vaan ainoastaan asettavat standardin rauhalliselle kristilliselle elämälle ensimmäisen vuosisadan pakanavallan alla. On yksinkertainen historiallinen tosiasia, että varhaisten kristittyjen – niiden yhteisöjen, jotka kasvoivat välittömässä yhteydessä apostoliseen kirkkoon – enemmän tai vähemmän yksimielinen vakaumus oli, että Kristuksen käsky olla tuomitsematta toista ei merkinnyt vain henkilökohtaisten ennakkoluulojen panemista syrjään. Siten kristittyjen ei oletettu palvelevan tuomareina tai sotilaina pääosin siksi, että näissä ammateissa yksilö saattoi joutua tuomitsemaan ihmisiä kuolemaan tai osallistumaan teloituksiin. Tämä kieltämys osallistua oikeuslaitoksen kautta kanavoituun siviilihallinnon väkivaltakoneistoon oli eräs yksi varhaisen kristillisen liikkeen tunnuspiirteistä ja myös yksi pakanoiden pilkan kohteista. Varhaisimpien apostolien jälkeen tulleiden kristillisten kirjoittajien todistus varmentaa tämän. Pyhä Justinos Marttyyri kertoi kristityn mieluummin kuolevan kuin ottavan toisen hengen, jopa laillisen kuolemantuomion tapauksessa.⁴⁰ *Apostolisen tradition*, tekstin, joka perinteisesti on liitetty Hippolytos Roomalaisen nimiin, mukaan ketään

³⁹ Basileios Suuri, Canon 13. Ks. *Letter* 188. PG 32.681C.

⁴⁰ Justinos Marttyyri, *First Apology* 1.39. PG 16.327.

sotilasuraa tavoittelevaa ei voitu ottaa kirkkoon, kun taas niitä, jotka jo kääntymyksen hetkenä olivat aseissa, kiellettiin tottelemasta jopa laillisesti annettua teloituskäskyä.⁴¹ Arnobius ilmoitti selkeästi, että kristittyjen ei ole luvallista ylipäättään jakaa kuolemantuomioita, vaikka ne yleisesti nähtäisiinkin täysin oikeudenmukaisina. Athenagoraan mukaan kuolemanrangaistuksen saaneiden tappaminen tuli olla vastenmielistä, sillä ihmisten tappamisen katsottiin saastuttavan sielun.⁴² Minucius Felix, pyhä Kyprianos ja Tertullianus kaikki pitivät kristitylle itsestäänselvyytenä, että viaton ei saa koskaan surmata syyllisiä. Lactantiuksen mukaan taas kristitty ei saata tappa oikeudenmukaisesti tuomittua rikollista tai edes olla mukana järjestämässä kuolemanrangaistusta.⁴³ On totta, että imperiumin kääntynyt kristinuskoon kirkon oli hyväksyttävä vallitsevan siviililainsäädännön ja rangaistuskäytäntöjen järjestelmä, johon kuului kuolemanrangaistus ja että kirkko kykeni vain osittain parantamaan tätä järjestelmää. Tästä huolimatta kirkkoisista suurimmat toistuvasti vaativat, ettei lakia kuolemanrangaistustapauksissa pantaisi täydelleen käytäntöön, osittain siksi, että kuolemanrangaistus puuttuu Jumalan asemaan oikeudenmukaisena tuomarina, ja osittain siksi, että se riistää tuomitulta mahdollisuuden katumukseen. Ja kuten pyhä Johannes Krysostomos kysyi keisarilta pyytäen tätä pidättäytymästä kapinoitsijoiden ”laillisesta lahtamisesta”: ”Jos tapat Jumalan kuvan, miten voisit enää perua sellaisen teon?”⁴⁴ Isien vallitseva kanta oli, että vuorisaarnan kostamisen kieltävät ohjeet asettavat kristilliset toiminnan kriteerit niin yksityisessä kuin julkisessa elämässäkin, sillä ristillä Kristus samanaikaisesti teki väkivallasta kieltäytymisen täydelliseksi sekä tyrehdytti lain synnyttämän vihan. On tunnustettava, että vuosisatojen saatossa ja kirkon sopeuduttua liittolaisikseen tullessiin kulttuureihin ja hallitsijoihin, tämä profeettallinen vihamielisyys kuolemanrangaistusta kohtaan usein unohtui pitkiksikin ajoiksi, mutta se pysyy Uuden Testamentin ja kirkon varhaisvaiheiden ideaalina ja omana aikanamme sen täydellinen palauttaminen ja uudelleenjulistaminen on epäilyksettä mahdollista. Siten vaikka kirkko täysin tunnustaa valtion pakon vangita ne, jotka saattaisivat vahingoittaa toisia, ajaa se kuolemanrangaistuksen poistamista kaikkialta maailmasta. Kirkko vetoaa myös kaikkien ihmisten omatuntoon ja pyytää heitä tiedostamaan, että kuolemanrangaistus on lähestulkoon aina rangaistus, joka koituu useimmiten niiden kohtaloksi, joilla ei ole mahdollisuuksia tai varaa parhaaseen saatavilla olevaan lakiapuun tai niille, jotka kuuluvat etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön.

§49 Ortodoksisille kristityille rauhan tie, dialogi ja diplomatia, anteeksianto ja sovitus ovat aina parempia vaihtoehtoja kuin väkivalta, kuolemanrangaistus tai poliisin tai armeijan voimankäyttö. Kristillisen pyhyden suurin ilmaus ja vastine väkivallalle on kenties näkyvillä siellä, missä ihmiset pyrkivät joka päivä luomaan ihmistenvälistä keskinäistä ymmärrystä ja kunnioitusta, estämään konflikteja, yhdistämään erilleen joutuneita, etsimään väkivaltaan johtavien ongelmien lievitystä edistäviä taloudellisia ja yhteiskunnallisia mekanismeja ja toivottamaan kaikki syrjäytyneet ja kärsivät tervetulleiksi sekä huolehtimaan heistä. Se on löydettävissä niiden ihmisten keskuudesta, jotka omistautuvat itseensä ja toisiin kohdistuvan väkivallan hengellisten juurisyiden tukahduttamiselle. Tästä syystä Herramme julistaa: ”Autuaita ovat rauhantekijät: he saavat Jumalan lapsen nimen.” (Matt. 5:9) Isä meidän-rukouksessa esitetyllä tavalla me hyväksymme kutsumuksemme ”Jumalan lapsina”, toimia rauhantekijöinä perheissämme ja yhteisöissämme, työskennellä ahkerasti väkivallan ja sodan ehkäisemiseksi ja parantaa meissä itsessämme ja toisissa pinnan alla piilevää rikkonaisuutta. Kuten pyhä Basileios sanoo: ”Ilman rauhaa kaikkien kansojen kanssa, siinä määrin mihin itse kykenen, en voi kutsua itseäni Jeesuksen Kristuksen arvolliseksi palvelijaksi”.⁴⁵ Hän myös lisää: ”mikään ei ole tyypillisempää kristitylle kuin olla rauhantekijä”.⁴⁶

⁴¹ *The Apostolic Tradition* 16.9. Ks. *The Apostolic Tradition: A Commentary*, Minneapolis, MN: Fortress Press, 2002.

⁴² Athenagoras, *A Plea for the Christians* 35. PG 16.968C.

⁴³ Lactantius, *Divine Institutes* 6.20. PL 6.705B.

⁴⁴ Johannes Krysostomos, *Homily on the Statues* 17.3. PG 49.173B.

⁴⁵ Basileios Suuri, *Epistle* 203, 2. PG 32.737B.

⁴⁶ Basileios Suuri, *Epistle* 114. PG 32.528B.

VI Ekumeeniset suhteet ja suhteet toisiin uskontoihin

Rukoilkaamme kaikkien yhdistymistä

Ortodoksinen kirkko ymmärtää itsensä yhdeksi, pyhäksi, katoliseksi ja apostoliseksi kirkoksi, kuten Nikealais-konstantinopolilaisessa uskontunnustuksessa todetaan. Kirkko on kirkolliskokousten kirkko, Jerusalemin apostolien kokouksen (Ap.t. 15:5-29) armolahjojen ja valtuutuksen jatkumo aina tähän päivään saakka.⁴⁷ Kirkosta ei puutu mitään oleellista Kristuksen ruumiin täydestä katolisuudesta ja täydestä ykseydestä, ja kirkossa on koko sakramentaalinen, opetuksellinen ja pastoraalinen täyteys. Kuten isä Georges Florovsky kirjoitti: ”Ortodoksien on välttämättä tunnistettava ainoaksi ’omaksi’ tai ’leimalliseksi’ piirteekseen ’jakaantuneessa kristikunnassa’, että ortodoksinen kirkko on olemukseltaan identtinen kaikkina aikoina, myös ’varhaiskirkon’ kohdalla. Toisin sanoen kyseessä ei ole kirkko, vaan Kirkko. Tämä on hurja, mutta reilu ja oikeudenmukainen näkemys. On myös varsin ilmeistä, että kyse on enemmän kuin vain katkeamattomasta *historiallisesta* jatkumosta. Ennen muuta kyse on perimmäisestä *hengellisestä ja ontologisesta identiteetistä*, samasta uskosta, samasta hengestä, samasta eetoksesta. Ja tämä muodostaa ortodoksisuuden ominaispiirteen. ”Tämä on apostolinen usko, tämä on isien usko, tämä on ortodoksinen usko, tämä usko on perustanut universumin’.”⁴⁸

§51 Tästä huolimatta ortodoksinen kirkko pyrkii rakkaudesta vilpittömästi yhteyteen muiden kristittyjen kanssa ja haluaa jakaa oman perinteensä hengelliset rikkaudet niiden kanssa, jotka etsivät Kristuksen kasvoja. Lisäksi kirkko ymmärtää, että tradition yksittäisiä kulttuurisia muotoja ei tule sekoittaa aitoon apostoliseen auktoriteettiin tai kirkolle uskottuun sakramentaaliseen armoon. Kirkko pyrkii kohti kestävää dialogia toisten kristittyjen kanssa tarjotakseen heille täyden ymmärryksen ortodoksisuuden kauneudesta, ei käännäyttäkseen heitä jonkinlaiseen kulttuuriseen ”bysanttilaisuuteen”. Dialogin tavoittelussa on tavoitteena myös pyrkiä oppimaan koko maailman muilta kristityiltä, ymmärtämään kristinuskon lukuisia kulttuurisia ilmauksia ja etsimään ykseyttä kaikkien kanssa, jotka kutsuvat Jeesuksen nimeä avukseen. Ortodoksisuus ei voi pysyä vaihi sivussa, vaan sen täytyy kurottua ulospäin ja kutsua kaikkia kristittyjä uskon täyteyteen: ”Ortodoksisen kirkon tehtävänä ja velvollisuutena on välittää ja julistaa pyhiin kirjoituksiin ja pyhään traditioon sisältyvää koko totuutta, joka myös antaa kirkolle sen katolisen luonteen. Ekumeeniset kirkolliskokoukset ovat muotoilleet ortodoksiselle kirkolle veloitteen pyrkiä kohti ykseyttä, ja tämä määrittää myös kirkon ekumeenista tehtävää. Kirkolliskokoukset painottivat erityisesti oikean uskon ja sakramentaalisen yhteyden erottamatonta yhteyttä.”⁴⁹

§52 Vaikka kaikkien kristittyjen välinen näkyvä sakramentaalinen ykseys näyttäytyy tänä päivänä vain kaukaisena toiveena, mikään ei ole mahdotonta Jumalan Hengelle, ja kirkon väsymättä tehtävä työtä sen eteen, että kaikki Kristuksen nimessä yhteen kokoontuvat palaisivat uudelleen lopullisesti yhteen. Tuohon päivään saakka kaikkien tunnustuskuntien kristityt, kunhan heidän sydämensä ja mielensä pysyvät avoimina Jumalan Hengen ja Sanan johdatuksille, voivat tavata toisiaan rakkaudessa ja tehdä yhteistyötä toistensa kanssa maailman muuttamiseksi. Kristityt voivat työskennellä yhdessä erityisesti laupeudentyössä, ja näin ilmentää Jumalan rakkautta maailmassa, sekä edistää sosiaalista ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, julistaen näin itse Jumalan oikeamielisyyttä ja rauhaa kaikille kansoille. Lisäksi kaikkia kristittyjä, vaikka eivät kenties vielä voikaan nauttia ja jakaa kirkon sakramentaalisen elämän täyteyttä, kutsutaan pyhään Kolminaisuuden nimissä kasteen saaneina kokoontumaan yhteen rukoukseen, katumaan menneitä väärinymmärryksiä ja loukkauksia veljiään ja

⁴⁷ Pyhän ja Suuren kirkolliskokouksen paimenkirje §2.

⁴⁸ Georges Florovsky, ”The Ethos of the Orthodox Church” *The Ecumenical Review* 12.2 (1960), 183-198 [s.186]

⁴⁹ Pyhä ja Suuri kirkolliskokous, ”Ortodoksisen kirkon suhteet muuhun kristilliseen maailmaan”, §2-3. Käännöstä hieman muutettu.

sisariaan kohtaan sekä rakastamaan toinen toistaan Jumalan valtakunnan kanssapalvelijoina ja kanssaperillisinä. ”Kaikki tuntevat teidät minun opetuslapsikseni, jos rakastatte toisianne.” (Joh. 13:35)

§53 Ortodoksisen kirkon suhteet ovat erityisen läheiset niiden kristillisten kommuunioiden kanssa, jotka polveutuvat suoraan muinaisesta apostolisesta kirkosta, ja jotka ymmärtävät samaan tapaan piispanviran apostolisen jatkumon armolahjan sekä ymmärtävät sakramenttiteologiansa samoista lähtökohdista: näihin kuuluvat Egyptin, Etiopian ja Armenian vanhat kirkot, assyrialaisen perinteen sekä Canterburyn ja Rooman kirkot. Siten ortodoksinen kirkko käy tärkeitä kahdenvälisiä keskusteluja roomalaiskatolisen ja anglikaanisen kirkon kanssa, ja rukoilee, että nämä dialogit kantaisivat hedelmää kirkon täyden ykseyden muodossa. Samalla kirkko pitää kaikkia kristittyjä tunnustuskuntia sukulaisinaan ja rakkauttaan kaikkia kohtaan tasapuolisena ja ehdottomana. Ortodoksinen kirkko onkin yli vuosisadan ajan toiminut johtavassa asemassa pyrkimyksissä kohti kristittyjen ykseyttä, noudattaen uskollisesti Herran rukousta ja kehotusta, ”että kaikki olisivat yhtä” (Joh. 17:21). Erityisesti Ekumeeninen patriarkaatti on ollut eturintamassa ortodoksien ja muiden kristittyjen kohtaamisessa ja se on pysynyt johdonmukaisesti mukana lukuisissa kahdenvälisissä ja myös laajemmissa keskusteluissa toisten suurten kristillisten kirkkojen kanssa. Ekumeeninen patriarkaatti oli itse asiassa yksi Kirkkojen maailmanneuvoston perustajajäsenistä, ja patriarkaattilla on ollut pysyvästi edustus neuvoston keskeisillä paikoilla.

§54 Ortodoksinen kirkko on lyhyesti sanottuna omistautunut dialogille toisten kristittyjen kanssa. Ortodoksinen ymmärrys dialogista heijastaa periaatteiltaan ja olemukseltaan Jumalan ja maailman välistä dialogia. Jumala on käynnistänyt tuon vuoropuhelun, ja sitä käy (*dia-logos*) jumalallinen Logos, Herramme ja Vapahtajamme Jeesus Kristus. Dialogi läpäisee kaikki ihmiselämän puolet, sillä se on läsnä kaikissa kohtaamisissamme, olivatpa ne henkilökohtaisia, yhteiskunnallisia tai poliittisia, ja dialogin on aina pyrittävä laajenemaan ja kattamaan myös ne, jotka eivät jaa samaa uskontoa kanssamme. Jumalan Sana on mystisesti läsnä kaikissa kohtaamisissamme ja suhteissamme, ohjaten sanojen ja ajatusten vaihtoamme kohti sydänten hengellistä ykseyttä Hänessä. Luonnollisesti ortodoksinen kirkko pitää velvollisuutenaan tulkita toisia perinteitä ja näkökulmia sen ilmestyksen valossa, jonka Jumala on kirkolle antanut. Näin tehden kirkko on avoin kaikelle ”mikä on totta, mikä on kunnioitettavaa, [...] mikä rakastettavaa ja mikä ansaitsee kiitoksen” (Fil. 4:8) ja on valmis iloitsemaan havaitessaan näitä asioita keskustelukumppaneissaan. Sitoutumisemme ekumeenisiin suhteisiin toisten kristittyjen kanssa heijastaa tätä avoimuutta kaikkia kohtaan, jotka vilpittömästi etsivät totuutta lihaksitulleena Logoksena, Jeesuksena Kristuksena, ja jotka pysyvät uskollisina omalletunnon – vaikkakin samalla jatkamme todistustamme ortodoksisesta kirkosta kristillisen uskon täyteen paikkana. Lisäksi kirkko voi seistä toisten kristittyjen rinnalla, ei vain jaetun historian ja samankaltaisten moraalikäsitysten synnyttämän solidaarisuuden tähden, vaan myös siksi että monet kristityt ryhmät, Pyhän Kolminaisuuden nimeen tapahtuvan kasteen ja kirkolliskokousten muotoileman uskon kautta, kannattavat ja jakavat monia ortodoksisen opetuksen ja perinteen puolia.

§55 Jumala on kaikkien perheiden isä, niin maan päällä kuin taivaassa. Jumalan Logos läpäisee kaikki asiat, ja kaikki on myös Logoksen kautta luotu. Jumalan Henki on kaikkialla, valaisten ja elävöittäen koko todellisuuden. Siten luomakunta universaalisti julistaa luojansa voimaa, viisautta ja armoa, kun taas Jumala on läsnä kaikkialla ja kaikkina aikoina siellä, missä etsitään totuutta. Ortodoksinen kirkko on olemassa Kristuksen mystisen ruumiin ajassa ilmenevänä konkreettisena todellisuutena, ja se todistaa aina ”Jumalan kirkkaudesta, joka säteilee Kristuksen kasvoilta, ja [se] opitaan tuntemaan ja levittää valoaan.” (ks. 2. Kor. 4:6) Tämän vuoksi kirkko ei vain suuntaudu ulospäin todistaakseen ortodoksisuudesta toisille kristityille, joiden kanssa kirkolla on historiallinen keskusteluyhteys, vaan kurottautuu ulospäin kohdatakseen myös ei-kristilliset uskonnot ja muut Jumalan totuudelle ja kutsulle avoimet uskonyhteisöt. Tässä mielessä kirkko, kuten se on tehnyt jo uskonsa ensimmäistä vuosisadoista lähtien, korostaa, että Jumalan Logos loistaa kaikkialla luodussa maailmassa ja puhuttelee kaikkia sydämiä tyynesti omantunnon rauhallisella äänellä, ja että Jumalan Henki toimii siellä missä totuutta kunnioitetaan. Pyhä Justinos Marttyyri

esimeriksi julisti, että Jumala ei ole suonut Logoksensa tuntemista vain Israelin lapsille, vaan myös kreikkalaisille filosofeille, jotka eivät koskaan tunteneet Kristusta, sillä ikuisen Logoksen siemenet on istutettu kaikkiin ihmisiin. Näin hän sanoo, että kaikki jotka ovat eläneet sopusoinnussa tämän Logoksen kanssa, ovat jo jossain mielessä kristittyjä, kun taas kristityt voivat pitää omanaan kaikkien kansojen jokaista totuutta, jonka innoittajana on ollut Jumala.⁵⁰ Pyhä Maksimos Tunnustaja katsoi, että kaikissa asioissa on perustava ja sisäinen *logos*, ja nämä *logoit* ovat yhdessä Jumalan Logoksessa, ja joiden keskuksena on historiaan astunut Kristus.⁵¹ Kirkko myös tietää, että Jumalan Logoksen mysteeri kokonaisuudessaan ylittää inhimillisen ymmärryksen ja ilmenee niin monella ja ihmeellisellä tavalla, että ihmisen on mahdoton niitä laskea tai käsittää. Siten kirkko ei pyri dialogiin toisten uskonnollisten perinteiden kanssa oman uskonperintönsä muuttamiseksi, eikä varsinkaan sen takia, että kirkko epäilisi oman perinteensä riittävyttä, vaan kunnioittavasta rakkaudesta kaikkia Jumalaa ja hänen hyvyttään etsiviä kohtaan sekä vakuuttuneena, että Jumala ei ole jättänyt yhtäkään kansaa kunniastaan ja armostaan osattomaksi. Tämä ei tietenkään tarkoita sen kieltämistä, että kirkon totuuskäsityksessä ei olisi monia yhteensovittamattomia puolia toisten uskonnollisten perinteiden kanssa eikä kirkon tavoitteena ole näiden eroavaisuuksien hämärtäminen. Kirkko ei pyri tekemään kompromisseja oman uskonsa perusteiden suhteen eikä suhtautumaan alentuvasti toisten uskoon samantekevänä. Samaan aikaan, tietäen että Jumala ilmoittaa itsensä lukemattomin tavoin ja mitä kekseliäimmin keinoin, kirkko osallistuu dialogiin toisten uskontojen kanssa valmistautuneena ällistymään ja ilahtumaan Jumalan suomien taivaallisen hyvyyden, armon ja viisauden moninaisista ja luovista ilmauksista kaikkien kansojen piirissä.

§56 Vaikka ortodoksinen kirkko pyrkii syventämään ystävällisiä suhteita kaikkien uskontojen kanssa, tunnistaa erityiseksi velvollisuudekseen suhteensa kahteen toiseen ”kirjan kansaan”, Aabrahamin perillisiin juutalaisuuteen ja islamiin, joiden kanssa se on elänyt yli vuosituhannen ajan ja käynyt vuoropuhelua jo kauan. Kirkko voi kohdata, ja on myös aiemmin kohdannut, islamin kaikkien suuntien kauneuden ja hengelliset totuudet tunnistamalla perinteiden yhtymäkohdat, erityisesti neitseellisen syntymän tunnustamisen (Koraani 3:47; 19_16-21; 21:91) ja Kristuksen tunnustamisen messiaaksi, lähettilääksi, Sanaksi ja Jumalan Hengeksi (4:171). Vaikka ortodoksisuus ei voi olla samaa mieltä islamin kanssa sen torjuessa inkarnaation ja Jumalan Kolminaisuuden, on sen mahdollista pyrkiä merkitykselliseen dialogiin koko islamilaisen Ummän kanssa näiden keskeisten kristillisten opetusten oikean ymmärtämisen hengessä. Kirkko uskoo, että kristinuskon ja islamin yhteiset juuret Lähi-idässä, yhteinen näkemys Jumalan ykseydestä sekä Jumalan Sanan ja hänen profeettojensa pyhyiden ja totuuden yhteinen tunnustaminen, rukouksen ja paaston tärkeyden korostaminen, ja kamppailu Jumalan tahdon tutkimiseen ja erottamiseen kaikissa asioissa, kutsuvat sekä islamia että ortodoksisuutta astumaan läheiseen vuoropuheluun rauhan ja ymmärryksen edistämiseksi kaikkien kansojen keskuudessa.

§57 Suhteissaan juutalaisiin kirkko ajattelee, että ikuisen Jumalan Pojan tullessa ihmiseksi, tuli hän lihaksi juutalaisena, Israelin kansan jäsenenä ja Jumalan valitun kansansa kanssa tekemien liittojen perilliseksi. Hän tuli Jumalan kansalleen antamien pelastavien lupauksen täyttymykseksi, Israelin messiaaksi. Hän vuodatti ensimmäistä kertaa verensä maailman pelastuksen edestä ympärileikkauksessaan; hänen ensimmäinen todistuksensa maailman edessä Jumalan oikeudenmukaisuudesta tapahtui synagogassa, kuten myös hänen ensimmäinen julistuksensa tehtävästään maailmassa (Luuk. 4:18-21); hänen palvelutehtävänsä oli jatkumoa Israelin suurten profeettojen sanoille; ja pakanaviranomaiset teloittivat hänet ”juutalaisten kuninkaana”. Juuri Israelille Jumala ilmoitti itsensä ”Hänenä, joka On”, Israelille Jumala antoi lain rakkauden ja yhteyden kieleksi, Israelin kanssa Jumala solmi ikuisen liittonsa ja Israelille Jumala sanoi: ”Minä siunaan niitä, jotka siunaavat sinua, ja kiroan ne, jotka sinua kiroavat, ja sinun saamasi siunaus tulee siunaukseksi kaikille maailman kansoille.” (1. Moos. 12:3) Kuten apostoli Paavali korosti, kristityt pelastuvat Kristuksessa samaan tapaan kuin villit oliivipuunoksat istutetaan osaksi

⁵⁰ Justinos Marttyyri, *First Apology* 46. PG6.397B. *Second Apology* 8.10. PG 6.457A, 460B, 465B.

⁵¹ Maksimos Tunnustaja, *Ambiguum* 7. PG 91.1067B. Ks. *On Difficulties in the Church Fathers*, vol. 1, 75-141.

Israelin hoidettua oliivipuutarhaa: oksat eivät kannattele itseään, vaan pikemminkin niitä kannattelevat juuret (Room. 11:16-24). Ortodoksiset kristityt eivät kohtaa juutalaisyhteisöjä ympäri maailmaa vain toisenlaisen uskontunnustuksen näkökulmasta, vaan juutalaiset kohdataan tietyissä mielessä hengellisinä esi-isinä Jumalan pelastavien ilmestysten historiassa, sekä Jumalan ensimmäisen pelastavan, historiassa esiintyvän läsnäolon kallisarvoisen perinnön vaalijoina. On surullista, että näitä asioita on erityisesti korostettava nykyaikana. Viime vuosina olemme todistaneet monin paikoin läntistä maailmaa mitä iljettävimpien valtiolliseen, uskonnolliseen ja jopa rodullisen identiteettiin perustuvien ideologioiden uudelleennousua sekä erityisesti antisemitististä liikehdintää. Juutalaisia vastaan suuntautunut fanatismi ja väkivalta on ollut kauan eräs kristillisten kulttuurien räikeistä pahuuksista; eurooppalaisen historian suurin ja systemaattisin joukkomurha ja kansamurhan yritys kohdistui Euroopan juutalaisiin; ja vaikka eräät ortodoksiset papit ja maallikot osoittivat poikkeuksellista myötätuntoa tai jopa itsensä uhraavaa rakkautta juutalaisia veljiään ja sisariaan kohtaan, ansaiten näin ”vanhurskaat kansakuntien joukossa” kunnianimityksen, erällä ortodoksisen perinteen mailla on synkkä antisemitistisen väkivallan ja sorron historia. Kristittyjen on etsittävä anteeksiantamusta Jumalalta kaikista näistä pahuuksista. Näiden erityisesti ortodoksisen perinteen alueella juutalaisia vastaan tehtyjen rikoksien sovituksiksi kirkko etsii sekä Jumalalta anteeksiantoa että syvempää rakkaudellista ja huomaavaista yhteyttä juutalaisten yhteisöjen ja juutalaisen uskon kanssa.

§58 Koko tarinaa ei-ortodoksisista kristillisistä perinteistä ei ole vielä kerrottu, ja ortodoksisuus katsoo, että ne voivat löytää koherenssinsa ja selkeytensä vain muiden ei-ortodoksisen kristillisten yhteisöjen tapaan vain ortodoksisesta kirkosta. Mitä tulee kokonaan toisiin uskontoihin, ortodoksinen kirkko löytää rohkaisun sanansa apostoli Paavalin puheesta ateenalaisille Areiopagilla: ”Juuri sitä, mitä te tuntemattanne palvotte, minä teille julistan.” (Ap. t. 17:23) Tällä perusteella kirkko julistaa, että ihmiset kaikkialla, niin kristityt kuin ei-kristitytkin, palvovat todellista Jumalaa, Jumalaa, jossa kaikki ihmiset elävät, liikkuvat ja ovat. Tämä tosiseikka saa kirkon kiihkeämmin toivomaan, että se voisi saada kaikki ihmiset ja kansat tietoisiksi siitä, että ainoan aidon Jumalan kasvot loistavat selkeimmin Jeesuksen Kristuksen kasvoissa. Lisäksi kirkko, tuon loiston valaisemana, pyrkii vuoropuheluun toisten uskojen kanssa valmiina tulemaan niiden monien pohdiskelevien, kulttuuristen ja hengellisten saavutuksien opastamaksi. Voi hyvin olla, että myös nykyaikana kirkko voi löytää uusia tapoja uskonperintönsä ilmaisuun tai uusia tapoja ajatella uskon kulttuurisia ilmauksia ja käsitteellisiä muotoja esimerkiksi Intian suurten uskontojen ja filosofioiden perinteestä, tai Kiinan ja Kaukoidän perinteiden vaikutuksesta tai vaikkapa ympäri maailmaa elävien heimokansojen hengellisiä kokemuksia tutkimalla ja niin edelleen – aivan samoin kirkko teki varhaisina vuosisatoinaan ammentaessaan, ja aikanaan ”kastaessaan” ne osaksi kristinuskoa, monista Euroopan, Vähä-Aasian ja Lähi-idän esikristillisen ajan filosofisista, uskonnollisista ja kulttuurisista rikkauksista. Jälleen Justinos Marttyyrin sanoin, mikä tahansa tosi ja jumalallinen on meille tervetullutta, sillä Logos on ja loistaa kaikkialla.

§59 Ortodoksinen kirkko pyrkii lisäksi liittymään yhteisen asian alle kaikkien niiden ihmisten ja kansojen kanssa, jotka vaalivat ja varjelevat hengen asioita modernin ajan syövyttävältä materialismilta, sekä kaikkien niiden kanssa, jotka kauhistuneina torjuvat ne uskonnolliset ääriliikkeet ja fundamentalismin, jotka jumalanpilkkään verrattavalla tavalla liittävät vihansa, kiihkoilunsa ja väkivaltansa Jumalan nimeen. Pyhän ja Suuren Synodin paimenkirjeessä todetaan, että ”rehellinen uskontojenvälinen dialogi osallistuu keskinäisen luottamuksen kehittämiseen ja rauhan ja sovinnon edistämiseen. Kirkko pyrkii tekemään ”rauhan korkeudesta” yhä käsinkosketeltavammaksi maan päällä. Todellista rauhaa ei saavuteta aseiden voimalla, vaan ainoastaan rakkaudella joka ’ei etsi omaansa’ (1. Kor. 13:5). Uskon öljyä on käytettävä toisten haavojen lieventämiseen ja hoitoon, ei vihan uusien liekkien syyttämiseen.”⁵² Tästä syystä ortodoksinen kirkko lähestyy uskontojenvälistä vuoropuhelua tunnustaen täydellisesti eri perinteiden aidot eroavaisuudet, mutta samalla joka tapauksessa se uskoo lujasti rauhallisen rinnakkaiselon ja

⁵² Pyhän synodin paimenkirje, kohta 17.

yhteistyön mahdollisuuteen eri uskontojen välillä. Ennen muuta kirkko pyrkii voittamaan välinpitämättömyyden, vihamielisyyden ja pelon vastavuoroisella ymmärryksellä ja aitoon ystävyyteen kuuluvalla rakkaudella.

§60 Ei-ortodoksisissa maissa eläville ortodokseille uskontojenväliset kohtaamiset ja keskustelut ovat ja tulevat olemaan tärkeä tapa, jonka kautta kunnioitus uskontojenvälisiä eroja ja totuuden julistusta kohtaan rakentuu. Uskontojenvälisessä dialogissa ei ole kyse vain yhteisten nimittäjien löytämisestä tai samankaltaisuuksien tunnistamisesta, vaan kyse on myös kohtaamisesta persoonien ja ihmisten tasolla. Tämä vaatii Jumalan kuvaksi luodun ihmispersoonan sekä Jumalan koko ihmiskuntaa ja luomakuntaa koskevan rakkauden kunnioittamista. Kohtaaminen ja dialogi vaativat riskinottoa, niin yksittäisen persoonan kuin yhteisönkin tasolla. Kaikki dialogi on persoonallista, koska se koostuu korvaamattomien ja ainutkertaisten yksilöiden vuorovaikutuksesta, olivatpa he kristittyjä tai ei, ja joiden persoonat ovat tiukasti kytköksissä omaan henkilökohtaiseen, yhteiskunnalliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen historiaansa. Kaikki dialogi on kuitenkin myös yhteisöllistä toimintaa, sillä ortodoksisen kirkkonäkemykseen kuuluu perustavasti ajatus, että yksittäinen kirkon jäsen on olemassa vain yhteydessä tai suhteessa koko kirkkoruumiin ja viime kädessä Kristukseen, joka on kirkon pää.

VII Ortodoksisuus ja ihmisoikeudet

Olet luonut meidän kuvaksesi ja kaltaiseksesi

§61 Ei ole sattumaa, että ihmisoikeuksien muotoilussa, niiden turvaamiseksi perustettujen instituutioiden ja lakikäytänteiden tapaan, käytetty kieli sai syntynsä valtioissa, joiden moraalinen kulttuuri on oleellisesti kristillisen uskon muovaama. Nykypäivänä olemme tottuneet käyttämään ihmiselle sisäsyntyisesti kuuluvia ihmisoikeuksia eräänlaisena neutraalina kielenä, jonka pohjalta voimme neuvotella sellaisista yhteiskunnallisista ja laillisista keinoista, joiden avulla voidaan suojella ihmisarvoa, yleistä vapautta, yhteiskunnan vakautta, kaikkien yhdenvertaisia oikeuksia, täydellistä poliittista vapautta, taloudellista oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa lain edessä sekä kansainvälisiä sopimuksia vähemmistön, siirtolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeuksista sekä tuomita sotarikokset ja ihmisyyttä vastaan tehdyt rikokset. Näiden ajatusten historialliset juuret piilevät syvällä evankeliumin maaperässä ja siitä kummunneesta julistuksessa (joka syntyi imperiumin keskellä ja jonka ajatuksia pidettiin valtakulttuurin silmissä vieraina), jossa tunnustettiin jokaisen sielun mittaamaton arvo ja jokaisen yksilön täysi persoonallinen arvo. Jokainen merkittävä moderni julkilausuma tai ihmisoikeussopimus, aina Ranskan kansalliskokouksen *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*-julistuksesta (1789) Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen (1948) asti, on vakaasti perustanut näkemyksensä siihen, että jokaisen ihmisen yhteiskunnalleen ja sen laeille asettamat moraaliset vaateet ovat perustavampia ja koskemattomampia kuin säätyjen, hallitusten tai valtainsstituutioiden oikeudet. Tämä vakaumus on suurelta osin eurooppalaisen kulttuurin juutalaisuudesta ja kristinuskosta omaksumaa perintöä. Siten ortodoksiset kristityt voivat, ja heidän tulisi näin tehdä, iloiten omaksua omakseen ihmisoikeuksien kieli, kun he pyrkivät edistämään rauhaa ja oikeudenmukaisuutta kansojen ja valtioiden välillä ja pyrkivät puolustamaan heikkoja vahvoja vastaan, sorrettuja sortajiaan vastaan ja riistettyjä riistäjiään vastaan. Ihmisoikeuksien kieli ei kenties puhu kaikesta mitä Jumalan kuvaksi ja kaltaisuudeksi luotujen olentojen arvosta ja kunniaista voitaisiin, tai olisi tarpeellista, sanoa, mutta sellaisenaan se on kieli, joka kunnioittaa tuota todellisuutta mahdollistamalla kansainvälisen ja uskontojenvälisen yhteistyön kansalaisoikeuksiin ja oikeudenmukaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Siten ihmisoikeudet jo lausuvat paljon siitä mitä tulisikin sanoa ääneen. Ortodoksinen kirkko lainaa näin omaa ääntään käyttöön suojellakseen ja edistääkseen ihmisoikeuksia kaikkialla, jotta nuo oikeudet tunnustettaisiin perustavaksi ja erottamattomaksi osaksi jokaista ihmiselämää.

§62 Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen ja kaltaiseksi, ja on antanut jokaiselle miehelle, naiselle ja lapselle täydellisen hengellisen arvon heidän persoonassaan, joka on luotu jumalallisen persoonan, Isän, Pojan ja Pyhän Hengen mukaisesti. Tällä teollaan Jumala toi luotujen piiriin jotain uutta, nimittäin luodun vapauden tason, erityisesti ihmiselle tarkoitetun vapauden kentän. Ortodoksisen perinteen mukaan ihmiskunnalla on luomakunnassa erityinen välittäjän rooli, sillä ihminen elää samanaikaisesti hengen ja aineen maailmassa; molempien maailmojen piirteet ovat kattavasti läsnä ihmisessä itsessään ja ihminen muodostaa niiden välille ykseyden. Näin ihmisyyden on ymmärrettävä hengellisen vapauden papillisena läsnäolona maailmassa, jota ohjaavat aineelliset syy- ja seuraussuhteet sekä orgaaniset prosessit. Rationaalisella vapaudellaan ihminen valaisee koko aineellisen kosmoksen ja kohottaa maailman elämän Jumalan eteen. Kirkolla on erityisen korkea näkemys tämän vapauden luonteesta. Aito inhimillinen vapaus on enemmän kuin vain yksilöiden hahmotonta kykyä valita mitä he haluavat tehdä siten, että valtiot tai valtatahot rajoittavat heitä mahdollisimman vähän (vaikka halussa olla persoonallisesti vapaa ja suojassa autoritäärisiltä voimilta ei luonnollisesti ole mitään paha). Vapaus on sitä vastoin oman luontonsa ilmausta sille ominaisen hyvän päämäärän suunnassa, kykyä kukoistaa koko ihmisyytensä voimalla – johon kuuluu ihmisen vapaa yhteyden etsintä Jumalan kanssa. Kyse ei ole koskaan ”negatiivista vapaudesta” eli määrittelemättömästä kaikkien mahdollisuuksien avonaisuudesta. Aito vapaus on liittymistä siihen mitä varten kukin luonto on tullut olemiseen ja jota kohti sielun syvyydessä jokainen lakkaamatta kaipaa. Ihmisoikeussopimukset eivät kykene tarjoamaan tällaista vapautta kenellekään, mutta niihin pohjautuvat käytännöt voivat auttaa ihmisiä olemaan vapaita niiltä tuhoisilta ja turmelevilta voimilta, jotka pyrkivät aidon vapauden tukahduttamiseen. Ihmisoikeuksien kieli on korvaamaton apu neuvoteltaessa kansalaisoikeuksista ja rauhasta, mutta se palvelee myös ihmisluonnon korkeampia päämääriä ilmaisemalla ja suojelemalla jokaisen sielun luovuttamatonta arvokkuutta.

§63 Ihmisoikeusteorian taustalla vaikuttavana tärkeimpänä filosofisena periaatteena on asettaa ihmisarvo, vapaus, tasa-arvo, sekä oikeudenmukaisuus jokaisen valtion yhteiskunnallisen, sosiaalipoliittisen ja laillisen perustan ensimmäiselle sijalle. Mitkään lait, etuoikeudet tai erityistapaukset, kansalliset tai kansainväliset vaatimukset eivät ylitä ihmisoikeuksien valtioita ja kaikki sen elimiä koskevaa absoluuttista moraalista sitovuutta. Ihmisoikeuksien kieli vastaa näin kaikilta osin niitä aivan perustavia periaatteita, joiden tulisi vaikuttaa myös kristillisen omantunnon pohjana. Lisäksi jokaiseen ihmisoikeusteoriaan sisäsyntyisesti kuuluu myös hallituksia velvoittavia laillisia, yhteiskunnallisia, kansalaisia ja kansainvälisiä asioita koskevia tiettyjä velvoitteita. Näihin laillisiin velvoitteisiin, joita jokaisen valtion on sekä suojeltava että ajettava, kuuluvat muutamia perusoikeudet, kuten omantunnonvapaus, ajattelunvapaus, mielipiteenvapaus, lehdistön vapaus ja niin edelleen. Myös muutamia tarkemmat seikat vaativat suojelemista lain keinoin, kuten esimerkiksi ihmisten oikeus turvallisuuteen, oikeus saada oikeusapua poliisi- tai rikostutkinnan aikana, immuniteetti laittomilta etsinnöiltä, takavarikoilta tai pidätyksiltä, suoja ilman syytä tai syytettä vangitsemista vastaan sekä *habeas corpus*-menettelyn tiukasti todistusaineistoon perustuvat standardit. Myös tiettyjä kansalaisoikeuksia on pidettävä yleismaailmallisina ja jokaiselle ehdoitta kuuluvina: oikeutta äänestää joko vallassa olevien puolesta tai heitä vastaan, yhdenveroista oikeutta tulla ja päästä edustetuksi politiikassa, yhdistymisvapautta, oikeutta rauhalliseen kokoontumiseen ja mielenosoituksiin, työläisten vapautta muodostaa ammattiliittoja, vapautta pakkotyöstä (myös vangittujen kohdalla), suojaaa eriarvoistavaa, ennakkoluuloihin perustuvaa politiikkaa tai viharikoksia vastaan, oikeutta olla tulematta syrjityksi asuinpaikan tai työpaikan suhteen, oikeutta poliisin suojeluun, ei-kansalaisten suojelua eriarvoiselta kohtelulta, rikosoikeuden prosessien ja vangitsemisen inhimillisyyden turvaamista, kuolemanrangaistuksen universaalia kieltämistä ja niin edelleen. Hallitusten tulisi myös turvata tiettyjä yhteiskunnallisia oikeuksia, joihin kuuluvat oikeus yleiseen, ihmisen taloudellisesta tilanteesta riippumattomaan ja ilmaiseen terveydenhuoltoon, oikeus kansaneläkkeeseen sekä riittävään vanhustenhoitoon ihmisen viimeisten vuosien arvokkuuden ja mukavuuden turvaamiseksi, oikeus lastenhoitoon sekä köyhien ja vammaisten oikeudet riittävään sosiaaliturvaan ja -tukeen. Mitä tulee kansainvälisiin oikeuksiin, vähintäänkin on odotettava, että jokainen ihminen olisi suojassa vieraiden valtioiden tai yhtiöiden aggressioilta ja laittomilta haltuunotoilta, että asuinkelpoinen ja terve

elinympäristö tulisi turvatuksi, että sotarikoksia ehkäistäisiin ja niistä poikkeuksetta nostettaisiin lailliset syytteet, että kiduttaminen yksiselitteisesti kiellettäisiin, että ihmisiä suojeltaisiin pakkosiirroilta, että omalta asuinpaikaltaan pakeneminen olisi mahdollista vaikka se tarkoittaisikin rajojen ylittämistä, että universaali oikeus turvapaikkaan sodan, sorron, köyhyyden, yhteiskunnallisten olojen romahduksen, luonnonkatastrofin tai vainon takia tulisi turvatuksi. Taaskin on korostettava, että ihmisoikeudet eivät pysty saavuttamaan tai edes sanoittamaan kaikkea mitä ortodoksinen kirkko tahtoo ihmisen hyväksi, sillä sellaisinaan ihmisoikeudet eivät kykene voittamaan ihmissydämen itsekkyyttä tai luomaan pysyviä yhteiselämän muotoja; ne eivät kykene muodostamaan kokonaisvaltaista ja vetoavaa näkyä yhteisestä hyvästä, joka vastaisi kaikkiin ihmisluonnon aineellisiin, moraalisiin ja hengellisiin tarpeisiin. Ihmisoikeuksien kieli on monessa suhteessa minimalismin kieltä. Sen voima on juuri tiiviissä ilmaisussa, joka on avuksi muotoiltaessa ja suojehtaessa laupeutta, armoa ja oikeudenmukaisuutta, joita kirkko pitää vähimpänä mitä jokaiselta yhteiskunnalta vaaditaan. Ja tällaisenaan ihmisoikeudet ovat kieli, jota kaikkien modernien kristittyjen tulee poikkeuksetta kannattaa ja vahvistaa.

§64 ”Uskonnonvapaus, kaikissa sen muodoissaan, on yksi perustavista ihmisoikeuksista, ja siihen kuuluu omantunnonvapaus, vapaus uskomuksiin ja uskontoihin, vapaus järjestää yksityisiä ja yleisiä sekä julkisia jumalanpalveluksia, oikeus harjoittaa omaa uskontoaan avoimesti sekä uskonnollisten yhteisöjen oikeus uskonnonopetukseen ja niiden omien uskonnollisten velvollisuuksiensa hoitamiseen ilman valtion suoraa tai epäsuoraa väliintuloa.”⁵³ Kamppailu uskonnonvapauden puolesta ja pyrkimys jokaisen ihmisen omantunnon äänen kunnioittamiseen on mitä loisteliain esimerkki rakkauden voimasta, joka kukistaa vihan; se on merkki ykseydestä joka voittaa erillisyyden; se on merkki myötätunnosta, joka voittaa välinpitämättömyyden. Uskonnonvapautta suojeleva yhteiskunta samalla tunnustaa sen tosiasian, että ihmisten on mahdollista luoda kestävät moraaliset perustukset ajatukselle aidosta yhteiskunnallisesta ja kansalaisten välisestä yhteenkuuluvuudesta vain, jos hengellisten pyrkimysten, jotka saattavat ylittää itse tuon yhteiskunnan intressit, piiri tulee turvatuksi. Omatunto on jumalisen lain ääni jokaisessa meissä, ja siten omantunnon tukahduttaminen johtaa väistämättä siihen, että valtion kirjoitetut lait muuttuvat epäoikeudenmukaisiksi ja viime kädessä itsensä kumoaviksi. Niissäkin maissa, joissa yksi uskonto on suuren enemmistön asemassa, tämän enemmistön oikeudet voidaan aidosti turvata valtiiovallan, rajoittamattoman pääoman tai muiden tuhoisien voimien tunkeilulta vain turvaamalla kaikkien uskonnollisten vähemmistöjen oikeudet. Tämän vuoksi Ekumeeninen patriarkaatti väsymättä ajaa oikeutta vapaaseen uskonnonharjoittamiseen ja tunnustamiseen kaikille kansoille. Sillä siinä määrin kuin me kunnioitamme toisten uskoa, voimme odottaa myös omaa uskoamme kunnioitettavan.

§65 Vuonna 379 pyhä Gregorios Nyssalainen piti suuren paaston aikaan saarnan, joka on kenties läntisen historian ensimmäinen tallennettu hyökkäys orjuutta vastaan *institutiona*.⁵⁴ Tätä ennenkin stoalaiset ja kristityt kirjoittajat olivat protestoineet orjien kaltoinkohtelua vastaan ja olivat, kuten Paavalin kehotuksessa Filemonille, esittäneet palvelijoiden kohtelemista hengellisesti samanarvoisina herrojensa kanssa. Mutta kukaan ei ollut aiemmin nostanut kyseenalaiseksi itse orjuuden moraalista perustaa. Gregorioksen argumentaatio perustui lisäksi täysin kristillisille periaatteille: Jumalan kuvalle kaikissa ihmisissä, kaikkien ihmisten samanarvoisuudelle Kristuksen ruumiissa, Kristuksen verelle, jolla hän lunasti itselleen koko ihmisyyden, kaikkien ihmisten jakamattomalle ykseydelle veljinä ja sisarina Kristuksessa ja niin edelleen. Kristinuskko syntyi herrojen ja orjien maailmaan, jonka koko talousjärjestelmää piti yllä synnillinen näkemys toisen ihmisen omistamasta ihmisestä. Vaikka varhaiskirkko ei kuvitellut olevansa niin vahva, että olisi voinut kitkeä orjuuden kokonaan pois ympäröivästä yhteiskunnasta tai edes kuvitellut miten se olisi voinut saada tämän aikaan, yritti kristillinen yhteisö parhaimmillaan luoda omasta joukostaan yhteisön, jopa eräänlaisen valtiomuodon, jossa kaikkien kristittyjen tasa-arvoisuus Jumalan valtakunnan perillisinä, mikä teki kaikista sukulaisia keskenään,

⁵³ Pyhän ja Suuren Synodin paimenkirje, §16. Suomennosta muutettu.

⁵⁴ Gregorios Nyssalainen, *On Ecclesiastes*. Homily 4. PG 44.664B.

hävittäisi herrojen ja orjien välisen eron. Kristuksessa ei apostoli Paavalin mukaan ole orjaa tai vapaata, sillä kaikki ovat yhtä Hänessä (Gal. 3:28). Siten hän myös kehotti kristittyä Filemonia ottamaan takaisin karanteen orjansa Onesimuksen, mutta ei enää orjana vaan veljenä (Fil. 15-16). Tämä sai Johannes Krysostomoksen huomauttamaan ”Kirkko ei hyväksy ero herran ja orjan välillä.”⁵⁵ On sanomattakin selvää, että kristillinen yhteiskunta ei vuosisatojen aikana pysynyt uskollisena tälle säännölle eikä tunnistanut ja ajanut omasta lähtökohdastaan loogisesti seuraavaa koko orjuuden kieltämistä. Näin kristillinen kulttuuri tuli ajan oloon hyväksyneeksi pahuuden, jonka sen olisi pitänyt kitkeä pois alusta alkaen. Vasta modernina aikana kristillisen maailman on ollut mahdollista lopullisesti katua vilpittömästi tätä epäonnistumistaan elää täydellisesti Kristuksen, joka tuli vapauttamaan vangitut ja maksamaan hinnan heidän vapautuksestaan, evankeliumin mukaisesti. Silti moderni maailma ei ole täysin vapaa orjuuden pahudesta. Ortodoksinen kirkko katsoo, että nykypäivän maailmassa sitoutuminen ihmisoikeuksiin pitää sisällään jatkuvan kamppailun kaikkia maailmassa yhä esiintyviä orjuuden muotoja vastaan. Näihin muotoihin ei kuulu vain historiasta peräisin oleva palvelemaan pakotettujen orjuus, vaan koko joukko ilmiöitä, joista osa on rikollisia ja osa taas nautti lainsuojaa. Tämän vuoksi Ekumeeninen patriarkaatti on viime aikoina kiinnittänyt huomiota moderniin orjuuteen. Lukemattomat lapset, naiset ja miehet ympäri maailmaa kärsivät ihmiskaupan eri puolista: lasten ja aikuisten pakkotyöstä, lasten, naisten ja miesten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pakko- tai lapsiavioliitoista, lapsisotilaiden värväyksestä, siirtolaisten ja pakolaisten hyväksikäytöstä, elinkaupasta ja niin edelleen. Todistamme suurten ihmiskaravaanien liikettä, joissa ihmiset ovat joutuneet lähtemään väkivallan, nälänhädän ja köyhyyden seurauksena kodeistaan ja maistaan; ja nämä joukot ovat mitä alttiimpia mitä kauheimmalle, esimerkiksi kansainvälisten rikollisjärjestöjen, hyväksikäytölle. Ja samanaikaisesti maailmassa on paikkoja, joissa hallitukset ja yhtiöt eivät ainoastaan salli pakkotyötä, lapsityötä, palkatonta ja vaarallista työtä, vaan jopa kannustavat siihen. Ja jossain maissa, myös hyvinvoivissa, ei epäröidä käyttää hyväkseen erilaisia pakkotyön muotoja, kuten vankien ajamista pakkotyöhön. Ortodoksisten kristittyjen on liityttävä yhteen modernin orjuuden kaikkien muotojen poistamiseksi maailmasta ja sen tulevaisuudesta. Kirkko vahvistaa uudelleen allekirjoittamassaan *Uskonnollisten johtajien lausunto modernia orjuutta vastaan* – dokumentissa esitetyn väitteen, että orjuus on ”rikos ihmisyyttä vastaan” ja että ortodoksisten kristittyjen on työskenneltävä yhteistyössä kaikkien niiden kanssa, jotka tekevät kaikkensa omissa yhteisöissään ja laajemminkin orjuutettujen ja ihmiskaupan uhrien vapauttamiseksi – näiden uhrien on saatava oma elämänsä ja tulevaisuutensa takaisin. Pyrkieessämme tähän päämäärään vastustajanamme ei ole yksinkertaisesti vain moderni orjuus ilmiönä, vaan sitä ravitseva henki, joka vannoo jumaloimansa voitontavoittelun sekä modernin kokonaisvaltaisen kuluttajuuden nimiin, ja jota elähdyttää alhaiset rasmin, seksismin ja itsekeskeisyyden motiivit.

§66 Mikään moraalinen teema ei toistu niin johdonmukaisesti Raamatussa, aina laista ja profeetoista alkaen apostolien aikoihin saakka, kuin vaatimus osoittaa vieraanvaraisuutta ja tarjota suojaa sitä tarvitseville muukalaisille. ”Älä tee muukalaiselle vääryyttä äläkä riistä häntä, sillä olet itsekin ollut muukalaisena Egyptissä.” (2. Moos. 22:20; ks. 23:9) ”Kohdelkaa joukossanne asuvia siirtolaisia ikään kuin he olisivat heimolaisianne ja rakastakaa heitä kuin itseänne, sillä te olette itsekin olleet muukalaisina Egyptissä.” (3. Moos. 19:34) ”Herra, teidän Jumalanne, [...] ei ole puolueellinen [...] ja huolehti leskien ja orpojen oikeuksista, hän rakastaa muukalaista ja ruokkii ja vaatettaa hänet. Samoin teidän tulee rakastaa muukalaista; olettehan itsekin olleet muukalaisina Egyptissä” (5. Moos. 10:17-19) ”Kirottu on jokainen, joka riistää muukalaiselta [...] hänen oikeutensa” (5. Moos. 27:19). ”Hän suojelee muukalaisia” (Ps. 146:9). ”Vieras ei joutunut yöpymään taivasalla, minä avasi oveni matkalaiselle.” (Job 31:32). ”Toisenlaista paastoa minä odotan: [...] avaat kotisi kodittomalle” (Jes. 58:6-7). ”Minä vaadin pian tilille ne, jotka eivät pelkää minua [...] ja jotka sortavat [...] maassa asuvia muukalaisia” (Mal. 3:5). ”Älkää unohtako osoittaa vieraanvaraisuutta, sillä jotkut ovat yösjän antaessaan tulleet majoittaneeksi enkeleitä.” (Hepr. 13:2) Kristus kertoo pelastuksemme tosiasiaa riippuvan muukalaisille osoittamastamme

⁵⁵ Johannes Krysostomos, *Commentary on the Letter to Philemon*. Homily 1. PG 62.705B.

vieraanvaraisuudesta: ”Silloin nämäkin kysyvät: ’Herra, milloin me näimme sinut nälissäsi tai janoissasi, kodittomana tai alasti, tai sairaana tai vankilassa, emmekä auttaneet sinua? Silloin hän vastaa heille: ’Totisesti: kaiken minkä olette jättäneet tekemättä yhdelle näistä vähäisemmistä, sen te olette jättäneet tekemättä minulle.’” (Matt. 25:44-45). Näiden sanojen on iskettävä nykypäivän kristilliseen omatuntoon aivan erityisen polttavina ja kiireellisinä. 21. vuosisata alkoi siirtolaisten ja pakolaisten vuosisatana, jossa ihmiset pakenivat väkivaltaista rikollisuutta, köyhyyttä, ilmastonmuutosta, sotaa, kuivuutta, talousromahdusta, ja tulivat etsimään turvaa, toimeentuloa ja toivoa. Laillisten ja paperittomien pakolaisten ja turvanpaikanhakijoiden läsnäolosta on tullut todellisuutta kaikissa kehittyneissä maissa. Pelkällä haavoittuvaisuudellaan, köyhyydellään ja kärsimyksellään he heittävät haasteen läntiselle omalletunnolle joka ikinen päivä. Kyse on globaalista kriisistä, mutta myös henkilökohtaisesta uskostamme nousevasta vaatimuksesta, jonka tilisi koskettaa syvintä moraalista henkeämme ja kaikkein sitovimpia velvollisuuksiamme.

§67 Ortodoksinen kirkko tulkitsee pakosta liikkeelle lähteneiden kansojen ahdinkoa yksiselitteisenä jumalallisena kutsuna rakkauteen, oikeudenmukaisuuteen, palveluun, armoon ja loppumattomaan anteliaisuuteen. Kirkon absoluuttinen velvollisuus puolustaa siirtolaisten, pakolaisten ja turvanpaikanhakijoiden ihmisarvoa ja ajaa heidän asiaansa ilmaistiin selkeästi Suuren ja Pyhän Synodin paimenkirjeessä: ”Nykyinen yhä voimistuva, poliittisista, taloudellisista ja ekologista syistä johtuva, pakolais- ja maahanmuuttokriisi on maailman huomion keskipisteenä. Ortodoksinen kirkko on aina kohdellut, ja tulee kohtelemaan, niitä, jotka ovat vainottuja, vaarassa ja tarpeessa Herran sanojen pohjalta: ’Minun oli nälkä, ja te annoitte minulle ruokaa. Minun oli jano, ja te annoitte minulle juotavaa. Minä olin koditon, ja te otitte minut luoksenne. Minä olin alasti, ja te vaatetitte minut. Minä olin sairas, ja te kävitte minua katsomassa. Minä olin vankilassa, ja te tulitte minun luokseni. [...] Totisesti: kaiken, minkä te olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle.’ (Matt. 25:35-36, 40) Kirkko on historiansa aikana aina asettunut ’työn ja kuormien uuvuttamien’ (Matt. 11:28) puolelle. Kirkon filantrooppinen työ ei ole koskaan rajoittunut vain kärsivien välittömien tarpeiden tyydyttämiseen, vaan on samalla pyrkinyt pureutumaan ongelmiin johtaneisiin yhteiskunnallisiin syihin. Kirkon ’palvelutyö’ (Ef. 4:12) on yleisesti tunnustettua. Vetoamme siten ennen muuta heihin, jotka kykenevät vaikuttamaan pakolaiskriisin johtaneisiin syihin ja niiden poistamiseen, ottamaan tarpeelliset poliittiset askeleet. Kutsumme siviiliviranomaisia, ortodoksisia kristittyjä ja muita niiden maiden kansalaisia, jotka ovat ottaneet pakolaisia vastaan ja joista turvapaikkaa yhä haetaan, suomaan omasta vähästäkin pakolaisille kaiken mahdollisen apunsa.”⁵⁶ Näin kirkko kiittää niitä valtioita, jotka ovat ottaneet vastaan siirtolaisia ja pakolaisia sekä suoneet turvapaikan sitä tarvitseville. Lisäksi kirkko muistuttaa kaikkia kristittyjä, että tällainen vieraanvaraisuus on raamatullinen käsky, joka ylittää maailmallisten hallintojen intressit. Moderni kansallisvaltio ei ole pyhä instituutio, vaikka se voikin ajoittain palvella oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa ja rauhaa. Maiden väliset rajatkaan eivät ole muuta kuin historian oikkuja ja laillisten konventioiden tulosta. Niilläkin saattaa olla ajoittain oma hyödyllinen tehtävänsä, mutta itsessään ne eivät muodosta moraalista tai hengellistä arvoa, joilla voisi oikeuttaa oma Jumalan meille erityisesti antamien pyhien velvollisuuksien laiminlyöntiä. Omana aikanamme olemme saaneet todistaa eräiden eurooppalaisten hallitusten ja lukuisten ideologioiden pyrkimystä puolustaa ”kristillistä Eurooppaa” sulkemalla rajat kokonaan, edistämään nationalistisia tai rasistisia ideoita ja hylkäämään monilla muilla tavoilla itse Kristuksen sanat. Olemme nähneet paikallisten ihmisten keskuuteen lietsottua paniikkia Euroopassa, Australiassa ja Amerikan mantereilla. Yhdysvalloissa, yhdessä historian mahtavimmasta ja varakkaimmista valtioista, olemme nähneet poliittisten johtajien paitsi lietsovan pelkoa ja vihaa turvanpaikanhakijoita ja köyhiä maahanmuuttajia vastaan, niin myös jopa heidän terrorisoimistaan riistämällä lapsia vanhemmiltaan, rikkoen perheitä, piinaamalla sekä vanhempia että lapsia sulkemalla heitä leireihin määrittelemättömäksi ajaksi, kieltämällä turvapaikanhakijoilta asianmukaiset hakuprosessit, halveksamalla heitä ja levittämällä turvapaikanhakijoista valheellista kuvaa,

⁵⁶ Pyhän ja Suuren Synodin paimenkirje, §19. Suomennos muutettu.

asettamalla sotilasvoimia eteläiselle rajalle uhkaamaan ja pelottelemaan aseistamattomia maahanmuuttajia, käyttämällä turvanpaikanhakijoita kohtaan rasistista ja nationalistista retoriikkaa poliittisen edun nimissä ja niin edelleen. Kaikki nämä toimet ovat hyökkäyksiä armeliaisuutta etsivissä ihmisissä olevaa Jumalan kuvaa vastaan. Ne ovat rikoksia Pyhää Henkeä kohtaan. Ortodoksinen kirkko hylkää Kristuksen nimessä nämä toimet ja vaatii niihin syyllistyneiltä katumusta ja kääntymystä kohti oikeudenmukaisuuden ja rakkauden palvelusta.

VII. Tiede, teknologia ja luonnollinen maailma

Sinun omasi, sinun omistasi me sinulle edeskanamme

§68 Aikamme on yhä kiihtyvän teknologisen kehityksen aikaa. Ihmiskunnan kyky muovata fyysisistä todellisuutta, niin hyvään kuin pahaankin suuntaan, on jotain varsin ennennäkemätöntä ihmisen historiassa, ja se on luonut paitsi ihmiskunnalle mahdollisuuden tuhota itsensä, niin myös koko joukon velvollisuuksia, joihin ihmiskunta ei näyttäisi olevan kovinkaan valmis. Ortodoksinen kirkon on ennen muuta muistutettava kristittyjä, että maailma, jossa elämme, on Jumalan hyvä luomakunta (olkoonkin synnin ja kuoleman vioittama) ja sellaisena Jumalan armollinen lahja luoduilleen. Pyhän Maksimos Tunnustajan kanssa kirkko vahvistaa, että ihmisen läsnäolo fyysisessä kosmoksessa merkitsee myös hengellistä tehtävää, eräänlaista kosmista pappetta. Ihmiskunnan tehtävänä on olla *methorios*, välittäjä, toimia rajalla, jossa aineellinen ja hengellinen todellisuus kohtaavat ja jossa ne yhtyvät. Lisäksi tuon papillisen välitystehtävän kautta hengen valo läpäisee kaiken luodun luonnon, kun taas koko kosminen olemassaolo tulee korotetuksi hengelliseen elämän piiriin. Tällaiseksi Jumala luomakunnan tarkoitti, ja sellaisena luomakunta perustavasti pysyy, kunnes kaikki luodaan uudelleen ja Jumala tuo uudistetun taivaan ja maan, jossa maanpäälliset sekä merissä ja ilmassa asuvat olennot iloitsevat hänen valossaan. Kristittyjen on aina pidettävä mielessään, että heidän uskonsa opettaa luomakunnan kuoleman kahleiden olevan seurausta juuri tämän papillisen tehtävän hylkäämisestä ja että Kristuksessa tämä pappuus on palautettu ja että lopullinen Raamatussa luvattu pelastus käsittää koko kosmisen todellisuuden, ja näin se saavuttaa täydellisyytensä nimenomaan uudistettuna luomakuntana (jonka raamatullisissa teksteissä toistuvasti kuvataan kuhisevan elämää, niin eläimiä, kasveja kuin ihmisiäkin). Kristittyjen velvollisuutena tässä maailmassa on siten pyrkiä kirkastamaan langennutta luomakuntaa Jumalan valtakunnan palvelemiseksi, ja tämä pitää sisällään konkreettisen velvollisuuden luomakuntaa kohtaan: jatkuvaa huolta ja huolenpitoa sen eheydestä ja kukoistuksesta. Miten tätä tehtävää olisi toteutettava nopeiden teknologisten murrosten ja valtavan teknologisen osaamisen aikana on kysymys, jota kristittyjen tulee yhä uudelleen kysyä itseltään ja jota kirkon tulee lähestyä rukouksellisella viisaudella. Tähän perustaan ja kontekstiin sijoittuvat Ekumeenisen patriarkaatin aloitteet luonnonympäristön suojelemiseksi. Samasta syystä ja samasta logikasta johtuen on syyskuun ensimmäinen päivä julistettu luomakunnan suojelun ja sen puolesta rukoilemisen päiväksi – muistopäivän asetti jo vuonna 1989 ainamustaiva ekumeeninen patriarkka Demetrios ja sen ovat myöhemmin omaksuneet muut ortodoksiset kirkot, Kirkkojen maailmanneuvosto ja monet protestanttiset tunnustuskunnat, anglikaaninen yhteisö, kuten myös paavi Fransiskus roomalaiskatolisesta kirkosta.

§69 Kristillinen tehtävä luomakunnan kirkastamiseksi Jumalan valtakunnan valolla on tehtävä, joka koskettaa luomakuntaa kokonaisuutena, kaikkea elämää ja kaikkia kosmisen olemassaolon puolia. Siellä missä on kärsimystä, kristittyjä kutsutaan tuomaan helpotukseksi parannusta ja sovitusta. Tämän vuoksi kirkko ryhtyi jo varhain perustamaan kaikille avoimia sairaaloita, ja tarjoamaan omana aikanaan tunnettuja parannuskeinoja ja lääkkeitä. Pyhän Basileoksen ainutlaatuinen basiliadi (*Basileias*) oli sairaala, jossa sairaiden tervehtymisen lisäksi tarjottiin köyhäinapua. Kuten pyhä Basileios itse kirjoitti: ”Lääke on Jumalan lahja, vaikka jotkut eivät sitä oikein käytäkään. Olisi todellakin typerää uskoa kaikki toiveet lääkkeestä lääkärin käsiin, vaikkakin on ihmisiä, jotka itsepäisesti kieltäytyvät kokonaan heidän

avustaan.”⁵⁷ Kirkko on tunnustanut jo varhain parantamisen palvelutehtävän pyhäksi ja aidoksi osallistumiseksi Jumalan työhön. Ja juuri lääketieteen alalla teknologista kehitystä tutkitaan ja toivotaan kiihkeämmin kuin muulla ihmiselämän osa-alueella. Vaikeisiin sairauksiin keksityt lääkkeet, antibiootit, rokotukset ja terapiat ovat erityisen kunniakkaita ihmisen luomisvoiman saavutuksia, ja siten myös erityisen arvokkaita lahjoja Jumalalta. Tästä huolimatta nykypäivän vauhti, jolla lääketiede kehittää, testaa ja käyttää uusia teknologioita ja hoitomuotoja, on usein nopeampaa kuin asiaan liittyvä moraalinen pohdinta ja hengellinen tarkastelu. Näyttää siltä, että kirkon on yhä enenevässä määrin oltava halukas pohtimaan ja arvioimaan jokaista lääketieteellistä keksintöä erikseen, ja joskus myös miettimään näiden keksintöjen käyttöä tapauskohtaisesti. Tämä osoittautuu usein tarpeelliseksi esimerkiksi kirkon pohtiessa tapoja, joilla vanhuksia ja kuolemansairaita hoidetaan. Ei ole mahdollista antaa yksiselitteistä ohjeistusta esimerkiksi siitä, milloin lääkehoitoa olisi jatkettava elintoimintojen ylläpitämiseksi ja milloin taas aktiivinen hoito tulisi lopettaa. Kysymykset potilaan hyvinvoinnista, hänen perheensä hengellisestä ja aineellisesta hyvinvoinnista ja järkevästä sekä poikkeuksellisista elämän varjeluun ja pitkittämisen metodeista – kaikki nämä on muiden seikkojen ohessa otettava huomioon jokaisessa yksittäistapauksessa. Usein kirkon arvio nykyaikana käytettävistä lääketieteellisistä hoidoista nojaa tuon käytön sisältämiin moraalisiin ja käytännöllisiin seikkoihin, mikä tarkoittaa niiden asettamien vaatimusten ja eettisten seurausten arviointia. Esimerkiksi eräät koeputkihedelmöityksen muodot tai kantasoluhoidot selkäydinvammojen hoidossa voivat sisältää hyvin varhaisten ihmisalkioiden tuhoamista, ja tätä kirkko ei voi kannattaa. Jälleen, jokaista hoitotapausta on syytä tarkastella erikseen. Kirkko saattaa esimerkiksi antaa täyden siunauksensa tietyille selkäydinvammoja helpottaville kantasoluhoidoille, kunhan käytetyt kantasolut eivät ole peräisin abortoiduista vauvoista.

§70 Uusien teknologisten edistysaskelien voidaan sanoa etenevän kiihtyvällä tahdilla myös lääketieteen ulkopuolella, ja luonnollisesti kehitys tapahtuu lääketiedettä monimuotoisemmin ja kulttuurisesti kokonaisvaltaisemmin. Esimerkiksi muutaman viime vuoden, tai korkeintaan parin vuosikymmenen aikana, olemme todistaneet radikaalia kehitystä viestintäteknologiassa, tiedonkeruussa ja -hallinnassa, joukkoviestimissä, maailmanlaajuisen tiedonsiirron (ja valheidsiirron, kuten joskus voi olla) muuttumista välittömäksi ja niin edelleen. Jokainen kehityskulku tuo mukanaan monia hyödyllisiä mahdollisuuksia, kuten mahdollisuuden reagoida äärimmäisen nopeasti luonnonkatastrofeihin tai ihmisten välisiin aggressioihin sekä vaikkapa mahdollisuuden käyttää uusia viestintätapoja, joiden avulla keskinäinen ja vuorovaikutuksellinen ymmärrys ihmisten ja kansojen välillä voi kasvaa. Nämä samat teknologiat tarjoavat kuitenkin myös uusia väärinkäytön mahdollisuuksia sekä kantavat mukanaan myös tahattomasti haitallisia käyttötapoja. Nykyään todellisuuden ja fantasian, tosiasioiden ja mielipiteiden, uutisten ja ideologiaan perustuvan propagandan sekä totuuden ja valheen välinen raja on tullut yhä hämärämmäksi ja liukuvaksi internetin valtavan voiman myötä. Olemme nähneet vuosien aikana lukuisia tapauksia, joissa sekaannuksen herättämiseen pyrkivät tahot ovat tarkoituksellisesti väärinäneet internetissä käytävää julkista keskustelua tarkoituksenaan kylvää eripuraa tai vaikuttaa poliittisiin mielipiteisiin pääasiassa petoksen ja väärän tiedon muodossa. Kenties aivan yhtä haitallisia ovat ne tahattomasti internetin käytössä syntyneet kommunikointitavat, jotka ovat johtaneet sivistyneen kanssakäymisen vähenemiseen. On tullut tavanomukaiseksi käyttää internetissä syytöksiin, provokaatioihin, loukkauksiin, julmuuteen, toisten häiritsemiseen ja nöyryytykseen perustuvaa kieltä – kaikki hengellisesti tuhoisan käyttäytymismallin piirteitä. Voi hyvin olla, että nykyaikainen, välittömästi tapahtuva kommunikaatio väistämättä luo tämän ilmiön. Virtuaaliseen kommunikaatioon kuuluva etäinen, omituisen persoonaton ja abstrakti sävy vaikuttaisi ruokkivan tietämyyppistä moraalitonta ja itsekeskeistä käyttäytymistä, jonka toisen ihmisen aito läsnäolo työntäisi luonnostaan taka-alalle. Näin kommunikaatiosta voi tulla liian usein aidon kommuunion (yhteyden) korvike, ja jopa sen tuho. Tiedämme myös, että internet voi (pitkälti samoista syistä) muodostua merkittävän voimakkaaksi väyläksi lukuisille pakkomielleille ja addiktioille, kuten pornografialle tai väkivaltafantasioille. Silti on mahdotonta

⁵⁷ Basileios Suuri, *The Longer Rules*, Question 55. PG 31.1048B.

ennustaa välittömään tiedonsiirtoon perustuvan globaalien viestinnän synnyttämien hyveiden ja paheiden laajuutta. Mutta jälkimmäisten määrä tuskin on edellisiä pienempi, ja ne voivat osoittautua odottamattomilla tavoilla suuremmiksi. Kirkon on oltava tässä valppaana ja valmiina arvioimaan uuden teknologian vaikutuksia sekä toimia viisaasti kamppaillessaan niiden tuhoisimpia seurauksia vastaan. Kirkon on myös pysyttävä jatkuvasti tietoisena muista, kenties vielä enemmän elämäämme vaikuttavien tutkimusalueiden kehityksestä, kuten uusista tekoälyn algoritmeista tai uusista geeninmuokkauksen tekniikoista. Se, miten hyvin kirkko kykenee valjastamaan pastoraaliset voimansa ja voimavaransa tieteellisen kehityksen aina kiihtyvän kehityksen virrassa, tulee taatusti määrittämään sen, miten hyvin kirkko pystyy tarjoamaan aidon hengellisen turvapaikan niille, jotka modernissa maailmassa etsivät Jumalaa ja hänen rakkauttaan.

§71 Kenties kirkon, pyrkiessään ymmärtämään nopeaa jälkimodernia teknologista kehitystä ja turvaamaan paikkansa hengellisen tasapainon paikkana jatkuvan tieteellisen ja yhteiskunnallisen muutoksen pyörteessä, päähuomion kohteena tulisi olla pyrkimys hälventää kaikenlainen kuviteltu vastakkainasettelu uskon ja tieteen maailmojen välillä. Eräs modernia läntistä kulttuurihistoriaa vaivanneista piirteistä on ollut uskonnollisen fundamentalismin synty, sekä ne fideistiset kristinuskon muodot, jota kieltäytyvät tunnustamasta esimerkiksi geologian, paleontologian, evoluutiobiologian, geenitutkimuksen ja ympäristötieteiden saavutuksia. Yhtään vähemmän fideistisiä eivät ole myöskään ne ideologiset ”tiedeuskon” ja metafysisen ”naturalismin” muodot, joiden mukaan hengellisyys on vain illuusiota ja koko todellisuus olisi palautettavissa puhtaasti aineellisiin voimiin ja syihin. Tällaista kuvaa todellisuutta eivät tue tieteelliset todisteet eikä logiikka, vaan se on perusteiltaan filosofisesti epäjohdonmukainen. Silti myöhäismodernin ajan populaarikulttuuria on leimannut merkittävästi vastakkainasettelu näiden kahden fundamentalismin välillä. Ortodoksisella kirkolla ei ole kiinnostusta osallistua yksinkertaistavien filosofioiden väliseen vihanpitoon, eikä varsinkaan historiallista lukutaidottomuutta osoittavaan kertomukseen ikaikaisesta tieteellisen ajattelun ja uskon välisestä konfliktista. Kristittyjen tulisi iloita kaikkien tieteiden edistyksistä sekä riemuiten oppia niistä, edistää tieteellistä koulutusta ja ajaa julkista ja yksityistä rahoitusta tukemaan asianmukaista ja tarpeellista tieteellistä tutkimusta. Erityisesti oman aikamme ekologisen kriisin edessä meidän on koottava yhteen kaikki tieteellisen tutkimuksen ja teorian voimavarat päästäksemme yhä syvemmin perille maailmastamme ja löytääksemme yhä tehokkaampia keinoja kaikille yhteisten vaarojen välttämiseksi. Kirkon silmissä kaikki, mikä osallistuu koko ihmiskunnan ja luomakunnan hyvinvoinnin rakentamiseen on jo kokonaisuutena ylistyksen arvoista, ja kirkko rohkaisee alati oman alansa tutkijoita omistamaan parhaimmat kykynsä kaikkialla kärsimyksen lievittämiseksi. Näihin asioihin kuuluvat muun muassa uusien teknologioiden kehittäminen puhtaan veden saamiseksi sitä tarvitseville alueille, maaperän köyhtymisen ja viljelykasvien tuhon estäminen, satojen kantavuuden ja määrien kasvattaminen ja niin edelleen. Kirkko rohkaisee myös uskovaisia olemaan kiitollisia, ja hyväksymään, tieteen löydökset, vaikka ne joskus saattaisivat pakottaa heidät arvioimaan uudelleen käsityksiään historiasta tai kosmisen todellisuuden rakenteista. Tieteellinen tiedonjano kumpuaa samasta lähteestä kuin uskon kaipausta astua yhä syvemmälle Jumalan mysteeriin.

§72 Kirkon ei pidä myöskään pidättäytyä ottamasta hyötykäyttöön tieteen resursseja pastoraalisessa palvelutehtävässään, mukaan lukien teknologisia edistysaskelia internetin ja sosiaalisen median muodoissa. Vähintäänkin kirkon pastoraalisten käytäntöjen tulisi tutustua siihen, mitä viimeisinä vuosisatoina on opittu ihmistä liikuttavista monimutkaisista motivaatioista ja haluista sekä pinnan alla vaikuttavista fyysisistä ja psykologisista syistä, kuten myös niistä geneettisistä, neurobiologisista, biokemiallisista ja psykologisesti traumatisoivista vaikutteista, jotka usein määrittävät ihmisen toimintaa. Missään mielessä tämän tiedon ei tarvitse merkitä astumista sivupolulle kirkon näystä, että synty on aito maailmaan vaikuttava tekijä tai että ihmiset tarvitsevat jokapäiväistä katumusta ja anteeksiantoa, eikä sen tarvitse merkitä, että kirkon olisi hengellisten sairauksien kohdalla aina tulkittava ne pois yksin psykologiseksi häiriöiksi, jotka vaatisivat terapiaa aidon katumuksen ja Jumalan Hengen kautta uudistumisen sijaan. Sen sijaan ortodoksiset sielunhoitajat voivat paremmin auttaa, vakuuttaa ja parantaa

heille uskottuja sieluja, mikäli he saavat laajemman tajun niistä haasteista, joiden kanssa ruumiillis-hengelliset olennot elävät kuoleman ja hengellisen sekavuuden vaivaamassa maailmassa. Ja on kaikkiaan aidon rakkauden ja aidon kristillisen nöyryyden mukaista, että sielunhoitajat tunnustavat tiettyjen ongelmien olevan riippuvaisia yhtä paljon puhtaan sattumanvaraisista fyysisistä tai psykologisista tekijöistä kuin ovat kenenkään moraalisten puutteiden synnyttämiä. Niiden, jotka omistautuvat sielunhoitoon, tulisi olla halukkaista ja jopa innokkaita oppimaan niiltä, jotka tutkivat mielen ja ruumiin luonnollista toimintaa ja olemaan kiitollisia Jumalalle armosta, jonka hän voi näiden näkemysten kautta antaa.

§73 Kirkon keskeisessä, Nikealais-konstantinopolilaisessa uskontunnustuksessa ortodoksiset kristityt tunnustavat uskonsa ”yhteen Jumalaan [...] taivaan ja maan, kaiken näkyvän ja näkymättömän Luojaan.” Raamattu vahvistaa, että ”Jumala katsoi kaikkea tekemäänsä, ja kaikki oli hyvää.” (1. Moos. 1:31) Tässä kohden kanonisessa tekstissä käytetty kreikkankielen ”hyvää” tarkoittava sana *kalos* pitää sisällään muutakin kuin kohteen arvon merkityksen. Se tarkoittaa myös enemmän kuin vain jotakin moraalisesti hyväksyttävää: sana kantaa myös merkitystä, että maailma oli luotu ja tarkoitettu *kauniiksi*. Jaakobin liturgian teksteissä sama asia nousee esiin: ”Yksi, kaikkivaltias, Jumala on Kolminaisuus, ja taivaat julistavat hänen kunniaansa, maa hänen hallitustaan ja meri hänen valtaansa. Koko aineellinen ja henkinen luomakunta julistaa alati hänen suuruuttaan”. Tämä perustava uskomus koko luomakunnan hyvyteen ja kauneuteen on kirkon kosmisen näyn lähteenä ja ytimenä. Kuten ortodoksiset kristityt veisaavat Kristuksen kastejuhla: ”Maa pyhittyi, vedet siunattiin, taivas kirkastui [...] että alkuaineitten, enkelten, ihmisten, näkyväisen ja näkymättömän kautta [...] ylistettäisiin Sinun kaikkipyhää nimeäsi.”⁵⁸ Pyhä Maksimos Tunnustaja opettaa meitä, että ihmiset eivät ole erillään muusta luomakunnasta, vaan ovat jo luontonsa nojalla yhteydessä koko luomakuntaan.⁵⁹ Kun ihmiskunta ja luomakunta nähdään tällä tavoin oikeassa suhteessa, ihmiset voivat tehdä kutsumuksestaan totta ja siunata, kohottaa ja *kirkastaa* kosmos, jotta sen perustava hyvyys tulisi näkyviin sen lankeemuksesta huolimatta. Näin Jumalan kaikkeinpyhin nimi tulee ylistetyksi. Aivan liian usein ihmiset kuitenkin kuvittelevat itsensä muusta luomakunnasta erilaisiksi tai erillisiksi, ja ajattelevat elävänsä aineellisessa maailmassa vain käyttääkseen sitä hyväksi tai valjastaakseen sen omiin tarkoituksiinsa. Näin tehden he jättävät perustavan yhteytensä luomakuntaan huomiotta, eivät ajattele sitä tai joskus jopa aktiivisesti torjuvat sen. Ihminen on yhä uudestaan ja uudestaan laiminlyönyt kutsumustaan kirkastaa luomakunta, ja on sen sijaan keskittynyt sen turmelemiseen. Samalla ihmisen kyky tähän turmelemaan työhön on kasvanut hillittömästi teollisen ajan alusta asti. Tuloksena on ollut, että edessämme ovat nyt katastrofit, jotka aiemmin eivät olisi olleet edes kuviteltavissa, kuten jäävuorien ja jäätiköiden sulaminen, saasteiden aikaansaama sateiden ja jokien happamoituminen, juomaveden pilaantuminen sekä monien eläinlajien kantojen radikaali pientyminen tai jopa niiden sukupuutto. Kaikkia ekosysteemin rappeutumiseen johtavia tekijöitä, olivatpa ne poliittisia, yhteiskunnallisia, yritysten tai kansalaisten aikaansaamia, olivatpa ne luonteeltaan hengellisiä tai aineellisia, vastaan kirkko pyrkii vaalimaan aitoa liturgista ja sakramentaalista tietä kohti Jumalan yhteyttä hänen luomakunnassaan ja hänen luomakuntansa kautta. Tämä pyrkimys vaatii myötätuntoa kaikkia muita kohtaan sekä ympäristöstä huolehtimista.

§74 Kosmisen kirkastamisen työ vaatii suurta ponnistusta, hellittämätöntä pyrkimystä vastustaa langenneen ihmisen ja maailman taipumuksia. Tämän työn ottaminen omakseen vaatii välttämättä askeettista elämäntapaa, jonka avulla ihminen voi suunnata tahtoaan uudelleen niin, että sen yhteys koko luomakuntaan alkaa elpyä. Tällainen elämäntapa muistuttaa kristittyjä siitä, että rakastavan luojaan jumalallisena lahjana antama luomakunta ei ole olemassa yksin meitä varten, kulutettavaksi tahtojemme tai oikkujemme mukaan, vaan pikemminkin sen tarkoituksena on olla yhteyden ja ilon valtakunta, jonka

⁵⁸ Ks. Teofanian esijuhla ja suuri vedenpyhitys.

⁵⁹ Maksimos Tunnustaja, *Mystagogia* 7 PG 91.684 teoksessa *Maximus Confessor: Select Writings*, New York, NY: Paulist Press, 1985, 196.

kaikkien persoonien ja olentojen tulisi jakaa ja jonka kauneutta kaikki ihmiset on kutsuttu ihailevasti vaalimaan ja suojelemaan. Käytännössä tähän elämäntapaan kuuluu muun muassa luonnonresurssien tuhlaavan ja tuhoisan käytön estäminen, luonnollisen ympäristön säilyttäminen omalle ja tulevalle sukupolville ja kaikissa asioissa viisaan säästäväisyyden ja pidättäytyvän asenteen osoittaminen. Mikään näistä ei ole todennäköisesti mahdollista ilman syvän kiitollisuuden tunteen kehittämistä sisimmässään. Ilman kiittämistä emme ole aidosti ihmisiä. Tähän itse asiassa perustuu kirkon eukaristinen ymmärrys itsestään ja tehtävästään maailmassa. Kun ihmiskunta toimii harmoniassa luomakunnan kanssa, syntyy kiitollisuus vaivatta ja luonnostaan. Kun taas harmonia särkyy tai vaihtuu riitasoinnuksi, kuten usein käy, tulee kiitollisuudesta velvollisuudeksi koettu ja usein hankala vaatimus. Mutta vain kiitollisuudella on voima todella parantaa ihmistä ja muuta luotua järjestystä erottava ja niitä toisistaan vieraannuttava juopa. Kun ihmisolennot oppivat arvostamaan maailman rikkauksia aidossa eukaristisessa hengessä, he eivät enää voi kohdella luomakuntaa heistä itsestään erillisenä omaisuutena tai pelkkänä hyödyn lähteenä. Silloin he voivat todella kohottaa maailman takaisin luojalleen aitona kiitoksena – ”Sinun omasi, Sinun omistasi, me sinulle edeskannamme kaiken tähden ja kaiken edestä.” (Pyhän Johannes Kryostomoksen anamnesis-rukous) – ja näin jumalanpalveluksen kautta maailma palautetaan myös itselleen: kaikki saa jälleen alkuperäisen, Jumalan sille antaman merkityksen, ja järjestäytyy jossakin määrin alkuperäiseen kauneuteensa.

§75 Kirkko pitää Jumalan luomaa maailmaa pyhänä mysteerinä, jonka syvyudet johtavat aina luojansa ikuisiin tarkoitukseen asti. Tämän takia kirkko torjuu kaiken inhimillisen ylpeyden, joka kuvittelee ihmisen hallitsevan todellisuutta. Maailman hyvyksien väärinkäyttö tulisikin aina tunnistaa Adamin ”alkuperäisen synnin” ilmaukseksi, ei asianmukaiseksi Jumalan ihanan luomakunnan lahjan vastaanottamiseksi. Väärinkäyttö johtuu itsekkyydestä ja ahneudesta, jotka nousevat ihmisen vieraantumisen Jumalastaan ja tätä seuranneesta oikean suhteen menettämisestä muuhun luomakuntaan. Kuten olemme toistuvasti todenneet, kaikenlainen Jumalan luomakunnan hyväksikäyttö, saastuttaminen tai väärinkäyttö tulee tunnistaa synniksi. Apostoli Paavali kuvailee luomakunnan ”yhä huokaavan ja vaikeroivan” (Room. 8:22), ”odottaen hartaasti” (Room. 8:19) ”pääsyään Jumalan lasten vapauteen ja kirkkauteen.” (Room. 8:21) Synnin vaikutukset ja Jumalasta vieraantumismme eivät ole luonteeltaan vain yksilöllisiä tai sosiaalista todellisuutta määrittäviä, vaan ne ovat myös ekologisia ja jopa kosmisia. Siten ekologista kriisiämmme ei tule tarkastella vain moraalisen pulmana, vaan kyseessä on ontologinen ja teologinen asia, joka vaatii radikaalia mielenmuutosta ja uutta olemisen tapaa. Tähän väistämättä sisältyy tapojemme muuttaminen yksittäisinä ihmisiä ja koko ihmisrotuna. Esimerkiksi päätön luonnonvarojen kulutuksemme ja itsepäinen fossiilisten polttoaineiden käyttömme ovat kiihdyttäneet ilmastonmuutoksen ja maapallon lämpenemisen katastrofaalista kehitystä. Siten meidän on etsittävä vaihtoehtoisia energiamuotoja ja pyrkiä vähentämään planeettaamme jättämäämme jälkeä niin paljon kuin mahdollista, sillä juuri tällä hetkellä nämä seikat muodostavat kutsumuksemme kirkastaa koko maailma.

§76 Kukaan meistä ei elä irrallaan muusta ihmiskunnasta tai luomakunnasta. Olemme riippuvaisia olentoja, yhteyden perustuvia olentoja, ja siten olemme myös moraalisen vastuussa itsestämme ja lähimmäisistämme, joiden kanssa ja vaikutuspiirissä välittömästi toimimme, sekä koko luodusta järjestyksestä – niin sanotusti koko kosmoksen kaupungista. Erityisesti tänä päivänä meidän on ymmärrettävä, että lähimmäisen palveleminen ja luonnollisesta ympäristöstä huolehtiminen ovat läheisesti ja erottamattomasti kytköksissä toisiinsa. Luomakunnasta huolehtiminen ja Kristuksen ruumiin palveleminen ovat läheisesti ja väistämättä liitoksissa toisiinsa, aivan kuten liitoksissa ovat köyhien taloudelliset olot ja planeettamme ekologinen tila. Tiedemiehet kertovat meille, että nykyisestä ympäristökriisistä kärsivät vakavimmin ne, joilla on kaikkein vähiten. Tämä tarkoittaa, että kysymys ilmastonmuutoksesta on myös kysymys yhteiskunnallisesta hyvinvoinnista ja oikeudenmukaisuudesta. Näin ollen kirkko kutsuu maailman valtaapitäviä edistämään ympäristöntutkimusta koulutuksen ja valtiontuen avulla, sekä olemaan valmiita rahoittamaan teknologioita, jotka voisivat auttaa hiilipäästöjen, saasteiden ja kaikenlaisen ympäristön rappeutumisen synkkien seurausten kääntämisessä hyväksi.

§77 Meidän on myös muistettava, että ihmiset ovat osa luomakunnan herkkää ja hienovaraista verkostoa, eikä heidän hyvinvointinsa ole erotettavissa koko luonnollisen maailman hyvinvoinnista. Pyhä Maksimos Tunnustaja ajatteli, että Kristuksessa ihmisen kaikki omasta luonnostaan vieraantuneisuuden puolet korjattiin, mukaan lukien ihmisen vieraantuminen fyysisestä kosmoksesta, ja että Kristus tuli maailmaan osittain sen vuoksi, että hän palauttaisi aineellisen luomakunnan sen alkuperäiseen luontoonsa Jumalan maanpäällisenä paratiisina.⁶⁰ Sovituksemme Jumalan kanssa saa näin väistämättä ilmauksensa myös sovituksena luonnon kanssa, esimerkiksi eläinten kanssa. Ei ole sattumaa, että ensimmäisessä Mooseksen kirjan luomiskertomuksessa kuvataan eläinten ja ihmisen luomista tapahtuneeksi samana päivänä (1. Moos. 1:24-31). Eikä tule myöskään unohtaa, että kertomuksessa vedenpaisumuksesta Nooan Jumalan kanssa tekemä liitto käsittää myös arkissa olevat eläimet ja kaikki niiden jälkeläiset siitä eteenpäin (1. Moos. 9:9-11). Ihmiskunnan ainutlaatuinen ja loistelas asema maailmassa, Jumalan kuva ja kaltaisuus jokaisessa persoonassa, muodostaa myös ainutlaatuisen vastuun ja palvelutehtävän, pappeuden, jonka tulee palvella kiihkeästi Jumalan kunniaa odottavaa luomakuntaa. Ihmiskunta jakaa maan kaikkien elollisten kansa, mutta vain ihmisellä on kyky ja valta sitä suojella (tai valitettavasti myös tuhota). Maailmaa asuttavat eläimet ovat todistus Jumalan luovan rakkauden aarteista, niiden monimuotoisuudesta ja rikkaudesta, ja Jumalan rakkaus sulkee sisäänsä kaikki maan eläimet, sillä yksikään varpunen ei putoa ilman Jumalan sallimusta (Matt. 10:29). Lisäksi eläimet muistuttavat viattomuudellaan siitä paratiisista, jonka ihmisen synty on hävittänyt, ja kyvyllään viattomasti kärsiä ne muistuttavat siitä kosmisesta katastrofista, jonka ihmisen vieraantuminen Jumalastaan toi maailmaan. On myös pidettävä mielessä, että kaikki tulevaa aikaa koskevat raamatulliset lupaukset eivät koske vain ihmiskunnan hengellistä kohtaloa, vaan koko lunastetun luomakunnan tulevaisuutta, jossa kasvi- ja eläinkunta ovat runsaina läsnä ja uudistettuina kosmisen harmonian tilassa.

§78 Siten lukuisissa pyhistä ihmisistä kertovissa tarinoissa tavataan villipetoja, jotka normaalisti olisivat pelottavia tai vihamielisiä ihmisille, mutta jotka hakeutuvat pyhien miesten ja naisten hellään seuraan. 600-luvulla abba Iisak Niiniveläinen määritteli armahtavaisen sydämen seuraavasti ” [se on] sydämen paloa koko luomakunnan puolesta: ihmisten, eläinten, lintujen... ja kaiken olemassa olevan.”⁶¹ Sama teema toistuu muiden pyhien todistuksessa. Pyhä Gerasimos paransi haavoittuneen leijonan lähellä Jordan-virtaa; pyhä Hubertus, nähtyään näyn Kristuksesta hirvenmetsästysretkellä, ryhtyi opettamaan eettistä ja kestävä metsästystapaa; pyhä Columbanus ystävystyi susien, karhujen, lintujen ja jänisten kanssa; pyhä Sergei (Radonesilainen) kesytti villikarhun; pyhä Serafim Sarovilainen ruokki villieläimiä; pyhä Maria Egyptiläinen kenties ystävystyi leijonan kanssa, joka vartioi pyhän jäännöksiä; pyhä Innokenti Alaskalainen paransi haavoittuneen kotkan; pyhä Melangell tunnettiin siitä, että hän suojeli villijäniksiä ja kesytti niiden saalistajia; modernina aikana pyhä Paisios eli sopusoinnussa käärmeiden kanssa. Mutta meidän ei tulisi rakastaa vain eläimiä, vaan myös kasveja. Pyhä Kosmas Aitolialainen opetti, että ”ihmiset pysyvät köyhinä, koska he eivät rakasta puita”⁶² ja pyhä Amfilokios Patmoslainen kysyi: ”Tiedätkö, että Jumala antoi vielä yhden käskyn, jota ei kirjoitettu Raamattuun? Se on käsky rakastaa puita.” Ortodoksisen kirkon askeettinen eetos ja eukaristinen henki käy täysin yksiin tämän mahtavan ja sakramentaalisen näyn kanssa, jossa se näkee maailmassa jälkiä Jumalan läsnäolosta ”joka paikassa ja kaikki täyttävänä” (rukouksesta Pyhälle Hengelle) siitä huolimatta, että luomakunta yhä vaikeroi synnin ja kuoleman alaisena. Lisäksi tämä on näky, jossa ihmistä tarkastellaan yhteydessä luomakuntaan ja joka rohkaisee iloitsemaan koko maailman hyvyydestä ja kauneudesta. Tämä eetos ja tämä henki yhdessä muistuttavat meitä, että vain kiitollisuus ja ihmetys, toivo ja ilo, ovat ainoita sopivia asenteita, ja lopulta ainoita luovia ja hedelmällisiä asenteita, kohdata planeettaamme nyt uhkaava ekologinen kriisi, sillä vain

⁶⁰ Maksimos Tunnustaja, *Ambiguum* 41. PG 91.1305CD. Ks. *On Difficulties in the Church Fathers*, vol.2, 103-121.

⁶¹ Pyhä Iisak Niiniveläinen, *Kootut teokset* 74. Suom. Serafim Seppälä. Jyväskylä: Valamon luostarin julkaisuja 102, 2005, 603.

⁶² *Profeetia* 96.

ne voivat suoda meille tahtoa ja päättäväisyyttä palvella luomakunnan hyvyttä niin väsymättä kuin nyt on tarpeen, rakkaudesta luomakuntaa ja sen luoja kohtaan.

IX. Lopuksi

*Pitäen tätä toivomme ankkurina me, uskovaiset, riemuitsemme*⁶³

§79 On sanomattakin selvää, että käsillä oleva dokumentti voi käsitellä vain tiettyjä asioita ja sen tekijät kykenevät ennakoimaan vain osan sen lukijoiden mielissä herättämistä kysymyksistä. Dokumentti julkaistaan nöyrän ja varovaisen tietoisena, että se on monilta kohdin riittämätön tuomaan täydelleen esiin kirkon sosiaalisen eetosn kokonaisuuden. Näin ymmärrettynä asiakirja muodostaa enemmän kutsun uskovaisille pohtimalla laajentamaan ja syventämään siinä esitettyä. Tätä tärkeämpää on muistaa, että kirkon sosiaalinen eetos ei toteudu vain eettisten ohjeiden tasolla, vaan saa täyteytensä jumalallisen valtakunnan liturgisessa odotuksessa. Mikään tässä kirjoitettu ei kannata paljoakaan hedelmää, mikäli se irrotetaan Pyhän Hengen tuleen astumaan kutsuttujen kristittyjen sakramentaalisesta elämästä, jonka kautta he liittyvät Kristukseen ja hänen kauttaan Isään. Sillä kirkon isien, erityisesti pyhän Dionysios Areopagiitan, opetuksissa enkelvoimien ja Kristuksen valtaistuinta ympäröivien oikeamielisten voimien ylistyslaulu (ks. Ilm. 7:11) samanaikaisesti sekä täydellistää että toimii arkkityyppinä ja mallina jumalanpalvelukselle, johon koko luomakunta on ikiajoista alkaen kutsuttu, ja tämä taivaallinen liturgia innoittaa ja muovaa myös maanpäällistä eukaristista sakramenttiamme.⁶⁴ Tämä taivaallisen järjestyksen enkeleiden sekä pyhien ihmisten ja kirkon maanpäällisen elämän välinen katkeamaton suhde muodostaa evankeliumin ja kirkon eettisten periaatteiden perustan ja logiikan. Sillä nuo periaatteet eivät ole muuta kuin tapoja osallistua ikuisen palveluksen ekstaasiin, joka yksin voi suoda luoduille olemuksille niiden täyttymyksen ja kohottaa ne jumalalliseen päämääräänsä. Sillä jotta ortodoksiset kristityt voisivat ottaa omakseen Kristuksen antamat moraalikäskyt, on jokaisen heistä päivittäin otettava oma ristinsä, ja tähän kuuluu aina jossain määrin askeettisuuden ”surumielinen ilo”. Tuo ilo ei merkitse jonkinlaista tyhjää tunnetta, vaan se kumpuaa siitä katumuksesta, joka juontuu Jumalan armosta erossa olemisen kokemuksesta. Jumalan armosta koetun eron synnyttämästä katumuksesta. Tämän vuoksi autuuden lauseissa Kristus siunaa ja lupaa varmaa, jumalallista lohdutusta niille, jotka murehtivat: ”Autuaita murheelliset: he saavat lohdutuksen.” (Matt. 5:4)

§80 Kirkko elää *maailmassa*, mutta se ei ole peräisin *tästä maailmasta* (Joh. 17:11; 14-15). Se elää elämäänsä taivaan ja maan kynnyksellä ja todistaa läpi historian asioista, jotka eivät vielä ole tulleet näkyviin. Se elää kansojen keskuudessa merkinä ja kuvana Jumalan valtakunnan pysyvistä ja jatkuvasta armosta sekä lupauksena koko ihmiskunnan lopullisesta parantumisesta ja synnin ja kuoleman vioittaman luodun järjestyksen palauttamisesta ennalleen. ”Kristuksessa” olevat ihmiset ovat jo nyt osa uutta luomakuntaa: ”Vanha on kadonnut, uusi on tullut tilalle!” (2. Kor. 5:17). Tämä on Isän, Pojan ja Pyhän Hengen valtakunnan kunnia, jonka välkähdyks voidaan jo nyt havaita pyhien ihmisten loistavilta ja kirkastuneilta kasvoilta. Silti kirkko ei ole vain valtakunnan elävä ikoni, vaan myös taukoamaton profeetallinen todistaja toivosta ja ilosta Jumalan torjuneessa ja tätä kautta haavoittuneessa maailmassa. Tämä profeetallinen kutsumus vaatii kieltäymystä pysyä vaiti epäoikeudenmukaisuuksien, vääryyksien, julmuuksien ja hengellisten sairauksien edessä, eikä tämä, edes moderneissa vapaissa yhteiskunnissa, ole aina helppoa. Monien nykyajan yhteiskuntien verrattain uutena piirteenä, joka esiintyy yllättävän samanlaisena niin idän ja lännen muutoin yhteensopimattomissa poliittisissa järjestelmissä, on, että ne koostuvat omalakisesta autonomisesta julkisen elämän kentästä, jonka, pysyäkseen sekä neutraalina että universaalina, on oltava uskonnollisista ilmauksista ja puheesta vapaa. Samalla uskonto ymmärretään oleellisesti yksityisasiaksi,

⁶³ Pääsiäiskanonin IX veisun 1. tropari.

⁶⁴ Pseudo-Dionysios, *The Complete Works*, Colin Luibheid, Mahwah, NJ: Paulist Press, 1987.

jonka ei tule sekaantua yhteisestä hyvästä käytävään julkiseen keskusteluun. Mutta tämä on periaatteeltaan väärä näkemys, ja käytännössä tuo useimmiten mukanaan jonkinasteisen sarron elementin. Tätä pohdittaessa on aluksi huomattava, että sekularismi on yksi modernin ideologian muoto, joka sisältää omat näkemyksensä siitä mikä on hyvää ja oikeudenmukaista. Toiseksi liian ankarasti sovellettuna aidosti monimuotoisiin yhteisöihin, muuttuu se yhdeksi autoritäärisistä ajattelutavoista. Eräissä nyky-yhteiskunnissa uskonnolliset äänet ovat laeilla ja väkipakolla vaiennettuja julkisesta tilasta, esimerkiksi kieltämällä uskonnolliset symbolit, jopa jotkin uskonnollisiin perinteisiin kuuluvat vaatteet, tai kieltämällä uskonnollisia ihmisiä toimimasta omantuntonsa mukaan eettisesti tärkeissä asioissa, jotka eivät sinänsä loukkaa toisten luovuttamattomia oikeuksia. Totuuden nimessä ei ole mahdollista, että ihmisten olisi mahdollista vetää tiukkoja raja-aitoja moraalisten näkemystensä ja todellisuuden perimmäistä luonnetta koskevien uskomustensa väliin. Jos ihmiset veloitetaan tai pakotetaan tekemään näin, avataan kutsuva ovi halveksunnalle, eri leirien välisen kuilun syvenemiselle, fundamentalismille ja kilpailulle. On kiistatta niin, että modernit yhteiskunnat ovat koostumukseltaan kulttuurisesti yhä monimuotoisempia. Tämä ei ole suinkaan kielteinen asia, vaan ortodoksinen kirkko juhlistaa jokaista mahdollisuutta ihmisten ja kansojen kohtaamiseen ja keskinäiseen ymmärrykseen. Mutta keskinäinen ymmärrys käy mahdottomaksi, mikäli tiettyjä ääniä hiljennetään ennaltaehkäisevästi lakien kautta pakottamalla. Ja tämän ymmärryksen puuttuessa, kenties tuon pakottamisen osittaisena seurauksena, paljon pelkkää sivistynyttä erimielisyyttä vakavammat ja tuhoisammat ongelmat alkavat kyteä ja voivat laajeta hygieenisenä pidetyn julkisen tilan ulkopuolelle. Näin ortodoksinen kirkko ei voi hyväksyä uskonnollisen omantunnon ja vakaumuksen käsittämistä vain yksityisasioiksi, vähintäänkin sen vuoksi, että kirkon usko Jumalan valtakuntaan väistämättä muovaa uskovaisten elämän kaikkia puolia, mukaan lukien heidän poliittisia, yhteiskunnallisia ja julkiseen elämään liittyviä näkemyksiään. Kirkko ei voi myöskään allekirjoittaa sekularismin vaatimia ja ”ilmeisiä” abstrakteja intressittömyyden ja puolueettomuuden arvoja, sillä mistä tahansa ideologiasta voi tulla sarron väline sen saadessa sanella julkisen elämän periaatteet. Vaikka maltillinen moderni maallinen järjestelmä, joka ei pakota yhdenkään kansalaisensa omaksumaan mitään uskontoa, on täysin hyvä ja kunnioitettava ideaali, saa hallitus, joka rajoittaa jopa uskonnollisen identiteetin ja uskomusten arkipäiväisiä ilmauksia, liian helposti pehmeän tyrannian piirteitä ja tätä kautta lopulta se saa enemmän aikaan hajaannusta kuin ykseyttä.

§81 Tämän sanottuaan kirkko kunnioittaa ja jopa ylistää jokaisen persoonan perustavaa vapautta, joka on alkuperältään häneen istutetun jumalallisen kuvan tulosta. Tämän vapauden täytyy kattaa sekä vapaus ottaa vastaan Jumalan rakkaus sellaisena kuin se on Jeesuksen Kristuksen kautta ilmoitettu, että vapaus hylätä kristillinen evankeliumi ja suuntautua muihin uskomuksiin. Siten kirkko on kutsuttu jokaisena aikana ja kaikkialla todistamaan samanaikaisesti näkyään ihmispersoonasta, joka on kirkastunut uskollisuudessaan Isän tahdolle ja jonka ilmentymänä on Jeesus Kristus sekä jokaiselle persoonalle kuuluvaa luovuttamatonta vapautta, johon kuuluu myös mahdollisuus hylätä tuo uskollisuus. Jälleen kerran kirkko vahvistaa sosiaalisen ja poliittisen monimuotoisuuden perustaltaan hyväksi, ja ainoastaan anoo, että tuo monimuotoisuus pysyisi aitona monimuotoisuutena, joka sallii vapaan omantunnon noudattamisen ja vapaan uskonnollisen ilmaisun. Kirkon oma tehtävä on julistaa kaikkina aikoina Kristuksesta ja hänen ristiinnaulitsemisestaan kaikkien kansojen puolesta, ja kutsua jokaista ihmistä Jumalan valtakunnan elämään. Tähän tehtävään väistämättä kuuluu myös kestävä dialogi nykykulttuurin kanssa sekä selkeän kristillisen näyn tarjoaminen siitä miten yhteiskunnallisen ja poliittisen oikeudenmukaisuuden tulisi toteutua.

§82 ”Ei Jumala lähettänyt Poikaansa maailmaan sitä tuomitsemaan, vaan pelastamaan sen.” (Joh. 3:17) Ortodoksinen kirkko näkee kutsumuksenaan tuomita julmuus ja epäoikeudenmukaisuus, ne taloudelliset ja poliittiset rakenteet, jotka yllyttävät ja ylläpitävät köyhyyttä sekä vihaa ja kiihkoilua aiheuttavat ideologiat, mutta kirkon kutsumukseen ei kuulu maailman, valtioiden tai sielujen tuomitseminen. Kirkon tehtävänä on tuoda Jeesuksessa Kristuksessa annettu Jumalan rakkaus näkyville koko luomakuntaan: rakkaus, joka näytti ristillä jo kukistuneen ja murtuneen, mutta joka loistaa ulos pääsiäisenä tyhjistä

haudasta; rakkaus, joka antaa ikuisen elämän synnin ja kuoleman pimentämälle ja vääristämälle maailmalle; rakkaus, joka usein tulee torjutuksi, mutta jota silti jokainen sydän jatkuvasti kaipaa. Se puhuttelee kaikkia ihmisiä ja yhteiskuntia, taivutellen niitä pyhään työhön maailman kirkastamiseksi Jumalan valtakunnan valossa ja ikuisessa rauhassa. Näillä ajatuksilla tämä komissio luovuttaa nöyrästi tämän dokumentin niille, jotka ottavat sen ajatukset vastaan, ja erityisesti rohkaisee kaikkia ortodoksia uskovaisia, niin papistoa ja maallikoita kuin miehiä ja naisia, osallistumaan rukoukselliseen keskusteluun tämän asiakirjan pohjalta, edistämään siinä esitettyä rauhaa ja oikeudenmukaisuutta sekä etsimään omista seurakunnissaan ja yhteisöissään tapoja työskennellä Jumalan valtakunnan hyväksi. Tämän asiakirjan esittämien periaatteiden ja linjausten omaksumisessa ja soveltamisessa diakonaatin, niin miesten kuin naistenkin, uudelleenelvyttäminen voisi toimia yhtenä opastavana toimenä. Komissio pyytää myös ortodoksia seminaareja, yliopistoja, luostareita, seurakuntia ja muita organisaatioita osallistumaan tämän asiakirjan pohdintaan, suomaan sen puutteet anteeksi, yrittämään laajentaa sen mahdollisia hyveitä ja järjestämään sen levittämistä uskovaisille. Kaikki tämän asiakirjan laadintaan osallistuvat rukoilevat, että asiakirja auttaisi jatkamaan vuoden 2016 pyhän ja suuren synodin työtä ja avustamaan osaltaan Jumalan tahdon täyttymistä hänen kirkossaan ja maailmassaan.